COPERTA COLECȚIEI: ION STATE

Grafica: Viorel Popescu. Ilustrația: Done Stan

Toate drepturile asupra acestei versiuni sint rezervate Editurii UNIVERS

GLOBUS

fâRELOIPEK

DESTINUL UNUI COMPOZITOR

Traducere de HELLIANAIANCULESCU

EDITURA UNIVERS

Bucureşti

1979

§IMEK, JUDECĂTOR LA TRIBUNALUL DISTRICTULUI

I. Un prieten din tinereţe

i

L-AM CUNOSCUT PE BEDA Polten cînd trecusem puţin de şaisprezece ani — bineînţeles pe atunci semna încă Bedrich Foltyn pe caietele de şcoală. Venisem din altă parte în clasa a şasea a liceului unde învăţa Folten şi întîmpla- rea care hotărăşte de atîtea ori soarta tinerilor a făcut să mă aşez lîngă el în aceeaşi bancă scrijelită şi stricată.

îmi aduc aminte de elevul Foltyn din clasa a şasea de liceu de parcă l-aş fi văzut ieri : era un băiat deşirat, cu ten delicat şi cu părul brun-auriu ondulat mărunt de care era din cale afară de mîndru, avea ochii bulbucaţi de miop, albaştri, nasul lung şi bărbia foarte mică, mîini mari mereu asudate cu care nu ştia ce să facă şi în general manifesta şubrezenia dezarticulată a băieţilor la vîrsta pubertăţii. Arăta mereu de parcă ceva l-ar fi ofensat la care el răspundea printr-un dispreţ tăcut şi susceptibil. La prima vedere nu prea mi-a plăcut, dar imediat mi-am dat seama că nu are în clasă nici un prieten şi că evită cu un aer de superioritate orice contact cu ceilalţi băieţi.

Eu nu eram nici pe departe un elev

eminent, dar înfruntam măcar şcoala, învăţătura şi profesorii

cu o îndărătnicie posacă : eram un băiat aproape scund, şchiop şi urît, neajunsuri ce îmi imprimaseră sentimentul agresiv de a nu capitula. Poate de aceea am trecut prin şcoală cu chiu cu vai, cu numeroase cicatrice, dar totuşi cu capul sus. Cu Foltyn era mai rău : dorea cu înfocare să se remarce, dar era în acelaşi timp un timid iremediabil ; acasă tocea ca un nebun, dar la şcoală cînd îl scoteau la lecţie, bărbia începea să-i tremure şi nu putea să scoată un cuvînt, înghiţind nervos în sec pînă ce i se vedea mărul lui Adam zvîc- nind în gîtul lung şi slab.

— Foltyn ia loc, îi spunea profesorul printre dinţi aproape cu dezgust. Ar fi mai bine să te ocupi de matematică decît de frizură.

Foltyn se aşeza distrus, înghiţea în sec ; ochii de un albastru spălăcit i se umpleau de lacrimi, iar buzele i se mişcau necontenit de parcă abia atunci formula răspunsul corect. C.a să nu arate că e pe cale să izbucnească în plîns se încrunta ofensat şi lua un aer groaznic de îngîmfat ; în felul acesta lăsa să se înţeleagă că dispreţuieşte cu înverşunare nota patru pe care a căpătat-o, profesorul, matematica şi în general întreaga şcoală. Profesorii nu îl iubeau deloc şi îl necăjeau ori de cîte ori aveau prilejul. Mi-era milă de el cînd îl vedeam stînd lîngă mine cu bărbia care-i tremura şi cu mărul lui Adam zvîcnind şi încercam să îi suflu. La început cine ştie de ce s-a simţit ofensat.

— Păstrează-le pentru tine, da ? îmi şopti, furios cu ochii plini de lacrimi, într-o zi, cînd

profesorul nostru de latină îi spuse să se aşeze după ce-i dăduse o notă proastă. Eu nu cer nimănui nimic.

În curînd însă s-a deprins cu ideea că îl ajut : continua să înveţe cu mai multă conştiinciozitate şi rîvnă decît mine, era dotat şi deosebit de receptiv, dar îi lipsea orice încredere în sine sau cam aşa ceva ; eu nu ştiam nimic ca lumea, dar aveam mai mult curaj. Pe scurt Foltyn se bizuia pe mine ba chiar începuse să accepte totul ca un serviciu firesc ce i se cuvine ; îl jigneam de moarte cînd uneori nu îi scriam tema şi îşi lua un aer atît de trufaş şi de nenorocit totodată încît mai că nu îi ceream iertare. Şi astfel îl serveam în continuare.

După cîte ştiu era ca şi mine dintr-o familie nevoiaşă ; tatăl lui trebuie să fi fost un fel de conţopist sau aşa ceva. Locuia la o mătuşă, o fată bătrînă care aparţinuse elitei locale de odinioară, dar care dumnezeu ştie din ce trăia, poate închiria camere ; dar cum poate trăi cineva din chiria unui student sărac nu pot să pricep. îmi amintea întotdeauna de o molie care se hrăneşte cu pelerine şi şaluri vechi de lînă. îl adora nespus de mult pe Bedrîsek al ei — cum îi spunea — şi îl răsfăţa aşa cum se poate într-o asemenea mizerie.

— Pe Bedrîsek îl persecută, se văita ea, fiindcă este mult mai înzestrat decît ei ; într-o zi le va arăta el de ce este în stare şi toţi se vor ruşina.

— Nu-mi pasă de ce gîndesc oamenii despre mine, mătuşico, răspundea Fricek

îndurerat şi trufaş, scuturîndu-şi pletele îngrijite. Dacă n-ar fi fost tata, de mult aş fi fugit de la şcoala aceea tîmpită. Ştiu eu ce-aş face de-ar rămîne toţi cu gura căscată !

Veneam la ei să fac temele cu Fricek. Locuiau într-o cămăruţă şi o bucătărioară ; o jumătate din cameră era ocupată de un pian care scîrţîia plăcut, amintire a timpurilor cînd mătuşica cu părul cîr- lionţat — după cum o arăta o veche fotografie — învăţa să cînte *Rugăciunea fecioarei* şi *Clopotele de seară.* încetul cu încetul am început să ne împrietenim mai îndeaproape aşa cum se întîmplă băieţilor la vîrsta pubertăţii. Formam o pereche bizară : el prea înalt şi slab cu obraji de fată, ochii albaştri şi părul lînos, auriu de berbec, eu bondoc, negricios, cu părul pieptănat perie, — sigur că această pereche făcea să rîdă toată clasa. Odată eram la ei şi ne povesteam de cîte în lună şi în stele ; se lăsa seara, focul dogorea în cămin, iar pe mine aproape mă durea inima de o emoţie excesivă, neaşteptată şi necunoscută, ce mă cuprinsese. Fricek tăcu deodată, trecîndu-şi mîna lungă şi palidă prin păr :

— Aşteaptă o clipă, îmi şopti misterios, disparind in bucătărie.

După o clipă se întoarse ; îmbrăcase un fel de jachetă violetă de mătase şi păşea ca un somnambul de parcă ar fi plutit. Fără să scoată un cu- vînt, ridică capacul pianului, se aşează pe un taburet şi începu să improvizeze. Ştiam că învaţă să cînte la pian, dar ceea ce vedeam era o surpriză pentru mine. Fricek cînta, trecînd de la o melodie la alta, cu capul

dat pe spate şi cu ochii închişi, apoi se apleca din nou pînă la claviatură de parcă se frîngea, iar clapele abia murmurau sub degetele sale. De îndată ce melodia creştea se îndrepta şi el de parcă acel forte l-ar fi înălţat şi purtat cu sine ; apoi bubuia un ultim acord triumfal şi din toate puterile, aruncîndu-şi capul pe spate ; rămînea aşa cu ochii săi visători, larg deschişi, de parcă privea în altă lume şi respira greu, istovit, pînă ce se stingea ultima notă.

Eu nu înţeleg muzica ; flaşneta mă poate emoţiona la fel de mult ca şi muzica sferelor, dar sînt incapabil să apreciez care e mai bună. Extazul muzical al lui Foltyn aproape mă înspăi- mînta : îmi era puţin ruşine fără să ştiu de ce, dar eram în acelaşi timp copleşit.

— A fost minunat m-am pronunţat eu cunoscător. Fricek păru că se trezeşte dintr-un vis, îşi trecu mîna peste frunte şi se ridică.

— Scuză-mă, se dezvinovăţi el, dar cînd ma cuprinde asta trebuie... Este ceva mai puternic decît mine.

— Şi de ce-ţi pui jacheta asta violetă ? i-am spus.

Fricek dădu din umeri.

— O îmbrac întotdeauna cînd cînt. Fără ea nu pot să creez, înţelegi ?

Nu înţelegeam nimic, dar nu eram tocmai sigur că aceasta nu are o anumită legătură cu muzica. Foltyn s-a apropiat de mine, întinzîndu-mi mîna.

— Ascultă Simek, nu sufli nimănui o vorbă. Asta e secretul nostru.

— Ce secret ? am întrebat eu fără să

înţeleg.

— Că sînt artist, îmi şopti Foltyn. Ştii băieţii şi-ar bate joc de mine, iar profesorii ar fi şi mai porniţi... Şi aşa ştiu că nu dau doi bani pe învăţătura lor în clasă... Nu poţi să-ţi închipui cît de umilit sînt cînd trebuie să tocesc cuvintele şi formulele lor. Eu stau acolo în clasă şi aud muzică... muzică.

— Şi de cînd ştii că eşti artist [5]

— De multă vreme. Cu doi ani înainte am fost la un concert. A fost ceva extraordinar. Omul acela cînta pînă ce părul îi cădea pe clape... Acolo am înţeles. Aşteaptă, şopti misterios, pune-mi mîna aici pe tîmple. Nu simţi nimic ?

— Ce ? am întrebat eu cu mirare. Degetele mele simţeau numai părul lui ondulat şi des ca blana unui pudel.

— Nu simţi ce tîmple proeminente am ? Acesta este semnul unui talent muzical anormal. E un lucru de altfel cunoscut adăugă el cu nonşalanţă. La fel ca şi extensia degetelor. Eu pot să cuprind zece clape ca pe nimic. Crede-mă, vreau să am certitudinea că voi ajunge undeva în artă. Şi simt asta, Simek, o ştiu cu siguranţă.

îmi aduc aminte de parcă s-ar fi întîmplat ieri. In camera mătuşii se lăsase întunericul şi numai din timp în timp se aprindea cîte o scîn- teie cînd un cărbune incandescent cădea sub grătar. Stăteam mînă în mînă ca doi băieţi sărmani şi speriaţi ; mîna lui era neplăcut de rece şi de umedă, dar în clipa aceea i-o strîngeam subjugat cu inima plină de dragoste şi înflăcărare.

— Fricek, şopteam, Fricek.
— Spune-mi Beda, m-a corectat Foltyn delicat, dar nu în clasă, numai între noi, ştii ? Acesta e numele meu de artist : Beda Folten. Nimeni nu trebuie să ştie. Beda Folten, repetă el cu încîn- tare. Şi tu ce pseudonim ţi-ai alege ?
— Simion, am răspuns fără ezitare. Spune-mi, Beda, tu nu scrii versuri ?
— Versuri, răspunse cu o voce nesigură. De ce aş scrie... Tu scrii ?
— Scriu. Şi aşa dădusem la iveală ceea ce de cîteva clipe mă rodea cu gelozie. Să nu crezi, Fricek, că numai tu ai marele tău secret şi am adăugat cu modestie. Deocamdată n-am decît cîteva caiete.

Fricek îmi trecu mîna pe după gît.
— Deci tu eşti poet. Vezi, nu mi-aş fi închipuit — Simone, îmi arăţi poeziile tale ?
— Da, poate într-o zi, am mormăit eu încurcat. Dar tu de ce nu scrii ?

Fricek îşi aţinti privirea în întuneric.
— Eu ? E ceva curios, dar eu uneori gîndesc în versuri ; încep deodată să îngîn ceva pentru mine şi apare cîte o poezie. Eu n-aş avea timp să aştern cuvintele pe hîrtie ; ele răsună în mine şi dispar de la sine.

Mă necăjea puţin că el are atîta uşurinţă ; eu îmi elaboram versurile cu trudă, cu sudori de sînge, muşcînd tocul şi ştergînd cu furie ceea ce scrisesem ; asta se întîmpla pesemne, fiindcă eram un băiat de proletar, o fire încăpăţînată şi posomorită căruia îi lipsea

poate acea gingăşie interioară autentică ? Niciodată nu-mi făcusem iluzii despre versurile mele ; dar acum începusem să mă frămînt că poate nu am nimic comun cu poezia şi că mă forţez numai să scriu versuri. Astăzi ştiu că totul nu era decît o exaltare a adolescenţei ; băieţii de astăzi depăşesc această criză a vîrstei mai degrabă prin sport şi cinism, dar în tinereţea mea nu se făcea mult sport, iar această transformare se petrecea mai curînd pe plan spiritual şi

moral ; aproape jumătate din elevii clasei scriau versuri în taină. Ei, dar am renunţat repede ca şi ceilalţi ; e adevărat că mai tîrziu am publicat ici şi colo cîte o poezioară, dar despre ele nimeni nu mai ştie nimic — nici măcar eu. Mă gîndesc numai cît de stîngace şi de juvenile trebuie să fi fost versurile mele scrise în clasa a şasea.

— Ştii, de pildă, asemenea versuri, se auzi vocea lui Fricek din întuneric : „Stăteai goală în luminişul argintiu de mesteceni".

Am roşit chiar şi pe întuneric.

— Tu ai văzut...

— Sigur că da.

— Unde ?

— Nu pot să-ţi spun. Se numea Manuela. îşi trecu mîna prin păr. Nu poţi să-ţi închipui Simone, prin cîte am trecut eu. Un artist trebuie să trăiască cumplit de intens. Eu cunosc deja atîtea femei...

— Aici ? am izbucnit eu sceptic.

Mi se părea curios ; cunoşteam totuşi sfiala şi timiditatea lui Fricek în contact cu ceilalţi.

— Nu, la noi acasă. La noi se află castelul unui conte şi ştii, tatăl meu este intendentul lui. Intr-o seară, contesa m-a auzit improvizînd la pian... şi de atunci mă invită la castel. Mestecenii sînt cei din parc, înţelegi ?... Eu am cheia de la parc, cheia mea personală. Aici, ei aş ! Aici n-aş vorbi cu nimeni... Asta nu e un loc pentru mine. Acolo la castel au un clavecin vechi de mai bine de două sute de ani şi cînt la el ; în salonul roşu ard numai luminări în sfeşnice de argint... Contesa ete o muziciană extraordinară ; îmi trece mereu mîna prin păr. Şi Fricek suspină voluptos.

3L2

— E frumoasă ? Aici în întuneric şi la distanB totul mi se părea posibil. i

— Este o frumuseţe matură, admise Foltyn cunoscător. De fapt... dau lecţii de pian fiicei sale care a fost educată într-o mănăstire spaniolă.

— Ea este cea care se numeşte Manuela ?

— ...Nu. O cheamă Isabel Maria Dolores. Dar, omule, este încă un copil, are doisprezece ani, spuse cu îngăduinţă bărbătească. E adevărat, cred că s-a îndrăgostit de mine ; dar, eu, ştii... Strînse din umeri. Contele are atîta încredere în mine. Este un lucru serios. N-am sărutat-o decît o singură dată, dar n-ai idee ce foc e în ea. Dar ce ? Artistul nu este obligat de nimeni. Dreptul său la viaţă e nelimitat ; doar el se inspiră numai din ce a trăit... E un lucru mare să fii artist! Simon, jură-mi că nu spui nimănui... despre contesă şi în general despre tot. Pe cuvînt de onoare ?

— Pe cuvînt de onoare ! Mîna lui era mai rece şi mai umedă ca de obicei şi tremura de emoţie. Şi ca să ştii... ca să ştii... contesa mi-a dăruit şi ea dragostea ei. Tu eşti poet, Simone, tu poţi să înţelegi... Nici ţie nu-ţi pasă de prejudecăţi, nu-i aşa ? Dacă ai şti cît de frumoasă poate fi Isabela ! Simek, tu n-ai idee ce viaţă dublă duc, mă ştii numai de la şcoală ; ca să ştii, eu... eu trăiesc ca un artist, înţelegi ? Nebuneşte,... dezlănţuit... cu toţi nervii. în timp ce vorbea îşi închidea şi îşi deschidea spasmodic mîinile sale mari de adolescent de parcă ar fi prins ceva cu ele. Eram pus în

încurcătură şi gata să cred poveştile cele mai romantice din lume, dar aveam sentimentul chinuitor a ceva nenatural şi ireal şi în acelaşi

îşinam teribil pentru lipsa mea de fan- încredere în prietenul meu.

mai departe, am mormăit eu moro-

:um îţi spuneam, izbucni Fricek cu urare, cel mai bine creez cînd sînt pe cale să trăiesc nişte sentimente profunde. O mare dragoste... sau un mare păcat. Şi asta face parte din artă — ai cunoscut şi tu asta, nu ? Trebuie să-mi povesteşti într-o zi, tot ce ai trăit în viaţa ta de poet. Dar muzica este ceva mai mult, muzica este... inefabilul din noi, înţelegi ? Ştii, Simon — eu sînt un temperanjent dionisiac. Eu sînt — aşteaptă o clipă, spuse deodată cu o altă voce. Vine mătuşa.

Domnişoara bătrînă deschise uşa bucătăriei şi intră ţinînd în mînă o lumînare aprinsă.

— Băieţi, băieţi, voi staţi aici pe întuneric ?

— Repetam numai la istorie, mormăi Fricek, clipind din ochii săi de miop, orbiţi de lumină.

Cu gîtul său lung şi alb şi cu bărbia teşită îmi păru deodată un gînsac jignit şi succeptibil.

Era între noi o prietenie pe viaţă şi pe moarte ; prima mare prietenie este ceva aproape la fel de mare şi de frumos ca prima dragoste. Aveam rolurile bine stabilite ; Foltyn era un temperament dionisiac, debordînd de elanuri şi vise, dezlănţuit, orgiastic şi extaziat ; îşi lăsase să-i crească chica ca un Papuaş şi umbla cu şapca în mînă şi pletele îngereşti răvăşite de vînt. Spre marea mea mulţumire pentru mine s-a găsit un temperament he-

faistic ; eram un băiat oacheş şi ciufulit, îmi făuream versurile pe nicovală şi întruchipam forţa cumpătată, banală, aspră şi sceptică ; ba chiar mă sileam să şchiopătez, ca Hefaistos. Aşa pierdeam vremea, hoinărind prin orăşel şi prin împrejurimile lui ca două divinităţi ; nutream un dispreţ fără margini pentru toţi ceilalţi Beoţieni şi Fea- cieni, seara, întîlneam pe promenadă nimfe sfioase sau bacante pasionate şi uneori ne furişam în apropierea localului rău famat al oraşului pentru ca să zărim, cu inima bătând, măcar printr-o crăpătură a uşii, luminiţa roşie din grota lui Venus.

Ce reprezenta în faţa acestei beţii antice un doi luat la greacă şi latină ! La şcoală Dionisos o scălda disperat, cu mărul fui Adam zvîcnind şi cu bărbia tremurînd în timp ce Hefaistos moho- rît vîna cu înfrigurare, pe sub bancă, frînturi de cunoştinţe din manualele de şcoală sau din traducerile prohibite. în sfîrşit Dionisos se prăbuşea în tăcere din cauza verbelor neregulate, aşezîndu-se cu ochii plini de lacrimi şi cu o demnitate rigidă în timp ce Hefaistos îi strîngea pe sub bancă ferm şi devotat mîna asudată.

Dar zeii nu sînt cruţaţi de invidie. Toată plebea din clasa a şasea urmărea cu o bucurie răutăcioasă ciocnirile noastre cu scorpiile de profesori ; la ce altceva se pot aştepta zeii din partea Mirmidonilor săraci cu duhul ! O singură dată Dionisos a înfruntat eroic această lume mărginită care nu îl înţelegea şi care îl persecuta ; aceasta s-a întîmplat într-o zi, cînd

profesorul nostru de cehă, un tip chel, s-a oprit lîngă el, zicîndu-i cu un ton de doj ană :

— Foltyn, Foltyn cînd o să mergi să-ţi tunzi chica ca să se aerisească ceea ce ai în cap în loc de creier !

Fricek s-a înroşit, atunci, a sărit în picioare şi cu ochi arzători a lovit cu pumnul în bancă.

— D-le profesor, strigă el cu o voce isterică, tremurătoare, sîntem la liceu şi nu la frizer ! Nu vă interesează frizura mea şi vă interzic să vă legaţi de ea !

Această replică i-a adus o admonestare din partea directorului pentru impertinenţă, iar Fricek deveni pentru un timp eroul liceului. Dar el îşi apăra dreptul de a purta plete de artist, ba chiar îşi completa ţinuta, legîndu-şi o cravată în acelaşi stil ; acum profesorii îl lăsau în pace chiar şi atunci cînd în timpul lecţiei îşi trecea pieptenul ostentativ prin pletele sale.

După un timp m-am despărţit de Fricek — aceasta s-a întîmplat de fapt datorită versurilor mele. A insistat atît de mult să i le dau încît, într-o zi, i-am dus cu destulă neplăcere şi ezitare caietele mele mînjite şi acoperite de un scris des ; încă pe atunci simţeam aversiune să mă produc în faţa cuiva. Nu am vrut să îl întreb ce părere are despre versurile mele, iar el singur nu a adus vorba despre ele. Pînă cînd după mai multe luni i-am amintit în treacăt că ar putea să mi le înapoieze.

Fricek a părut surprins.

— Care versuri ?

— Caietele acelea pe care ţi le-am împrumutat.

— A, da, îşi aduse aminte Fricek, simţindu-

se jignit. Ţi le aduc mîine dacă n-ai încredere în mine, bombăni el şi se îngîmfă cu un aer de reproş.

Mergeam mai departe fără să schimbăm o vorbă ; Fricek fornăia indignat şi dădea din cap ca un om care s-a lovit de o dureroasă lipsă de înţelegere şi de ingratitudine. Se opri brusc şi îmi întinse o mînă rece.

— Salut, eu mă duc.

— Stai, te rog, ce ţi-am făcut ?

— Nimic, zise pe un ton respingător, înghiţin- du-şi lacrimile. Eu... eu vroiam să pun pe muzică unele versuri de-ale tale, iar tu... de parcă aş fi vrut să ţi le fur !

— Dar nu mi-ai spus nimic despre intenţiile tale.

— Vroiam să-ţi fac o surpriză. Aproape am terminat poezia aceea care începe cu : „Din nou singur, din nou singur sub cerul înnegurat".

I-am strîns braţul plăpînd.

— Nu trebuie să te superi, Fricek, n-aveam habar de nimic. Mă bucur atît de mult că unele poezii ţi-au plăcut cît de cît, mai ales că nu mi-ai vorbit niciodată despre ele.

— Eu sînt atît de obsedat de... îmi sună mereu în minte iar tu... Un artist nu s-ar fi purtat aşa ! strigă el cu o voce plîngăreaţă. N-ai de loc încredere în mine. N-ai teamă, îţi voi înapoia caietele. Nu am nevoie de nimeni. Pot trăi singur.

Şi ca din senin se răsuci pe călcîie, îndepărtîn- du-se în direcţia opusă. L-am ajuns

din urmă şi i-am vorbit mai mult de o oră : că nu m-am gîn- dit în felul ăsta, că îşi poate păstra caietele mele, cît timp vrea...

— Nu ar fi trebuit de loc să spui asta, Simek, repetă el rănit. Ştii doar că sînt un boem... Cum pot eu să ţin minte cui şi ce trebuie să-i aduc ! Aşa se întîmplă omului cînd se adună cu oameni care... care nu sînt de nivelul lui.

Pe scurt ce era de făcut, între noi tot farmecul dispăruse. Fricek aproape că nu vorbea cu mine. Era tocmai perioada examenelor semestriale, iar Foltyn culegea doi după doi ; zadarnic încercam să îi suflu, refuza cu îndîrjire să ia în seamă ajutorul meu şi se aşeza, înghiţind din greu, cu lacrimi în ochi şi o expresie tragică de reproş ; avea scris pe vîrful nasului, de-a dreptul patetic, că numai eu sînt vinovat de toate. în primul semestru din clasa a şaptea a căzut la trei materii ; pălise în faţa carnetului de note, iar bărbia începuse să-i tremure jalnic, dar mi-a întors spatele cînd am vrut să-i zic să nu-şi facă sînge rău din atîta. Este numai vina ta, părea să spună spatele lui ce se cutremura din cauza plînsului cu sughiţuri pe care şi-l înăbuşea. îmi părea nespus de rău de el... şi de mine însumi.

Curînd după aceea Fricek a legat o nouă şi mare prietenie. De data asta cu premiantul clasei noastre, un elev model şi preferatul profesorilor : un băiat delicat, palid şi firav, frumos ca o fetiţă, îngrijit şi elegant... în clasă trecea drept fricos şi colegii încercau pentru el un uşor dispreţ şi o oarecare neîncredere în perfecţiunea lui de şcolar. Cum s-au

împrietenit şi ce i-a legat unul de celălalt nu ştiu ; eu însă eram gelos cu disperare şi turbare, poate fiindcă în adîncul sufletului tînjeam să devin prietenul acestui Adonis desăvîrşit al clasei noastre. Mă simţeam nespus de nefericit şi părăsit cînd îi vedeam pe cei doi, plim- bîndu-se împreună. Odată am strigat dinadins grosolan în urma lui Fricek.

— Ai face mai bine să-mi aduci caietele !

Fricek nu mi-a răspuns, exprimîndu-şi dispreţul doar printr-o ridicare de umeri. A doua zi, în timpul lecţiei, păli de moarte şi se ridică în picioare, bîjbîind de parcă îi venea să leşine.

— Ce ai, Foltyn ? l-a întrebat profesorul.

— Mă scuzaţi, domnule profesor, răsuflă Foltyn, nu mai pot sta aici. Simek pute.

Am roşit de parcă m-ar fi pălmuit.

— Nu e adevărat, m-am apărat eu scos din fire de ruşine şi ofensă. Să spună ceilalţi...

— Miroase a nespălat, a repetat Fricek categoric.

Profesorul se încruntă.

— Aşezaţi-vă, atunci, în altă parte şi nu mai în- trerupeţi ora... !

Foltyn şi-a adunat cărţile şi cu un mic surîs triumfător s-a mutat, mergînd în vîrful picioarelor, lîngă prietenul său, premiantul clasei ; era în al noulea cer. De atunci n-am mai vorbit cu el. Iar caietele nu mi le-a înapoiat.

Nu ştiu dacă amintirile mele despre Beda Folten nu sînt marcate de această întîm'plare care pe atunci m-a rănit şi m-a umilit atît de

îngrozitor. Astăzi profesia de judecător m-a învăţat să privesc comportarea semenilor mei cu mai multă îngăduinţă şi mai ales nu iau în tragic minciunile şi înşelăciunile tinereţii ; m-am deprins să nu văd în tinereţe decît un grad atenuat de responsabilitate penală. Pe atunci însă eram teribil de distrus ; vroiam să mă arunc în rîu sau să-mi iau cîmpii. Astăzi aş putea spune că Foltyn vroia poate să se aşeze lîngă premiantul clasei care putea să îl ajute mult mai eficace şi mai sigur decît putea s-o facă un elev atît de mediocru ca mine. De

asemenea e adevărat că notele lui Fricek s-au îmbunătăţit din acel moment. Dar poate era ceva mai mult între ei, interese comune şi pasionate, sau una din acele prietenii exaltate cum se întîl- nesc la această vîrstă. îmi aduc aminte că odată au fost convocaţi amîndoi la director : a fost o anchetă confidenţială ; dar despre ce s-a discutat de fapt, nu s-a aflat niciodată în clasă.

Nu pot să pretind că în urma acestor experienţe din adolescenţă aş cunoaşte cu adevărat caracterul lui Bedrich Foltyn ; viaţa şi meseria m-au deprins cu o anumită prudenţă în aprecierea sufletului uman. Astăzi aş rezuma constatările mele cam în felul următor : băiat hipersensibil, ambiţios şi puţin răsfăţat cu înclinaţii artistice şi poate cu un talent muzical real — nu sînt eu cel în măsură să aprecieze aceasta ; vanitate dusă pînă la megalomanie şi dublată de un complex de inferioritate socială şi fizică resimţită dureros şi de neîncredere în sine ; înclinaţie sporită către ipocrizie şi lăudăroşenie, neobişnuită de altfel la această vîrstă. în condiţii normale ar fi putut să devină într-adevăr un bărbat, fără îndoială, puţin dotat pentru acţiune, dar animat de preocupări nobile şi superioare mediocrităţii. înclinaţie evidentă spre voluptăţile intelectuale. Tip astenic şi sentimental. Aceasta este tot ce pot să declar cu certitudine.

DOAMNA JITKA HUDCOVA

II Ariel

L-AM CUNOSCUT PE DOMNUL Beda Foltyn pe cînd era în clasa a şaptea de liceu. Şi fiindcă într-un mic oraş nu se poate întîmpla altfel, nouă fetişcanelor ne-a stîrnit interesul de timpuriu, chiar dacă numai de la distanţă. Noi îl numisem „frumosul din a şaptea" şi sporovăiam pe seama lui că dispreţuieşte fetele şi cîte şi mai cîte, ceea ce era pentru noi un motiv în plus de curiozitate.

Avea un păr ondulat splendid, ochii mari, de un albastru senin şi o siluetă zveltă, mai degrabă subţire ; umbla cu un aer visător, cu ochii pier- duţi în depărtări, cu şapca în mînă şi pletele blonde în vînt. Nouă liceenelor ne plăcea nespus de mult ; aşa şi nu altfel ne închipuiam că arată un poet. La vîrsta aceea ingrată şi pe timpurile de-atunci aceasta însemna ceva. Fetele de astăzi — văd bine după fiica mea — au idealuri cu totul diferite, mai puţin nesăbuite şi mai puţin sentimentale. Poate că aceasta reprezintă un progres ; dar eu cred că nu îl înţeleg.

Ne-am cunoscut la cursul de dans ; am fost prima dansatoare pe care a invitat-o domnul Foltyn. îl văd pînă şi azi cum s-a înclinat stîngaci în faţa mea ca un cocostîrc, mormăindu-şi numele. Cred că eram la fel de încurcată ca şi el, dar sper să nu se fi văzut atît de mult. Trebuie să spun că nu a fost niciodată un bun dansator ; imediat după primii paşi s-a posomorit şi a început să bombăne ca nu poate să sufere dansul, că nu suportă zdrăngăneala la pian, adăugind imediat:

— Domnişoară, vă place muzica ?

Pe atunci eu mă luptam cu disperare cu metoda de pian a lui Fibich-Malatov şi detestam muzica din tot sufletul, dar fără să ezit, am afirmat că ador muzica mai mult decît orice pe lume. Astăzi mă minunez de ce tinerilor le place de fapt atît de mult să mintă. Domnul Foltyn parcă radia.

— Ei, atunci ne vom înţelege bine, spuse el cu înflăcărare şi mă călcă pe picior.

în clipa aceea mi-a displăcut îngrozitor, poate şi fiindcă mi-am dat seama că mint ; mi se părea că are nasul prea lung, bărbia prea mică, mîinile prea mari — şi nici eu nu mai ştiu ce. Cu această puternică repulsie a început prima mea dragoste ; pînă la el mai fusesem îndrăgostită nebuneşte de cel puţin două ori, dar asta nu contează. într-adevăr prima dragoste nu e numai sentimentul de a fi îndrăgostit ci conştiinţa de a fi găsit un suflet potrivit.

Mă însoţea după orele de dans şi uneori ne plimbam ; seara, plimbările erau mai importante fiindcă mă obligau să mint acasă că ies cu Maria sau Eliska. Astăzi e altfel ; cînd o întreb pe fiica mea, îmi răspunde liniştită că iese cu un băiat. îmi plăcea grozav de mult cînd mergea lîngă mine, legănîndu-se uşor, grav şi cînd îmi vorbea mormăind. Mă grozăveam faţă de fete că l-am cucerit pe „frumosul dintr-a şaptea". Maria umbla cu un băiat din a opta, dar el nu avea părul lung şi în general era mai puţin interesant ; ba, Eliska s-a arătat odată cu un cadet în uniformă care nu era însă decît vărul ei. Eram din cale afară de mîndră că am sedus un artist; îmi mărturisise

că este poet şi că trece printr-o teribilă criză spirituală, fiindcă se întreabă dacă trebuie să se consacre în întregime muzicii sau poeziei.

— N-ai idee, Jitka, îmi spunea, aruncîndu-şi pletele pe spate, ce alegere insuportabil de grea este asta pentru mine. Ce-ai alege în locul meu ?

Mie mi-era indiferent ; în adîncul sufletului vedeam în poezie şi în muzică numai ceva ce trebuie să înveţe fetele fiindcă face parte din educaţie ; dar, poate tocmai de aceea şi una şi cealaltă mă impresionau grozav.

— Ascultă, Beda, i-am răspuns eu cu acea seriozitate profundă de care e capabil omul numai la şaisprezece ani, de ce trebuie să renunţi la una sau la cealaltă ? De pildă... de pildă ai putea scrie tu însuţi libretul şi partitura operelor tale... ca Richard Wagner, nu ? (Eram pe atunci foarte mîndră că ştiu asta despre Wagner).

Beda s-a înroşit de plăcere şi pentru prima oară în viaţă m-a luat de braţ ; dar a făcut-o, poate, mai curînd, fiindcă ajunsesem departe la capătul unei alei, mai departe decît altă dată şi ne simţeam aproape ca pe altă lume.

— Jitka, şopti emoţionat şi exaltat, niciodată o femeie nu m-a înţeles aşa de bine ca tine.

Apoi totul veni ca de la sine, mă luă de umeri, încercînd să mă sărute ; dar, în starea aceea de emoţie, m-am pomenit cu sărutul undeva pe nas. Dar, nu-mi păsa de loc ; eram din cale afară de mîndră că înţeleg un asemenea spirit ca al hn Beda şi că am primit primul meu sărut. încercam un sentiment neaşteptat de maturitate sau de biruinţă — nu

ştiu cum să îl numesc. Apoi îmi aduc aminte că mi-a spus : niciodată o femeie nu m-a înţeles atît de bine. Am început să mă prefac geloasă cu toate că de fapt nu eram : mi-am smuls cotul şi am luat-o pe partea cealaltă a aleii cu un aer îndărătnic, într-o tăcere ce trebuia să pară enigmatică.

Beda a rămas nedumerit şi de-a dreptul nenorocit...

— Jitka, mă ruga cu o voce tremurătoare, ce s-a întîmplat ?

Priveam fix înainte şi speram ca în amurg să par de o paloare tragică.

— Beda, am zis încet, v-a iubit deci şi o altă femeie ?

Abia am pronunţat aceste cuvinte şi am simţit că intru în pămînt de ruşine ; m-am speriat, aproape, de cum îmi ardeau obrajii. Dumnezeule, cum am putut să scap o asemenea prostie ! Vroiam să o păstrez — o doream categoric — pentru clipa cînd el mi-o va cere. Şi apoi, pentru prima oară în viaţă m-am numit femeie ; simţeam asta, dumnezeu ştie cum, ca pe ceva teribil şi aproape ameţitor, undeva în adîncul sufletului meu.

Beda probabil n-a observat tulburarea mea ; îşi lăsase capul în piept şi-şi trecea mîna prin păr.

— Da, spuse întunecat, a existat o femeie care m-a iubit.

— Cum o chema ?

— Simonka, a mormăit cu ezitare.

Cum poate cineva să ne numească Simonka, mă gîndeam ; dar la urma urmelor este un nume frumos, mai frumos decît Jitka.

— Ai iubit-o nespus de mult ?
— Pot spune cu... pasiune, spuse el, gesticulînd. Jitko, tu eşti încă un copil... nu poţi să înţelegi...
— Nu mai sînt copil, am izbucnit eu jignită, străduindu-mă să fiu geloasă pe ceva, căruia i se spune pasiune. Cred că n-am reuşit cu toate că mi-am încreţit fruntea de atîta osteneală.
— Poţi să mă ierţi ? mormăi Beda umil.
I-am strîns mîna fără un cuvînt. Mare prost, dar este extraordinar că ai atîta experienţă ! Dacă fetele ar şti, ce ochi ar mai face! Eşti sigură, Jitka ? Şi cum era această Simonka ? Şi eu le-aş fi răspuns că avea douăzeci de ani şi că era frumoasă ca Madona de Toricelli. Nu, de Boticelli, fiindcă Toricelli sînt nişte tuburi. O frumuseţe enigmatică şi palidă. Pe atunci, se credea foarte mult în mister, în visuri macabre şi în alte stări asemănătoare; fetele de astăzi sînt altfel, sănătoase şi prozaice ca nişte sfecle roşii dar, ca mamă, cred, că aşa e mai bine.
Din acea seară memorabilă ne-a legat o mare, nemărginită dragoste ; ne plimbam pe o alee pe • malul rîului şi cum s-ar spune sufletele noastre se contopeau, mai ales că începea să se întunece. Apoi trebuia să fug cu sufletul la gură să fiu la timp acasă şi să mint pe unde am hoinărit atîta vreme — ce tulburător era ! Eram îndrăgostită de Beda pînă peste urechi, dar ciudat, mi-era neplăcut cînd încerca să mă ia de mînă sau să mă sărute pe furiş. Mîinile lui mi se păreau reci, prea mari şi mă simţeam prost şi penibil cînd începea să-i ardă obrazul şi să-i tremure nervos

bărbia. Vai de mine, mă îngrozeam eu, cu un chicot înăbuşit — fiindcă simţeam un fel de compătimire chinuitoare şi neliniştită, precis nu ştiu ce anume. Vaî de mine, acum o să mă sărute din nou ; de ce o tot face ! Abia mult mai tîrziu am înţeles ce înseamnă un sărut, dar pe atunci îmi întorceam obrazul cît puteam mai mult. în cele din urmă nasul rece al lui Beda îmi ajungea neîndemînatic undeva pe lîngă ureche ; mie îmi venea mai de grabă să-mi şterg obrazul numai să se termine odată ! Eşti atît de rece, mormăia Beda cu un reproş ; iar eu, pe de o parte, mă ruşinam grozav că sînt atît de rece, — Simonka desigur nu era ca mine — dar pe de altă parte, vedeam în asta o trăsătură oarecum romanţioasă şi insolită pe care încercam s-o etalez cît mai interesant cu putinţă, îndeosebi, în faţa fetelor. încă mult timp după aceea am crezut că sînt un temperament rece şi inaccesibil. Mă întreb de ce tinerii sînt atît de preocupaţi de propriile lor calităţi şi defecte — mai ales de cele pe care numai ei înşişi şi le atribuie.

Oricum era o dragoste mare. Simţeam o bucurie orgolioasă că am deja un băiat cu care ies, un băiat cu un cap mai înalt decît mine, artist şi poet, că are părul atît de frumos şi că poartă cu mine discuţii literare. Mă plimbam alături de el, fericită, cînd îmi vorbea despre muzică, despre planurile sale şi despre el însuşi. Mi se destăinuia cu plăcere despre ceea ce numea el destinul artistului ; cred că suferea, probabil, mult din

cauza mediului care îl apăsa şi a vieţii de la şcoală, unde, cum spunea el, libertatea lui artistică şi imaginaţia îi erau înăbuşite. în această privinţă, gîndeam eu, eram foarte de acord cu el, cel puţin în ceea ce priveşte mediul ostil şi şcoala ; şi mie mi-ar fi plăcut mult mai mult să alergăm împreună pe pajiştile înflorite, liberi ca păsările, fără să ne pese de mama şi de examene. ,

— Cît de bine mă înţelegi, Jitka, suspina Beda cu admiraţie.

Despre mine nu aveam mare lucru să-i spun ; aşa că niq nu crîcneam cînd începea să vorbească despre crizele sale spirituale şi despre chinurile sale de creaţie.

— Mă inspiri atît de mult, îmi mărturisea uneori şi eu încercam o bucurie de nespus.

Alteori mi se destăinuia prin aluzii vagi că pînă să mă cunoască a dus o viaţă urîtă şi desfrînată.

— Sînt, de fapt, un om grozav de pasionat, Jitka, mormăia el, încleştîndu-şi pumnii. Artiştii sînt teribil de instinctivi şi de senzuali.

Prin urmare, am conchis eu, a fi pasionat înseamnă să roşeşti pînă în vîrful urechilor şi să-ţi tremure mîinile ; altfel, Beda cu cîrlionţii lui de miel şi cu labele lui stinghere îmi părea un heruvim Nu ştiu. de unde şi pînă unde poate să apară acest sentiment la o fetişcană, dar dragostea mea pentru el avea ceva matern : un fel de nevoie de a-1 alina şi de a-1 încuraja, de a admira cît este de mare pentru a-i face plăcere. în faţa prietenelor mă grozăveam însă,

povestindu-le, cît de pasionat este Beda şi că de dragul meu a renunţat la o viaţă destrăbălată, cît de nebuneşte suferă şi cîte şi mai cîte nu îşi spun fetele între ele ! Le citeam de asemenea poeziile pe care mi le dedicase. Am regăsit nu de mult una dintre ele ; începea cu cuvintele : „Din nou singur, din nou singur sub cerul înnegurat". Soţul meu spune că ar fi ceva în aceste versuri, dar fiica mea a început să rîdă : le găseşte de o sensibilitate comică. Cred că am ars poezia ; mi-a fost, probabil, ruşine că această critică m-a împuns undeva în inimă, după atîţia ani.

Ceea ce îl chinuia cel mai mult pe Beda era că nu putea să-mi interpreteze Ia pian, fie ceva din Chopin pe care îl adora (şi eu, îl asiguram entuziasmată), fie o compoziţie proprie despre care îmi povestise mult şi confuz ; o intitulase *Ariei.* Aproape că-şi smulgea părul cînd discuta despre ea : că nu ştiu nimic despre el de vreme ce nu îi cunosc muzica şi cît de inspirat ar fi dacă ar putea să cînte în prezenţa mea. în ce mă priveşte, muzica cultă aproape mă înspăimînta, dar mi-1 închipuiam pe Beda la pian, aruncîndu-şi pletele blonde pe spate şi mi-era de ajuns. Eram grozav de nefericiţi că aceasta nu 'se poate împlini pînă ce, într-o zi, mi s-a făcut foarte milă de el.

— Beda, i-am zis plină de curaj, am să vin într-una din zile la tine ; ai mei n-au să mă omoare pentru atîta.

S-a înroşit de jenă şi mi-a spus, bîiguind, că nu se poate, că el locuieşte la o mătuşă şi că cine ştie ce şi-ar putea închipui ea ; dar apoi revenea iarăşi şi iarăşi la aceeaşi idee că ar

vrea măcar o singură dată în viaţă să-mi demonstreze că e artist.

Odată s-a întîmplat că părinţii mei au plecat pentru cîtva timp. Planul meu a fost imediat gata.

— Beda, am spus, mîine după amiază vino la mine şi cîntă-mi *Ariei.* Părinţii mei sînt plecaţi.

Mă aşteptam să-i fac cine ştie ce mare bucurie ; dar el se înroşi, îşi pierdu răsuflarea şi-mi spuse că nu poate face totuşi una ca asta, că ce va crede lumea şi cîte şi mai cîte. Deci, mă gîndesc în sinea mea, cît de simplu este astăzi ; cînd mă întorc acasă, văd un lungan, ridicîndu-se de pe scaun şi aproape că atinge lustra cu capul.

— E Honza, mamă, îmi spuse simplu fiica mea, iar eu îi întind mîna şi nici nu ştiu cum să mă adresez.

în douăzeci de ani s-au schimbat multe.

— Nu-i nimic, îi spun, vreau să ascult *Arieni* tău.

Mai trebuia însă să aranjez cu servitoarea ; i-am spus că trebuie să vină în după amiaza aceea un domn, muzicant, să încerce pianul dacă nu e dezacordat. Dar Ankăi noastre totul îi era vizibil indiferent. După amiaza, a început să mi se pară că n-ar fi trebuit totuşi să fac una ca asta. Şi culmea am surprins-o pe Anka, îmbrăcîndu-şi hainele de duminică.

— Unde te duci, Anka ?

— Ies afară, rînji Anka, arătîndu-şi dinţii cariaţi. Sînt liberă cînd stăpînii nu sînt acasă,

nu ?

Eram deprimată, dar nu mai aveam ce să fac. Pentru prima oară mă simţeam singură acasă, într-o stare apăsătoare şi enervantă, iar Beda trebuia să sosească dintr-o clipă în alta. îmi era ciudă pe mine că-mi bate inima atît de tare şi mi-era urît de liniştea mormîntală din apartamentul gol. Deodată soneria ţîrîi timid. Trebuie să merg să deschid. Beda stătea în pragul uşii ca un hoţ.

— A, tu eşti ? am reuşit eu să spun pe un ton ce trebuia să sune cît mai firesc, dar mă simţeam de parcă o bilă de plumb mi se urca în gît ; în acelaşi timp simţeam cu groază şi furie că roşesc ca un mac.

— Eu sînt, şopti Beda, palid şi tulburat, de parcă îi venea să leşine şi se furişă înăuntru în vîrful picioarelor, parcă prea în vîrful picioarelor.

Era atît de emoţionat că deodată mi-am adunat forţele şi am reuşit chiar să fac pe marea doamnă.

— Intraţi domnule Foltyn, $i am debitat alte formalităţi de felul acesta ; nu ştiu de unde îmi veneau, poate că e ceva înnăscut în femei. Mă bucur atît de mult că voi asculta *Arieul* tău !

— Jitka, şopti Beda, eşti... chiar singură în casa ?

— Evident, am răspuns eu cu un aer matur şi firesc. Şi acum cîntă Beda ; de aceea ai venit aici.

Am reuşit în cele din urmă să-1 fac să se aşeze pe taburetul din faţa pianului. îşi trecu amîndouă mîinile prin păr şi atinse în treacăt

cu vîrful degetelor cîteva clape. Şi atît.

— Acest *Ariei,* începu el cu o voce nesigură. Trebuie să ştii că sînt chiar eu. Este viaţa mea interioară mîntuită, purificată. Ştii, de cînd te cunosc... mă simt mult mai curat...

în acest timp lovi claviatura cu degetele, scoţînd cîteva atorduri.

— Acesta ar fi începutul. Jitka nu trebuie să te superi, dar nu este încă gata. Am terminat numai *allegro* şi *rondo-ul.*

— Atunci poate îmi cînţi *allegro.*

Lovi clapele din registrul grav pînă la cel acut şi apăsă. de cîteva ori pe clapa cea mai de sus.

— Nota asta sună rău, spuse încruntat, şi am atîta nevoie de ea ! Ştii pentru motivul rîsului triumfător al lui *Ariei...* Ştii ce ? O să-ţi cînt o nocturnă de Chopin.

— Şi *Ariei* nu ?

— Astăzi nu, Jitka. Astăzi... nu pot. îşi înfipse cu disperare amîndouă mîinile în păr. Eşti prea aproape de mine. Nu mă gîndesc decît la tine. Te implor, de ce mă chinuieşti ?

Gîtul i se înroşea văzînd cu ochii. Dumnezeule, mă gîndeam, acum o să vrea din nou să mă sărute !

— Beda, am izbucnit eu, atunci, cîntă-mi ceva ! Cîntă ce vrei!

Se ridică de la pian, tremurînd ca o frunză.

— Jitka, şopti el şi îşi ridică spre mine mîinile reci şi umede. Jitka, tu mă iubeşti, totuşi !

Bărbia îi tremura de enervare şi pete roşii îi apărură pe obraji. Dumnezeu ştie de ce, eram îndrăgostită de el, dar în clipa aceea mi s-a

părut dintr-o dată atît de urît şi de jalnic, încît sînt convinsă că dacă ar mai fi făcut un pas i-aş fi dat o palmă.

Cred că mi-a citit-o pe faţă ; eu însămi simţeam ceva groaznic de dur şi de încordat în colţul gurii. El rămăsese înmărmurit şi roşi atît de tare încît m-a cuprins mila ; încordarea din mine slăbise şi desigur că aş fi făcut orice ca să nu se simtă rănit atît de tare. Dar Beda a înghiţit în sec cu greu, de cîteva ori, îşi luă un aer ofensat şi mă privi, holbîndu-şi ochii cu duşmănie.

— Nu ştiam că eşti o mic-burgheză, zise printre dinţi, întorcîndu-se spre fereastră.

Mi-a sărit inima din loc. Nu ştiu dacă astăzi mai pot să descriu exact ce am simţit atunci ; mi-era o ciudă cumplită pe mine şi pe el şi în acelaşi timp îmi venea să plîng cu disperare. Numai să nu plîng, îmi spuneam, numai asta nu !

— Pleacă, Beda, am reuşit să spun. Pleacă ! Pleacă !

Se întoarse spre mine : avea ochii plini de lacrimi, bărbia îi tremura şi înghiţea cu greu. Mi s-a făcut groază cînd mi-am închipuit că ar încerca să mă sărute.

Pleacă odată, am strigat eu cu lacrimi în ochi ; şi cînd în urma lui s-a auzit clanţa ţăcănind, cu prudenţă, poate cu prea multă prudenţă am izbucnit într-un plîns cu hohote. De umilinţă, de necaz... şi poate şi de părere de rău.

Am vrut apoi să îi scriu o scrisoare lungă — nu mai ştiu ce vroiam să-i scriu — dar probabil că i-aş fi reproşat purtarea, iertîndu-1 în

acelaşi timp — pe scurt o probă de diplomaţie feminină ; e de mirare cît de repede se maturizează o fată. Dar l-am întîlnit pe Beda pe stradă înainte de a-i trimite scrisoarea. Eram cu Maria şi am început să chicotim dinadins de nu ştiu ce prostie ca să nu-şi închipuie că sufăr ; dar îmi simţeam bătăile inimii cum mi se urcă în gît de spaimă şi de dragoste ; Beda a trecut, cu mersul său legănat, cu
un aer înfumurat şi ofensat fără să îmi arunce o privire.

Maria s-a oprit din mers, făcînd ochii mari.

— Jitka, voi nu mai vorbiţi ?

Pentru prima oară în viaţă n-am putut să născocesc ceva ca să epatez o prietenă.

— Fiindcă e un nesuferit, am izbucnit eu cu asprime, mă dezgustă !

Acum îmi scăpase şi spusesem adevărul. Maria a povestit apoi fetelor că mă făcusem palidă de moarte. 'N-am ştiut-o ; dar între noi totul se terminase. Am mai plîns o singură dată cînd am auzit că i-a spus undeva lui Ela plin de dispreţ :

— Jitka ? Mic-burgheza aia !

Acum îmi face impresia că am vorbit mai mult despre mine decît despre domnul Foltyn. Dar fără îndoială n-aş putea face altfel ; eram foarte tînără pe atunci, iar tinerii sînt preocupaţi mai mult de ei înşişi decît de orice altceva : ceilalţi oameni le servesc mai degrabă drept pretexte de care se folosesc pentru a înţelege propria lor viaţă. De aceea, tinerii nu prea se uită cu cine se împrietenesc ; pentru ei aceasta este un lucru mai degrabă din

domeniul hazardului şi al ocaziei decît al unei alegeri adevărate. Astăzi cred că nu eram de loc făcută pentru domnul Foltyn : el era cu siguranţă un artist, un temperament poetic şi puţin obişnuit în calităţile şi în defectele sale ; era mai delicat, mai profund şi mai sensibil decît o fată obişnuită şi superficială cum eram eu. Poate că avea dreptate că eram o mic-burgheză ; astăzi sînt împăcată cu această idee şi îmi vine aproape să rîd că pe atunci m-a durut atît de mult. Toţi
tinerii îşi închipuie despre sine dumnezeu ştie ce. Poate că şi trăsătura care m-a şocot instinctiv la el, aceea că era „grrroaznic de erotic" — cum s-ar exprima fiica mea — făcea parte din structura lui exaltată de artist ; dar, dacă îmi aduc aminte cît de stîngaci şi de caraghios era cînd vroia de pildă să mă sărute, mă gîndesc, fetiţo, că nu era pe atunci cu nimic mai versat sau mai matur în această privinţă decît tine, poate că vroia să insufle admiraţie, jucînd pe cine ştie ce marele seducător şi depravat. Astăzi, poate ţi-ar spune că pilotează un automobil de curse sau că face parte dintr-o organizaţie politică clandestină. Cu douăzeci de ani în urmă se punea mai mult preţ pe literatură şi pe alte lucruri asemănătoare. Timpurile se schimbă, dar tinerii au nevoie întotdeauna să se remarce şi să se fălească cu ceva ce poate fi total opus pentru fiecare generaţie.

III. La universitate

M A TEM CA AMINTIRILE mele despre Be- drich Foltyn să nu fie nedrepte. Căci mi-a fost antipatic încă de la prima întîlnire. Venisem din vacanţă ca să încep anul patru al Facultăţii de filozofie cînd proprietăreasa mea m-a anunţat că voi avea un nou colocatar în aşa numita cameră cu pian ; aceasta era o odăiţă la fel de strîmtă ca a mea, dar printr-o minune intrase în ea şi un pian hodorogit. Foltyn a venit să se prezinte. Era un tînăr cu nasul mare şi plete lungi, cu bărbia retrasă şi slab conturată, cu un gît lung ca un caltaboş şi o expresie de suficienţă şocantă în ochii spălăciţi. Tocmai îşi dăduse bacalaureatul şi urma să se înscrie la drept ; dar, după cum spunea, vroia să studieze mai ales muzica. Compunea un poem simfonic *Ariei* şi spera că aceasta nu o să mă deranjeze. Depinde, i-am răspuns, mă pricep şi eu puţin la muzică, tinere. A vrut imediat să discutăm despre muzică ; evident nu era încă conştient de prăpastia care există la Universitate între un boboc şi un student din anul patru. Probabil că discret l-am făcut să o simtă căci din ziua aceea şi-a luat un aer ofensat şi s-a străduit în

fel şi chip să mă impresioneze cu ceva. De exemplu, se întorcea acasă Ia patru dimineaţa şi lovea cu picioarele în mobilă, sperînd să treacă drept un chefliu înveterat. Sau începea să cînte la pian la o oră imposibilă ca şi cum ar fi compus ; dar acestea nu erau decît improvizaţii sau variaţiuni facile pe teme cunoscute — celui care are puţin habar de pian, toate îi sînt foarte cunoscute. Sau perora despre artă ; învăţase aproape o duzină de cuvinte mari, ca intuiţie, subconştient, substanţă originală şi nu mai ştiu care şi acum avea capul ticsit de ele. E curios cît de uşor se pot fabrica gînduri mari din cuvinte mari. Unii oameni nu ar mai avea nimic de spus dacă li s-ar simplifica vocabularul. Cînd aud sau citesc asemenea elucubraţii despre cristalizare spirituală, prefundamen- tare formală, sinteză creatoare sau nu mai ştiu ce, simt că mă îmbolnăvesc. Doamne, mă gîndesc, dacă, domnilor, v-ati băga nasul în chimia organică (că să nu mai vorbim de matematică) ce greu v-ar mai fi să scrieţi ! în aceasta constă duriă părerea mea cea mai mare nenorocire a secolului nostru ; pe de o parte creierele noastre lucrează cu microni şi cu mărimi infinitezimale cu o precizie aproape absolută, dar pe de altă parte, admitem ca creierul nostru, sensibilitatea şi gîndirea noastră să fie stăpînite de cele mai nebuloase cuvinte. Mi-a plăcut întotdeauna muzica ; am simţit în ea aceeaşi măreţie şi puritate arhitecturală ca în cifre, chiar dacă uneori se amestecă în ea ceva odios şi epidermic uman. De aceea pur şi simplu îl detestăm pe tînărul Foltyn cu

vorbele lui bombastice despre muzică ca manifestare a instinctului vital primitiv. Nu ştiu unde găsise teo- ria că întreaga artă izvorăşte din impulsul erotic primitiv şi că ţine de activitatea sexuală. Artistul e posedat de eros, afirma el, iar această frenezie nu o poate exprima şi epuiza altfel decît prin creaţie, suferinţă creatoare şi plăcere. Dar în cazul acesta, nu trebuie să se manifeste în public, mă supăram eu ; dar Foltyn nu se lăsa bătut. Tocmai aici e aici, zicea el : toată arta este o formă de exhibiţionism. Creaţia artistică e un egoism divin : este maniera de a trăi total, ameţitor şi fără limită propriul suflet, întregul eu. Dar chica asta mare, am bodogănit eu, e tot un fel de a trăi, pînă la limita extremă, propriul eu ? — TînăruJ a fost puţin vexat : poate are dreptul să se distingă prin ceva de restul turmei rumegătoare. într-un cuvînt nu ne puteam înţelege ; în acelaşi timp Foltyn simţea o nevoie insuportabilă de a se uşura de cuvintele lui mari şi de a-şi destăinui cuiva părerile şi stările lui sufleteşti ; era probabil destul de singur deşi începuse să facă caz de relaţiile şi de aventurile lui amoroase.

Nu-mi place cînd cineva se laudă cu succesele sale la femei ; ceea ce îmi repugnă la aceşti pretinşi donjuani nu este felul în care ei caută să se distreze, ci faptul că se făiesc cu neruşinare şi cu mîndrie ca de o performanţă sportivă. Un spărgător de case de bani nu se laudă în public cu numărul de case pe care le-a jefuit, dar un seducător o face în gura mare. Nu trecea zi fără să nu lase

discret să înţeleg că întreţine relaţii cu o anume doamnă sau că o baroneasă s-a îndrăgostit de el nebuneşte ; era suficient să îl vezi pe stradă vorbind cu o tînără domnişoară pentru ca imediat să insinueze că fata aceea nu i-a refuzat nici o favoare.

E o fată superbă, nu ? atrăgea el atenţia pe un ton de expert, şi n-ai idee ce coaptă e ! E adevărat că se îmbrăca cu o eleganţă ostentativă şi nu lipsea de la nici un bal numai „pentru a-şi face relaţii", după cum zicea el. Rămîne şi azi pentru mine un mister de unde făcea rost de bani ; era sărac ca un şobolan şi săptămîni întregi mînca numai cîteva chifle, dar cînd ieşea era elegant, parfumat şi cu părul ondulat. Bănuiam că face parte probabil dintre cei ce reuşesc să trăiască din datorii ; eu personal nu am reuşit niciodată să-mi închipui ce trebuie să fac, ca cineva să-mi împrumute cîteva coroane. îl rodea o ambiţie ciudată să fie primit în societatea celor bogaţi ; acasă, însă, făcea pe boemul înveterat căruia puţin îi pasă de această adunătură plină de bani şi care dispreţuieşte tot ce nu e artă. Odată a început din nou să-mi turuie despre baroanele şi cuconiţele lui şi sa facă aluzii intime la o fată ce mi se păruse prea chipeşă pentru un pozeur cu nas mare, cum era el. M-am înfuriat oarecum pe el şi i-am zis :

— Omule, nu mai trăncăni atît, nici o femeie nu s-a uitat pînă acum la dumneata ; şi fiindcă nici una nu te vrea scorneşti toate porcăriile as

tea.

A roşit, iar ochii i s-au umplut de lacrimi ; mi-am dat seama că l-am rănit prea tare, dar era tîrziu.

E cu atît mai rău pentru tine, amice, că te-ai ofensat ; dar cel puţin, ai aflat, că nu mă tragi pe sfoară.

De atunci mi-a purtat o ura surdă de moarte. Ne întîlneam, dar numai aşa ca pe muchie de cuţit ; Ia urma urmelor să trăieşti lîngă un om ce se sufocă pur şi simplu de ură este de-a dreptul penibil. A reuşit chiar să se răzbune ; niciodată nu aş fi crezut că poţi jigni un om prin muzică. Iată cum s-a întîmplat. Aveam o prietenă, studentă la filozofie ca şi mine, o fată frumoasă şi cuminte ; studia botanica în timp ce eu eram cvasiasistent la chimie organică ; ne-am cunoscut în laboratorul facultăţii, într-o zi, cînd am certat-o cu grosolănie, fiindcă nu reuşea să identifice glucoza. îmi plăcea mult să ies cu ea, era proaspătă şi spontană pe cînd eu mă consideram mai mult un şoarece de bibliotecă ; nici nu ne trecea prin cap să ne gîn- dim la dragoste — eram numai mulţumit şi mă simţeam bine cînd hoinăream împreună prin Praga, după cursuri. Se numea Paula. într-o zi, spre seară, nu ştiu ce idee i-a venit, să-mi înapoieze cărţile pe care i le împrumutasem. Eu nu eram acasă. A sunat şi i-a deschis Foltyn într-un halat de catifea. întîmplător am mai întîlnit-o în aceeaşi seară. Mi-a pomenit în

treacăt că mi-a adus cărţile şi brusc m-a întrebat cu o cută dreaptă între sprîncene :

— Spune-mi, te rog, prietenul tău, muzicianul, e un individ curios, nu-i aşa ?

M-am pus imediat în gardă.

— Ce s-a întîmplat, Paula ? A fost cumva incorect cu tine ?

— Nu, am zis cu un aer dezgustat. Spune-mi te rog... este el, într-adevăr, un artist mare ?

Asta nu-mi prevestea nimic bun. Aha. mi-am zis în sinea mea, Foltyn şi-a prezentat fără îndoială numărul.

— Ascultă, Paula, nu-i aşa că ţi-a împuiat capul cu erotismul primar şi cu alte asemenea prostii ? Nu ţi-a cîntat o nocturnă ? Nu ţi-a povestit nimic despre posesiunea divină şi trăirea ameţitoare a propriului eu ?

— De ce ? m-a întrebat ea evaziv.

— Fiindcă, am spus eu printre dinţi, îi rup picioarele daca şi-a permis să te atingă.

Ce să fac, am avut o criză de gelozie.

S-a oprit vădit supărată. , .

— Dar tu, ştii că nu am nevoie de nimeni care să mă apere ?

Bineînţeles că ne-am certat ; e normal. După aceea am fugit acasă să mă socotesc cu Foltyn. Şedea în odaia sa pe întuneric şi improviza la pianină cu un aer visător.

— Ascultă, Foltyn, am izbucnit eu. Paula a fost pe aici ?

Continua să cînte, dar îi auzeam mai tare respiraţia.

— Da, zise el indiferent după un timp, zdrăngănind mai departe la pian ceva neclar.
— Nu a zis nimic ?
— ...Nu. Nimic special.

Deodată a început să cînte un vals de operetă ; parcă mi-ar fi dat o palmă ; era o melodie vulgară, languroasă, un fel de efuziune erotică ordinară.
— Ce înseamnă asta ? l-am întrebat eu furios.

„Tra-la, la, tra-la-Ia“, cînta Foltyn şi zdrăngănea la pian murdăria aceea dulceagă ca un marş triumfal. Mi-era teamă să nu îi sugrum pe întuneric gîtul său moale, hedonic ; am găsit pe dibuite comutatorul şi am aprins lumina. Foltyn şi-a mijit spre mine ochii orbiţi şi cînta mereu, cînta, cînta legănîndu-şi tot trupul, cu gura schimonosită, cu o expresie de plăcere extaziată, obscenitatea aceea în ritm de vals. Ştiam că acesta e un fel de a o murdări şi calomnia pe Paula, că o dezbracă în faţa mea şi îşi bate joc de mine : ea a venit, ea a venit şi restul se cîntă. Ştiam că minte, că vrea numai să mă umilească si să mă insulte şi că Dur si simplu se zvîrcoleşte de plăcerea răzbunării sale. Eram în stare să îl strîng de gît ; dar nu poţi să scoţi ochii cuiva numai centru că zdrăngăne la pian o porcărie de vals. „Nemernicule", am urlat eu, dar pînă să trîntesc uşa în urma mea, Foltvn s-a întors către mine, miiindu-şi batjocoritor ochii, cu un mic surîs triumfător si aruncîndu-şi pletele pe spate, cu un gest sigur de parcă ar fi spus :

— Ei bine, ţi-am făcut-o, amice !

A doua zi m-am mutat. Paulei nu i-am sous nimic ; dar prietenia noastră s-a spulberat. Probabil din cauza geloziei : nu mă mai puteam amăgi că n-a fost nimic între noi, că doar mă minţeam bine cînd ieşeam cu ea după cursuri.

într-o seară pe cînd ne plimbam pe cheiul Pe- trsky, a început să-mi sune în minte motivul valsului lui Foltyn, cu senzualitatea sa enervantă, obsedantă, insinuantă ; m-a surprins atît de grosolan şi de idiot încît am jignit-o pe Paula cu
adevărat şi ne-am despărţit certaţi. Era o fată fermecătoare şi inteligentă, iar eu mi-am pierdut capul în seara aceea. Cred că Foltyn trebuie să fi avut un fel de geniu ; că reuşea să facă farmece prin muzică dar şi talentul poate să fie un soi de viciu. După un timp am auzit că Foltyn s-a căsătorit fără să termine dreptul. Se pare că a luat pe fiica unui tîmplar înstărit, proprietarul a cinci case. Trebuie să spun că vestea nu m-a surprins.

IV. *Soţul meu*

L-AM ÎNTÎLNIT PRIMA OARA pe răposatul meu soţ la balul Facultăţii de drept. Pe atunci era un tînăr frumos, înalt, cu ochi albaştri, cu favoriţi, cu ten trandafiriu, fruntea înaltă şi un păr ondulat de artist ; eu eram o fetişcană de douăzeci de ani rotofeie şi fără experienţă, cu educaţie de pension, mai degrabă o fată bleguţă. De nu m-ar fi silit ai mei să ies în societate aş fi preferat să stau acasă să brodez şi să visez în linişte'. Pe atunci fetele primeau o astfel de educaţie că nu trebuiau să ştie nimic, cu nimic serios să se îndeletnicească, ci numai să şteargă praful, să cînte la pian şi să-şi brodeze trusoul. Să ieşi în lume, însemna să o ai pe mama în spatele tău, să te sufoci în corset, să te strîngă pantofii prea mici şi să răspunzi sfios celor care te invitau la dans. „Ah mai tîrziu“ ! Şi din cînd în cînd să leşini pentru ca fiecare să vadă cît de delicate şi anemice sîn- tem. Vă spun, mă bucur că totul a trecut ; azi sînt o femeie voinică de cincizeci de ani — haida-de, nu e nevoie să fiţi galant ; e mai comod

*** Text stabilit după stenograma depoziţiei Doamnei Fol- tynovâ.**

cînd oamenii îşi spun adevărul. Pe scurt, pe atunci o fată onorabilă era educată în aşa fel încît trebuia să se îndrăgostească de primul care o cerea în căsătorie ; şi pînă să-l cunoască într-adevăr, era cununată de mult. Şi vedeţi, cu toate acestea, nu erau nici atît de multe căsătorii nereuşite ca în zilele noastre.

Domnul Foltyn mi-a plăcut ; era un tînăr politicos, elegant şi purta monoclu ; imediat a început să îmi facă o curte straşnică, iar pe mama a fer- mecat-o într-atîta că imediat l-a invitat la noi. De fapt, biata de ea, se înşelase : îşi închipuise că e din familia Foltyn ce locuia în Mala Strana — o familie înstărită de cofetari ; şi pînă să iasă la iveală că Bedrich e un sărman orfan al unui funcţionar din administraţia publică era prea tîrziu ; eu mă îndrăgostisem de el la nebunie şi vroiam să mă arunc în Vltava dacă ai mei m-ar fi oprit să mă căsătoresc cu el. Tata nici nu vroia să audă de domnul Foltyn, dar mama l-a rugat atît că a sfîrşit prin a-1 convinge, zicîndu-i că dacă e student la drept şi aproape avocat va şti să se descurce măcar cu cele cinci case ale noastre. Tata ar fi vrut atunci, ca cel puţin, să-şi dea doctoratul, aşa numai de dragul titlului, dar apoi s-a hotărît să se amîne totul după nuntă, căci eu de inimă rea începusem să tuşesc şi mă ofilisem într-atît că alor mei li s-a făcut teamă pentru mine. Totul a venit aşa cumva în pripă, nu ştiu cum ; nici n-am avut timp să mă răzgîndesc.

De ce l-am iubit atît de mult ? Omul nu

poate şti. îmi impunea un respect enorm faptul că e artist şi compune ; îmi plăcea că era atît de cult, de monden şi de tandru ; dar poate cel mai mult, fiindcă era un om atît de slab şi de blind. Eu eram o gîsculiţă naivă şi sentimentală, dar cumva am intuit că el e şi mai slab decît mine şi că are nevoie de un om care să-i poarte de grijă. Dădea numai impresia că priveşte totul de sus ; oamenii îşi închipuiau că e cine ştie ce îngîmfat şi vanitos pe cînd el era un sfios şi un timid de groază.

— Mă simt atît de sigur la dumneata, Charlotta, îmi zicea el, iar mie îmi plăcea că-mi spune Charlotta ; Caria mi se părea un nume grozav de banal, ca al unei femei de servici. Mă simt la dumneata atît de sigur pe mine ; eşti atît de calmă şi de răbdătoare.

Abia mai pe urmă l-au stricat prietenii — ciu- daţi prieteni, domnule ! Toţi se pretindeau artişti ! Domnul Foltyn era prea moale ; cine îl avea la mînă putea să-1 modeleze ca pe un bulgăre de ceară. Atunci, pe cînd îmi făcea curte, discuta întruna despre moarte ; asta mă impresiona — fiindcă eu însămi nu eram prea sănătoasă şi orice tînără fată trece printr-o perioadă cînd ar vrea sa moară oentru un nimic. Tinerii nu ştiu să preţu- iască viaţa. Domnul Foltvn îmi zicea că sînt un trandafir alb ; asta îmi plăcea grozav şi beam pe ascuns otet ca să par şi mai palidă. Pe atunci, domnul Foltyn tuşea mereu iar seara mîinile i se înfierbîntau de febră ; eu credeam că din cauza proastei alimentaţii — mai tîrziu mi-a mărturisit că zile întregi mînca cîte o chiflă ca

să-mi poată aduce un buchet de tuberoze sau cîtiva trandafiri albi. Ţinea la asemenea atenţii. Ei, eram nişte copii ; ne ţineam de mînă şi discutam că în cu- rînd vom muri — în asemenea clipe, omul începe să-şi plîngă de milă atît de frumos şi să aibă sen
timentul că e prea bun pentru lumea asta. Aşa ne-am apropiat.

După ce ne-am căsătorit, se înţelege că nu am mai adus vorba despre moarte, de parcă am fi se- cerat-o. Ai mei ne-au mobilat un apartament cu şase camere, — tata şi-a arătat din nou puterea —, iar domnul Foltyn se plimba prin încăperi într-un halat din mătase şi exulta. Se vedea după el cît de bine se simte bogat şi ştia să se poarte grozav. Mai bine decît dacă s-ar fi născut bogat. Accepta bunăstarea foarte firesc şi la fel toate lucrurile acelea scumpe, dintre cele mai bune. Prinsese chiar şi gustul banilor ; cu toată pompa sa, începuse să aibă grijă să nu se facă cheltuieli inutile, ca personalul să se chibzuiască cu tot şi aşa mai departe. Aproape că mi se făcuse teamă să nu devină un avar, dar ai mei spuneau că e tocmai bine să fie aşa ; oamenii avuţi trebuie să fie economi. Le-ar fi părut bine numai să-şi dea doctoratul în drept ; dar, primul an, era ca o lună de miere, aşadar ni- meni nu a pomenit nimic. Doar domnul Foltvn începea uneori singur ; îşi dregea glasul şi se văicărea că nu e încă pe deplin sănătos că învăţătura l-ar ucide... Era aproape ciudat cît de grijuliu devenise deodată cu sănătatea lui, după fiecare strănut se băga imediat în pat şi

trebuia să îl îngrijim ca pe un copil mic. E însă adevărat că sănătatea îi dădea destul de furcă, dar cei avuţi au un fel de groază în faţa bolii şi a morţii. Iar eu cînd îi puneam comprese sau îi pregăteam limonada aveam sentimentul că îmi aparţine mai mult ca oricînd, aşa că mai curînd îl încurajam în această atitudine. Nici nu am băgat de seamă că devenisem sclava lui ; cînd am înţeles era prea tîrziu, începuse o altă viaţă. Ei, asta era !

Nici muzicii nu i se mai consacra atît de mult ; e adevărat că uneori cînta la pian şi spunea că ar trebui să ia lecţii cu cel mai bun profesor, că nu are un tuşeu bun la mîna stîngă, dar niciodată nu s-a hotărît s-o facă. Unedri, cînd era bine dispus ne cînta ceva ; bietul tata asculta emoţionat şi întotdeauna se minuna : Bedrich, parcă ar fi perle.

Mie îmi plăcea nespus de mult cînd cînta cu atîta înflăcărare, aruncîndu-şi pe spate pletele ondulate ; eram mîndră de el şi mă gîndeam că cel puţin tata îi va da pace cu doctoratul lui ; doar dragul meu Bedrich nu are nevoie de el. Un artist nu trebuie să fie doctor. Şi cînd îşi trecea apoi mîna prin păr şi se ridica de la pian cu un mic surîs triumfător era pentru mine clipa cea mai fericită. Alteori se încuia în camera lui şi atunci nu trebuia să-l deranjăm pentru nimic în lume ; spunea că lucrează la ceva şi toată casa umbla în vîrful picioarelor. Odată am intrat întîmplator ; stătea întins pe canapea cu mîinile sub cap... S-a înfuriat îngrozitor, spunea că nu avem nici un pic de respect, pentru munca lui de creaţie. Şi-a luat

pălăria şi a plecat trîntind uşa în urma lui. De atunci ori de cîte ori se discuta despre artă nimeni nu cuteza să-l contrazică.

Pînă într-o zi, cînd tata era la noi, după ce a ocolit un timp subiectul, l-a întrebat, direct pe domnul Foltyn, ce are de gînd cu doctoratul acela. Bedrich păli şi se ridică.

— Domnule MaSek, zise, aşa ca să ştiţi, m-am hotărît să mă consacru în întregime artei, indife- rent că vă place sau nu. Faceţi, ce vreţi ; calea mea îmi este clară.

Işi luă pălăria şi plecă. Tata, se ştie, a făcut urît ; arta cică nu asigură nici un fel de existenţă, iar el nu va fi atît de nebun să îl întreţină toată viaţa pe domnul ginere şi că are să mai stea de vorbă cu domnişorul. Eu, bineînţeles, am izbucnit în plîns, iar mama i-a luat apărarea soţului meu. Biata de ea, îşi făcea mereu reproşuri că l-am luat de bărbat, dar era în acelaşi timp măgulită că îi săruta mîna de zece ori pe zi. L-a bătut la cap atît de mult că l-a înduplecat să nu-mi strice dragostea conjugală. Şi apoi chiar dacă un asemenea compozitor sau dirijor nu câştigă atît de mult, el are o poziţie socială solidă, poate să devină, de exemplu, profesor la conservator.

Tata, ce-i drept, a bodogănit, dar apoi, probabil, şi-a spus că pe banii lui, cineva poate să facă şi artă. Pe atunci o anume prinţesă din familia regală fugise cu un muzicant ; a fost un mare scandal, iar asupra muzicienilor a început să planeze ceva suspect şi în parte puţin nobil. Pe scurt tata s-a împăcat cu ideea că are ginere un artist şi nu s-a mai discutat

despre aceasta ; numai domnul Foltyn ţinea să arate că e totuşi din altă lume decît părinţii mei.

De atunci a cerut să i se spună maestre. Maestrul Beda Folten şi nu altfel : lui i se spunea Maestrul Folten, iar mie Doamna Foltynovă, de parcă nici n-aş fi foşt soţia lui. După care a început să invite la noi o societate de muzicieni şi literaţi.

O dată sau chiar de două ori pe săptămînă organizam seri de cvartet sau concerte la pian şi primeam pînă la cincizeci de oaspeţi — ştiţi, nu e puţin pentru o tînără amfitrioană. Domnul Foltyn primea oaspeţii într-o haină de catifea cu o cravată neagră lată şi un lănţişor de aur la încheietura mîinii ; în faţa invitaţilor nu trebuia să-i spun Beda, ci mă* adresam cu dumneavoastră, iar el mi şe adresa cu „Doamnă Foltynovă“ pentru că aşa se cuvine. Uneori ceda insistenţelor şi'ne cînta el însuşi ceva la pian, dar niciodată din propriile sale compoziţii ; cîteodată se prezentau la noi, în primă audiţie, lucrările tinerilor compozitori sau se citeau piese de teatru ; acestea se numeau premiere la Foltyni — costa o grămadă de bani ce se mînca şi se bea cu aceste ocazii. De cele mai multe ori, aceşti artişti erau oameni foarte amabili, simpli şi modeşti ; e adevărat că erau unii care rămîneau pînă tîrziu în noapte şi să avem iertare, se îmbătau criţă. Ce să mai spun despre cum arătau după aceea covoarele şi perdelele, totul mirosea a fum.

Mie nu-mi plăceau toate acestea, dar domnul Foltyn îmi spunea, ştii, ei sînt artişti şi trebuie să-i judeci cu alţi ochi, să-ţi pară bine

că pot să mănînce pe săturate uneori. Eu ştiu ce înseamnă foamea, zbiera el. Se simţea în elementul lui cînd putea să facă puţin pe Mecena şi pe magnatul. Şi îi plăcea grozav să discute în contradictoriu cu ei ; nu bea aproape nimic, dar discuta cu pasiune despre arta modernă. Pentru mine toate acestea erau vorbe prea mari şi preferam să merg la cul-care ; dar uneori îl auzeam pe soţul meu perorînd pînă dimineaţa cu glas răsunător şi pe ceilalţi în- drugînd cu o voce din ce în ce mai beată. Dacă îi face plăcere, mă gîndeam eu ; astea nu sînt lucruri pe care să le poată discuta cu mine.

în acel timp bietul tata a murit lovit de apoplexie. Fiindcă eram în doliu, a trebuit să renunţăm la seratele noastre artistice. Dar ele îi lipseau foarte mult domnului Foltyn. care începuse să caute în alte locuri muzicieni şi literaţi.

Aproape mă bucuram că are o distracţie ; drept să spun că eu nu m-am simţit niciodată în largul meu în cercul lui de artişti, mai ales după moartea tatălui — după astfel de evenimente îţi dai seama mai bine din ce lume faci parte. După aceea tot felul de oameni de litere şi de muzicieni au început să-1 viziteze pe soţul meu ; domnul Foltyn spunea că lucrează împreună cu ei, dar eu cred că le împrumuta bani. Uneori mă lăsa să înţeleg că lucrează la ceva măreţ şi se încuia zile şi nopţi întregi în camera sa de lucru. Mi-era teamă să nu înceapă din nou să tuşească ; îi spuneam :

— Te rog, nu mai lucra atît, doar tu n-ai nevoie de asta.

Se enerva.

— N-ai idee, striga el ce înseamnă să creezi ; artistul trebuie să 9e consume în opera sa, să îi jertfească totul, propriul său eu, întreaga sa viaţă.

Şî apoi din nou, săptămîni în şir nu mai făcea absolut nimic şi zăcea tolănit sau umbla hai-hui, ca să se concentreze, spunea. Ei, eu nu înţeleg mare lucru, dar după cîte am văzut creaţia asta e o activitate tare ciudată.

Nu arăta bine ; devenise susceptibil şi impulsiv — spunea că e un temperament artistic, dar eu cred că îl chinuia ceva. Vorbea fără întrerupere de munca sa, ce va fi opera vieţii lui ; Ea trebuia să fie o operă, dar mi se părea ciudat că uneori o numea *Judita* şi alteori *Abelard* şi *Heloise;* zicea că tocmai lucrează la libret, după care va începe imediat să compună muzica. Spunea că are planul deja conceput în minte şi că i-a rămas numai să îl aştearnă pe hîrtie şi deodată, pac ! abandona totul şi dispărea zile şi nopţi întregi ; se întorcea palid şi febril, spunînd că abia acum a intrat în adevărata transă de creaţie. După care dispărea ca din senin fără nici o urmă, lăsînd numai o scrisoare în care mă anunţa că a plecat să-şi urmeze destinul său de artist. Puteţi să vă închipuiţi cum mă simţeam. Şi a doua zi aflu că a fugit cu o cîntăreaţă străină. ,Nu îi voi divulga numele, dar era o femeie trecută, mare şi puternică ca o iapă care îşi pierduse vocea şi mai plimba prin lume resturile celebrităţii sale ; lumea mergea s-o asculte numai ca să rîdă...

E ciudat, nu sînt geloasă din fire, poate că

am sînge de peşte ; sau poate de mult nu mai era între mine şi soţul meu ceva care să mă facă să fiu geloasă, nu ştiu. Mi-era mai degrabă ruşine că a fugit atît de stupid ca un băieţandru îndrăgostit şi că s-a făcut de rîs în public ; se pare că primadona aceea bătrînă avea aventuri în fiecare oraş în care poposea. După zece zile s-a întors pocăit ; a îngenuncheat în faţa mea şi mi-a destăinuit că trebuia să fugă, că femeia aceea era încarnarea *Juditei* sale şi că l-a inspirat enorm ca artist. Artistul trebuie să sacrifice tot, absolut tot pentru opera sa, afirma el, cu lacrimi în ochi şi trebuie să treacă peste orice, ca să-şi realizeze opera. Artistul are acest drept, striga cu disperare, prinzîn- du-mă de mîini ; tu trebuie să mă înţelegi şi să mă ierţi, lîngă tine mă simt atît de în siguranţă.

Eu nu mă certam niciodată cu el ; mă gîndeam numai cîţi bani trebuie să-1 fi costat această escapadă.

— Ascultă, i-am spus poţi să rămîi aici ; acolo ai camera ta şi în faţa lumii nimic nu s-a schimbat. Dar nu îmi vei mai administra averea ; îţi voi da bani de cheltuială, dar de afacerile mele mă voi ocupa singură.

Aproape mă miram cît de mult se poate îndîrji o femeie. A plecat ofensat şi de atunci avea întipărit pe faţă că l-am umilit îngrozitor şi pe nedrept.

Oamenii sînt ciudaţi ; altă dată cînd avea bani cu grămada era aproape zgîrcit ; acum risipea banii pe care îi primea, după care se încuia în camera lui cu un aer de reproş şi crea. Se delăsă repede, ba chiar începu să

bea ; o dată sau de două ori, am descoperit că mi-a furat bani din poşetă. Nu i-am spus nimic, dar probabil că şi-a dat seama că am aflat ; aşa încît a început să-mi dea de înţeles că trebuie, chipurile, să fiu atentă cu banii faţă de servitori. Ei, am început să las din cînd în cînd, dinadins, pe ici colo, ceva bani, ca să-i ia. Fiecare din noi ştia că celălalt ştie, dar nu o arătam ca să nu roşim unul în faţa celuilalt. Pe atunci se întîlnea cu tot felul de indivizi dubioşi, cum era orbul acela Kanner — de care mi-era de-a dreptul teamă ; domnul Foltyn îl îmbăta întotdeauna cu coniac, după care acest Kanner începea să zbiere şi să bată în clapele pianului, ei, o grozăvie. Ştiu, am fost prea slabă, trebuia să fac cumva ordine ; o asemenea brută nu merita sa locuiască într-o casă. Atîta doar — mă gîndeam că sînt muzicieni şi nu trebuie să mă amestec, cel puţin Bedrich se preocupă de arta lui şi ia lucrurile atît de în serios cu acest Kanner. E adevărat că pe atunci nu făcea decît să scrie şi să compună în grabă, cînta o frază la pian şi fugea imediat să o noteze ; nopţi întregi îl auzeam foşnind şi umblînd de colo colo în camera lui. Slăbise teribil şi nu i se mai vedea decît nasul proeminent şi părul vîlvoi.

— Acum, spunea o să vedeţi cine sînt eu, vă voi arăta tuturor cine e Beda Folten !

Ochii aproape îi scăpărau, de parcă ne-ar fi urît cu înverşunare şi pe noi, cei ce îl slujeam ca nişte sclavi. $i apărea pretutindeni cu acel Kanner orb, pe care ajungea uneori să-l caute în plină noapte în vreo speluncă şi'îl tîra cu el

acasă iar apoi îi auzeam urlînd şi bătînd în pian ; dimineaţa îl găseam pe Kanner dormind, de exemplu, pe palier. — Vedeţi toate astea le-am înghiţit ; îmi spuneam că poate într-adevăr domnul Foltyn compune ceva grandios şi simte nevoia să se destindă ducînd viaţa aceasta boemă. Odată s-au certat cumplit ; aud ţipete, arunc capotul pe mine şi dau fuga în camera soţului meu „Kanner şade în fotoliu, loveşte cu picioarele în aer şi zbiară ca un porc înjunghiat, iar pe faţă i se prelinge sînge ; domnul Foltyn stă deasupra lui cu un cuţit în mînă, face spume la gură şi îşi roteşte ochii în cap ca un nebun. Atunci am pus piciorul în prag, nu mă întrebaţi cum, dar acest Kanner n-a mai apărut niciodată pe la noi. Domnul Foltyn a izbucnit în plîns, pretinzînd că omul acesta l-a şantajat ca artist, că i-a furat ideile ; de aceea, cică, s-a înfuriat atît de tare, ca poate l-ar fi omorît dacă nu intram eu. Mi-a dat destulă bătaie de cap pînă să îl potolesc, atît de disperat era ; vroia chiar să se arunce pe fereastră. Doamne, n-am avut de loc o viaţă uşoară !

Apoi cîtva timp am avut linişte ; domnul Foltyn lucra asiduu tăcut ca un peşte. Zicea că termină opera despre Judita şi Holofern, după părerea lui un subiect formidabil. Mi-a cîntat la pian cîteva arii şi pasaje ; nu am pretenţia că înţeleg prea bine muzica, dar pot să vă spun că la scena unde Judita se află în cortul lui Holofern simţi că te ia cu frig ; muzica exprima un fel de pasiune sălbatică sau un spasm, nu ştiu de unde scosese soţul meu aşa ceva. în

acelaşi timp pe buze îi flutura din nou acel surîs fin, triumfător, ce îmi plăcea atît'de mult. Orice aţi spune, el trebuie să fi fost un mare muzician. Poate chiar un geniu, cine ştie. Ei, îmi spuneam, nu avem o căsnicie tocmai fericită, dar dacă Bedrich compune ceva grandios, cel puţin n-am trăit în zadar.

Pe atunci a început să vină la noi un alt muzician, se numea domnul Trojan ; dar nici el n-a- vea aer de artist: înalt şi slab, cu ochelarii pe vîrful nasului, mai degrabă un savant ; era un om discret, timid, politicos. Era corepetitor la operă sau cam aşa ceva, şi după cum se spunea un muzician remarcabil. îşi petrecea după-amieze întregi cu domnul Foltyn şi discutau cu voce joasă, zdrăngănind la pian. îi serveam totdeauna cu cafea şi prăjituri, iar domnul Trojan aproape că se frîngea de viteza cu care sărea în picioare, înclinîndu-se respectuos ; peste tot erau aşternute partituri. Domnul Foltyn abia aştepta sa plec odată, atît de cufundat era în munca lui. Şi nu se putea discuta cu el despre nimic altceva, decît despre această o- peră — se pare că e o muncă enormă să pregăteşti orchestraţia. într-o zi m-am întîlnit în uşă aproape nas în nas cu domnul Trojan, cînd pleca ; s-a oprit şi a început să bîiguie :

— Doamnă... scumpă doamnă, spuneţi-i, să renunţe... sau să refacă totul ! vă rog, să-i spuneţi !

Mi s-a făcut milă de Bedrich, gîndindu-mă cît a muncit.

— Credeţi, am întrebat eu, că nu are

talent ?

— A, nu, izbucni el aproape neliniştit. Talent are..., dar eu nu pun mare preţ pe talent. Talentul nu înseamnă nimic. Pentru muzică trebuie să ai... ceva mai mult, ceva, ce nu ţine numai de urechea muzicală.

Dădu din mînă, nemaigăsindu-şi cuvintele.

— Spuneţi-i să devină... alt om ! Adio !

Şi plecă. Un original. în timpul cinei l-am întrebat în treacăt pe domnul Foltyn dacă nu cumva acest Trojan are unele rezerve faţă de opera lui.

Roşi şi lăsă furculiţa.

— Ti-a zis ceva ?

— A, nu. Dar am numai impresia. Se pricepe atît' de bine la muzică ?

Domnul Foltvn strînse din umeri.

— Da, se pricepe, dar... nu are nici un pic de fantezie.

Să compui oratorii, mai merge — dar pentru operă trebuie să ai o fantezie de-a dreptul diabolică. Da de unde, Trojan e un fel de fachir, uscat ca o iască... Un artist nu poate trăi totuşi ca un călugăr... Şi aşa mai departe — el singur începu să discute şi parcă se certa cu acest domn Trojan : că nu se poate crea fără pasiune, că artistul trebuie să-şi biciuiască simţurile şi instinctele pînă la exasperare... Şi aşa mai departe.

— Ştiu eu, ce înţelegi prin această biciuire i-am zis. Am auzit că ai început să umbli după o cîn- tăreaţă...

Se spune că era o fată foarte tînără, proaspăt absolventă a conservatorului şi care

cîntase o dată sau de două ori, cîtevaarii într-un teatru. După cum am spus, eu nu p\)t să fiu geloasă, dar dacă am adus singură vorba despre ea, nu puteam să fac pe surda, nu ?

Domnul Foltyn nici nu clipi.

— închipuieşte-ţi, ţipă el. Trojan ăsta pretinde că Judita nu e un rol pentru ea ! Dar e ! Mai trebuie trezită în ea acea feminitate abisală, acea frenezie erotică, şi încă ceva, nu ştiu ce ; ştiţi nu-mi place să mi se repete asemenea vorbe.

— Şi tu vrei să o trezeşti, nu ? l-am întrebat.

Mă privi de sus, de parcă asta ar fi fost de la sine înţeles.

— Şi de ce nu ? replică el, mulţumit de sine... Ca să ştii, eu; Beda Folten, voi face din ea o mare artistă ! Poate să fie fericită că m-a cunoscut! în mine e ceva barbar, sînt un Holofern ; voi plă-r mădi din ea o Judita trup şi suflet.

închipuiţi-vă, să pui toate astea la masă, soţiei legitime ! Niciodată nu l-am văzut atît de superb sigur de sine. Vocifera despre el, despre sufletul lui de artist pe care toţi ar vrea să îl subjuge şi Trojan şi nu mai ştiu cine ; şi din nou îşi proclama dispreţul faţă de acest mediu limitat şi burghez. Dar acum, spunea el, îşi va realiza opera fără nici un scrupul ; deabia acum se simte cuprins de o forţă creatoare cumplită şi barbară.

Făcuse spume la gură, bărbia îi tremura şi lovea cu pumnul în masă. Deodată mi s-a făcut milă de el. Aşa, deci sărmanul de tine, cu

opera ta nu merge bine şi nimic nu va mai ieşi din ea ! Am înţeles asta, aşa. ca din senin, nici nu ştiu cum ; poate din cauza acelui orgoliu isteric şi de-a .dreptul disperat. Nu vei mai face probabil nimic, omule, şi va trebui să te resemnezi. Simţeam parcă o uşurare ; se va lăsa de artă şi va fi măcar linişte... Avem din ce trăi şi nu mai sîntem de douăzeci de ani, atunci la ce bun să ne frămîntăm atîta ! Nu zic că n-aş fi fost cea mai fericită femeie din lume dacă Bedrich ar fi compus ceva măreţ şi ar fi avut succes ; dar noi femeile sîntem astfel făcute că simţim cîteodată dorinţa sau nevoia să renunţăm. într-un fel, omul se simte mai bine aşa...

Bineînţeles că un timp aproape n-a mai fost văzut acasă, umbla după cîntăreaţa aceea, dimineaţa îl auzeam fluierînd şi cîntînd în baie de parcă vroia să arate cît de tînăr şi fericit este ; întotdeauna cu o floare la butonieră, pus la patru ace, parfumat şi ostentativ radios. Ei, mă gîndeam eu, n-a făcut mare ispravă cu ea.

Nu se întorcea acasă decît spre dimineaţă ca să se creadă că şi-a petrecut noaptea la ea, dar mi s-a spus că aştepta singur, complet singur ora închiderii în faţa unui pahar cu citronadă prin cafenele şi baruri, după care mai hoinărea pe străzi pînă în zori. Servitoarea l-a surprins acasă, mînjindu-şi faţa cu ruj, înaintea oglinzii ca să pară abia scăpat din braţele unei femei, cînd venea la prînz în halat de casă şi căsca cu gura pînă la urechi — ce comedie! Credeam că se poartă aşa ca să ascundă că a renunţat la operă. Dar nu

renunţase la ea ; nu ştiu, unde l-a găsit pe un anume Molenda, pe care aproape că nu l-a instalat la noi, se încuia cu el din nou în birou şi lăsa să se înţeleagă că lucrează, că termină *Judita* sa. Odată a găsit numele tinerei sale cîn- tăreţe într-un ziar. A pus ziarul deoparte, strecu- rînd printre dinţi cu indiferenţă :

— Fata aceea pretinde că va cînta în rolul Ju- ditei mele. E nebună ! Nu e încă suficient de matură...

Şi cu asta s-a isprăvit.

Acest Molenda era student la medicină, dar mai mult îi plăceau muzica şi chefurile ; se spune că juca teatru prin diferite spelunci în faţa medici- niştilor şi compunea parodii şi cîntece.

Era un băiat tînăr, cu o faţă umflată de măscărici şi de bufon, care făcea haz de tot dar un muzician înnăscut, plin de idei, iar muzica îi ţîş- nea de sub degete. Abandonase medicina şi compunea şlagăre, tangouri şi alte asemenea lucrări ; se pare că îi aduseseră bani frumoşi. Apoi dintr-o dată a dispărut şi s-a refugiat în America, într-un variete unde cînta într-o orchestră de negri, sau executa un număr muzical excentric. La întoarcere era o haimana prăpădită şi începuse să bea straşnic ; în vremea aceea l-a găsit Foltyn şi s-a înhăitat cu el. Petreceau după amieze întregi împreună, în biroul soţului meu, se certau şi cîntau la pian apoi terminau întotdeauna cu cîte un vals, sau tango. Merita să vedeţi cum se scălîm- băia acest Molenda şi cum se fîţîia pe taburet în timp ce zdrăngănea şi cînta bucăţile acelea ale lui ; nu ştiai dacă trebuie să

rîzi sau să te superi pe acest măscărici şi panglicar. Nu înţeleg cum de au putut cei doi să intre-n cîrdăşie ; Bedrich era din fire mai degrabă grav şi solemn. Seara o prelungeau în chefuri — se înţelege — cînd domnul Foltyn avea bani. Uneori acest clovn de Molenda părea disperat şi atunci bea şi mai vîr- tos ; apoi apărea palid şi ciufulit, se aşeza la pian şi cînta sălbatic timp îndelungat... pînă ce din nou ieşea ceva în stilul lui m-ţara, m-ţara...

Odată după o asemenea perioadă mai dezordonată cei doi şi-au revenit şi s-au pus pe treabă ; din camera soţului meu se auzeau numai foxtro- turi, tangouri şi iarăşi serenade de dragoste. Ştiţi, mie îmi place muzica uşoară, mai mult chiar decît cea simfonică, dar..., nu ştiu cum să vă zic ; cumva nu se potrivea cu Bedrich. începuse să ne viziteze tot felul de domni importanţi, numai directori şi granguri şi fiecare părea că stăpîneşte cel puţin jumătate din America ; iar domnul Foltyn luase o atitudine teribil de importantă şi nu- mea acestea conferinţe. în timpul acestor conferinţe îl auzeam pe soţul meu trîmbiţînd cu glas tare, iar pe Molenda zdrăngănind foxtroturile sale. Ei, sinceră să fiu prea mult nu îmi plăceau. în- tr-o seară domnul Foltyn, după cîteva ocolişuri, m-a lăsat să înţeleg că e timpul să se apuce de ceva serios şi că acum va arăta de ce e în stare Beda Folten ; că vrea să înceapă odată să-şi cîştige banii lui şi să trăiască ca un prinţ. Apoi emoţionat' şi plin de măreţie începu să facă mărturisiri. Are cică un plan formidabil. Va compune o operetă pentru

film împreuna cu Molenda. Libretul e aproape gata, iar în ceea ce priveşte muzica au şlagăre trăsnet. în zilele noastre numai filmul are priză, proclama el, şi e timpul ca artiştii adevăraţi să se ocupe de el, în sfîrşit ; evident pentru început trebuie pornit cu ceva uşor. De milă mi s-a pus un nod în gît ; desigur că a observat, căci a început să mă asigure plin de rîvnă că asta îi va aduce nişte sume fantastice după care se va întoarce din nou la *Judita* sa. îşi trecea mîinile prin păr şi ţipa ca întotdeauna cînd vroia să se convingă pe sine de ceva. Numai cînd această operetă va avea succes mondial va ieşi şi *Judita* în lumea largă. Pentru asta, numai pentru asta face totul. închipuieşte-ţi, astăzi, chiar Mozart şi Smetana ar compune muzică pentru film, spunea el cu înfrigurare ; şi de fapt aveam un libret atît de poetic.

— Ascultă, îi spun eu, ai cumva din nou o combinaţie cu vreo artistă de cinema ?

Tresări şi roşi.

— De ce crezi ? Se înţelege că trebuie să am conferinţe cu artiştii de cinema. Este în libretul nostru un rol feminin colosal, Heloisa... Şi am găsit pentru el o cîntăreaţă minunată ; e un nume nou, dar fata are voce şi *sex-appeal.* Pentru film trebuie *sex-appeal,* înţelegi ? Nu-ţi fie teamă, va fi un succes colosal. Fata asta o să ajungă într-o bună zi la Hollywood, pot să-ţi dau în scris...

— Aşteaptă, îi spun, nu mă interesează atît de departe ; eu aş vrea să ştiu de ce vii cu toate astea la mine.

— Lucrurile stau în felul următor, începu el şi se puse pe povestit. Producătorii de film sînt entuziasmaţi, cică, de această idee şi-au hotărît să o realizeze, a fost deja convenit. Dar dacă va fi un succes mondial, trebuie să se organizeze o montare grandioasă şi *tutti quanti.* Se înţelege că aceşti bani se vor întoarce de cel puţin trei ori mai mulţi ; dar la început trebuie investiţi bani lichizi pentru a realiza ideea noastră sub o formă demnă de ea.

— Cît ? l-am întrebat eu.

Domnul Foltyn înghiţi de cîteva ori în sec, pînă ce mărul lui Adam începu să i se zbată. Cică nu e nici atît de mult. Ar fi suficient un milion şi jumătate. Ridicol de puţin faţă de ce va aduce în mod garantat.

— Şi dispui de acest milion şi jumătate ? am spus.

Domnul Foltyn continua să înghită în sec tre- cîndu-şi mîinile prin păr. De fapt... de fapt a contat pe faptul că eu aş putea să vînd una sau două case. Ca să ştiţi din cele cinci case pe care Ie moştenisem de la tata, două erau deja duse. Şi zicea el, va fi pentru mine o investiţie minunată, îmi dă scris negru pe alb că pînă într-un an, îmi va plăti încă o dată pe atît. Dacă îţi spun eu, ţipa el, trebuie să mă crezi ! Doar e opera mea şi ar trebui să te intereseze şi pe tine să mă impun odată.

— Atunci aşteaptă, i-am spus. Această căsătorie m-a costat deja două case, fără să ţin seama prin cîte am trecut. Dar e totuna. Numai că totul nu mi-e atît de indiferent ca să

te mai ajut să te compromiţi aşa ca muzician. Nu, nu-ţi voi da nici o leţcaie pentru asta. Şi, te rog, să nu-mi mai vorbeşti despre astă !

Domnul Foltyn se ridică cu ochii plini de lacrimi şi se făcu că vrea să plece.

— Nu mă aşteptam, rosti el jignit, să ai atît de puţină încredere în mine ! îţi jur că fac totul numai pentru *Judita* mea. Am sacrificat atîta... am cheltuit mii şi sute pentru copii, dar pînă ce nu te impui cu o creaţie totul e zadarnic. Atunci sînt un om sfîrşit, şoptea el cu un gest de disperare. S-a sfîrşit, s-a sfîrşit ! Se îndreptă spre uşă şi se opri cu mîna pe clanţă. Nu-mi rămîne decît să-mi zbor creierii, dacă vrei să ştii, mormăi el.

— Tu ! Absurd !

Lăsă capul în jos ca un băietan care mărturiseşte o prostie.

— Eu... am' semnat deja poliţe, bîiguia el, tă- răgănînd cuvintele.

— Pentru cît ?

— Pentru... şapte sute de mii.

Apoi ieşi la iveală că semnase pentru un milion două sute de mii ; dar asta era pentru el o bagatelă.

— Pentru numele lui dumnezeu, omule, ce fel de poliţe, cînd tu nu ai nici o leţcaie !

[1]— Le-am spus că sînt coproprietarul caselor tale, bîigui el zdrobit. Am crezut că vei investi banii în afacerea asta... de vreme ce succesul e garantat...

— Pentru dumnezeu, strig eu, eşti nebun, e o escrocherie ceea ce ai făcut ?

— Ştiu, îmi replică el. Dar am făcut-o

pentru *Judita* mea. Ştiu că sînt un om sfîrşit. Ei bine, strigă el turbat, dîndu-şi capul pe spate, ucide-mă! Beda Folten nu-ţi mai cere nimic !

Mă săturasem. Vasăzică aşa, mai faci încă pe grozavul.

— Fă ce vrei, îi spun eu, dar voi încredinţa chestiunea avocatului meu. Pînă atunci e inutil să mai discutăm.

Toată noaptea domnul Foltyn s-a foit în biroul lui, trîntea sertarele şi din cînd în cînd, cînta cîteva acorduri la pian, de parcă-şi lua rămas bun de la el. Dimineaţa a dispărut şi zece zile nu s-a arătat. în cameră rămăsese numai un miros de hîrtie arsă, pe covor lîngă cămin era aruncată o foaie înnegrită cu titlul ; *„Judita,* operă în cinci acte, muzica şi libret Beda Folten". Iar căminul era plin de hîrtii arse. M-am uitat, erau numai hîrtii de muzică goale.

Avocatul nostru era un domn în vîrstă, inteligent, prietenul sărmanului meu tată. Ca jurist m-a sfătuit:

— Aşteptaţi pînă ce vor reclama licheaua. Dar ca un vechi prieten al familiei a acceptat, cînd i-am cerut să aplaneze lucrurile.

— Dar cu singura condiţie, doamnă Caria : să divorţaţi de această canalie ; altfel, încetul cu încetul, nu o să vă rărnînă nici o clanţă de la cele cinci case pe care le-a ridicat răposatul dumneavoastră tată. Nu ştiu, cum a procedat ; probabil că a cumpărat aceste poliţe cu circa patru sute de mii şi le-a încuiat în seiful lui.

între timp domnul Foltyn se întoarse acasă în- tr-o stare de parcă ar fi dormit nopţile pe

bănci în parc, mi-a spus că a venit după cîteva lucruri, dar s-a bucurat foarte tare cînd servitoarea i-a adus prînzul pe tavă ; ea mi-a spus că aproape i-au dat lacrimile cînd i-a mulţumit şi că bărbia îi tremura de emoţie. Era tăcut în camera lui ca un şoricel, scria încontinuu ceva sau cînta la pian aproape în surdină. Şi-a strîns apoi partiturile sub braţ şi a plecat undeva cu ele ; era mijlocul lui noiembrie şi a ieşit intenţionat fără palton, aşa cum era, într-un sacou de catifea şi cu cravata fluturînd ca să dea impresia unui artist înfometat. Era încă un fel de a poza.

Se pare că domnul Foltyn a plîns cînd avocatul meu i-a vorbit de divorţ.

— Recunosc, spunea el. Recunosc că e un infern să-ţi legi viaţa de soarta unui artist. Spu- neţi-i doamnei Charlotta, că îi redau libertatea. Nu mi-a făcut nici un fel de dificultăţi ; părea umil şi respectuos. Numai cînd avocatul i-a spus că îi fixez o mică pensie lunară pe care poate să o ridice de la cabinetul lui, şi-a îndreptat spatele, a roşit şi a strigat cu un aer ofensat:

— Ce ? Bani ? Mă luaţi drept un cerşetor ? Mai bine crăp de foame decît să primesc de pomană !

— Atunci bine, spuse avocatul, voi comunica doamnei Caria.

Domnul Foltyn îşi prinse capul în mîini ; rîdea în hohote ca un disperat.

— Aveţi dreptate, mormăia el, sînt un cerşetor. Sînt artist! Vă rog, n-aţi putea să-mi daţi anticipat cinci sute de coroane ?

De atunci nu mai ştiu prea multe despre el.

Odată l-am întîlnit pe stradă — ei, ce să vă mai spun, de cum m-am simţit. Arăta ca un nebun, cu capul în nori şi pletele în vînt, în jurul gîtului avea legat un fular murdar, iar sub braţ notele. în fiecare lună venea la biroul avocatului meu după bani — zice-se trufaş ca un zeu, băga
nepăsător banii în buzunar şi anunţa că tocmai tratează asupra premierei *Juditei* la Salsburg sau Opera Metropolitan din America. Sau spunea că abia acum se simte liber, că chipurile, artistul nu este cel mai mult el însuşi decît în mizerie şi noroi şi alte asemenea fraze mari... Odată a venit înfrigurat, spunînd că peste o săptămînă *Judita* va fi prezentată de probă într-un studiou de filmare, numai pentru invitaţi ; vor participa dirijori şi directori de operă din întreaga lume; îi oferi avocatului meu două invitaţii una pentru dumneavoastră şi alta pentru cazul cînd cineva va fi interesat. Se înţelege că nu m-am dus. Cam după o săptămînă am primit vestea că a fost transportat la Bohnice, unde după două zile a murit, sărmanul, în ziar nu a apărut nici un rînd despre moartea lui. I-am făcut o înmormîntare onorabilă la crematoriu ; spunea mereu că ar vrea să fie incinerat, să ardă ca Phoenix. Totuşi au venit să-şi ia rămas bun de la el douăzeci sau treizeci de persoane, cei mai mulţi dintre muzicienii ce frecventaseră seratele noastre muzicale. Era acolo şi domnul Trojan ce privea trist prin ochelarii lui mici ; nu a lipsit nici măscăriciul de Molenda cu gaşca sa şi plîngea ca un copil. A venit şi

cîntăreaţa aceea tînără după care îi sfîrîiseră, odinioară, sărmanului meu soţ călcîiele, celebră acum — a fost frumos din partea ei că a venit. Dar cel mai curios — deodată se auzi orga, era atît de emoţionant... Un cunoscut profesor de la conservator cînta *Largo* de Haendel. Apoi a cîntat un cvartet de coarde, închipuiţi-vă, cei mai mari muzicieni din Praga ! Au venit să-i cînte un cvartet de Beethoven... Mă întreb cine a organizat această ceremonie,
poate domnul Trojan sau altcineva, dar a fost atît de frumos şi de grandios, că am simţit o imensă uşurare şi am putut în sfîrşit să plîng. Domnul Foltyn trebuie să fi fost un mare artist dacă artiştii de talia acestora au pregătit asemenea funeralii şi fără să ceară nimic. Nu mai era nimic de zis, a fost înmormîntat ca un adevărat muzician.

— Aşa că uneori îmi spun — poate putea într- adevăr să creeze ceva. Eu nu eram cu siguranţă o soţie potrivită pentru un artist; o ştiu, dar i-am oferit măcar o situaţie confortabilă şi l-am incomodat atît de puţin cît poate să incomodeze o femeie un bărbat. Poate nu l-am înţeles îndeajuns ; dar, de obicei, un om obişnuit poate să dea numai cît are. Cel puţin am pus să i se construiască un mormînt frumos cu o liră de bronz şi o cunună de lauri. Şi o singură inscripţie : Beda Folten. Nimic mai mult.

PROF. UNIV. DR. STRAUSS

V. Abelard fi Heloisa

L-AM CUNOSCUT PE DOMNUL Folten cu ocazia unui concert organizat la el acasă cu concursul cvartetului nostru „universitar" (doi profesori, un preşedinte de tribunal şi excelentul nostru prim-violonist, slujbaş la institutul de anatomie) în care eu cîntam la violă ; în casa lui se organizau seri de muzică cu un program destul de bun. La sfîrşitul concertului, cînd domnul Folten a aflat că sînt specialist în istorie literară comparată m-a tras după el în camera de alături ; mi-a făcut impresia unui tînăr cultivat, bogat şi distins, plin de entuziasm pentru muzică şi pentru artă în general. M-a tras deci la o parte şi a început să-mi spună că e fascinat de subiectul lui Abelard şi Heloisa şi că ar vrea să scrie pe această temă un roman sau chiar o operă; pe urmă m-a rugat să-i spun cîteva cuvinte despre Abelard şi epoca sa.

Din întîmplare secolele XI şi XII, cu scolastica şi monahismul lor în floare sînt pasiunea mea ; mă tem că atunci m-a luat gura pe dinainte şi am ţinut o prelegere *ex cathedra* despre nominalismul medieval, am analizat *Glossulas super Por- phyrium* şi chiar

am polemizat cu Schmeidler, pentru că sînt de părere că scrisorile lui Abelard şi ale Heloisei sînt cel puţin în parte autentice. Domnul Folten asculta de parcă subiectul l-ar fi interesat enorm, cu toate că nu ştiu în ce măsură *Glossulae-le* lui Abelard sau *Introductio* in *tehnologiam* i-ar fi fost de folos pentru o operă ; dar înfierbîntat în prelegerea mea nu m-am gîn- dit la asta. Ba chiar, i-am promis că de vreme ce subiectul îl interesează atît de mult să-i împrumut lucrări de specialitate pe care le-ar putea studia. Domnul Folten a fost entuziasmat şi mi-a mulţumit anticipat. Eram încîntat că un compozitor sau un poet se interesează atît de serios de subiectul său şi încearcă chiar să-1 studieze ştiinţific ; i-am trimis deci un pachet cu cărţi, diferite ediţii ale lui Abelard, Hausrath, Carierre şi altele. După un timp l-am întîlnit si l-am întrebat ce se aude cu *Heloisa.* Lucrează la ea fără încetare, m-a încredinţat domnul Folten, dragostea dintre Abelard şi Heloisa este duna el cea mai pasionată şi mai nobilă temă pentru o operă din cîte se not imagina. M-a bucurat : veacul al doisprezecelea cu conflictul său dintre religie si umanismul nrerenascentîst ; e întrade- văr o epocă interesantă şi strălucită. Nu am vrut să-i cer să-mi înapoieze cărţile în măsura în care îi puteau fi sursă de inspiraţie sau călăuză. Din păcate mai tîrziu l-am pierdut din vedere şi nu i-am mai nutut trimite noua ediţie a tratatului lui Abelard. *De unitate et trinitate divina,* publicată de

Geyer cu un comentariu critic ; se găseşte acolo o ipoteză interesantă asupra cauzelor închiderii lui Abelard în mînăstire. .

Mai tîrziu, spre regretul meu, am aflat că domnul Folten a murit în mizerie ; cărţile mele, în special ediţia Cousin din 1849, carte rară şi de negăsit astăzi, s-au pierdut poate după moartea lui. Păcat, foarte păcat că acest tînăr şi talentat compozitor nu a terminat — după cum se pare — opera sa despre Abelard şi Heloisa ; el este într-adevăr un exemplu preţios de artist care abordează cu atîta seriozitate şi cu o pregătire ştiinţifică atît de aprofundată un subiect ce i-a captivat imaginaţia.

VI. Text la Judita.

AM FOST PREZENTAT domnului Folten în foaierul unui teatru cu ocazia unei premiere. Mi se vorbise deja de el ca despre un tînăr extrem de 'bogat şi în acelaşi timp amator de artă. Chiar de la aceasta primă întîlnire mi-a făcut impresia unui tînăr puţin afectat şi arogant, dar sincer ; nu mi-au plăcut favoriţii lui, monoclul, eleganţa lui parfumată şi lănţişorul de aur la încheietura mîinii. Sincer vorbind, mi-am zis imediat : un snob. Mi-a strîns mîna cu o căldură şi un entuziasm neobişnuit şi m-a invitat imediat la el, „la doamna Charlotta şi la mine," cum spunea el, „la seratele noastre muzicale intime". A insistat atît de mult, încît i-am promis să vin, chiar dacă nu cu dragă inimă ; apoi am primit o invitaţie tipărită pentru o *soiree musicale chez Mme et Maître Beda Folten Comme chez soi.*

Am participat doar la o singură serată muzicală. Folten, cu cravata lui fluturînd şi în haină de catifea, m-a întîmpinat cu o cordialitate debordantă.

— Poftiţi, vă rog, poftiţi, mă invita el cu o voce răsunătoare, aici sînteţi printre artişti!

Soţia sa era o doamnă cam fadă şi anemică, dar desigur amabilă. îmi făcea impresia unei ju- pînese care se află aici numai spre a se îngriji de mîncare şi băutură ; din cînd în cînd arunca de la distanţă un surîs matern şi timid cîte unui invitat solitar, cărtiia pentru nimic în lume nu ştia ce să-i spună. în schimb angajaseră doi chelneri de la o cafenea pe care îi cunoşteam ; erau îmbrăcaţi în pantaloni scurţi, cu ciorapi de mătase, iar pe cap aveau peruci albe pudrate ca să transpire mai vîrtos cînd serveau ceaiul şi vinul spumos. Poate să fi fost cam patruzeci de persoane pe care le cunoşteam în bună parte ; jumătate din ei erau stingheri ca şi mine, iar cealaltă jumătate se grăbea să mănînce şi să bea cît mai mult. Era în totul ceva forţat şi într-un fel artificial. Folten, în haina lui de catifea, se învîrtea cu un aer jovial, pe unul îl bătea pe umăr, ne altul îl conducea la bufet, aici făcea un compliment vreunei tinere muziciene — era un amalgam ciudat de bunăvoinţă, colegialitate, ostentaţie, de *sans-faţon* prea voit, familiar sau *pas de chichi* boem. Apoi ne-a introdus în „salonul de mujică" ; ne-am aşezat pe jos, pe perne, pe canapea sau am rămas în picioare, sprijiniţi de şe- mineu sau de tocul uşii şi concertul a început ; un tînăr compozitor a cîntat suita sa pentru pian, iar o domnişoară o piesă pentru vioară — compoziţia tînărului

pletos, cu ochelari care o acompania la pian — cred că prea rău nu era ; dar eu nu-mi puteam lua ochii de la Folten şi de la soţia lui care tronau în fotolii în mijlocul salonului ca un cuplu regal, înconjuraţi de „artiştii" aşezaţi pe podea şi pe perne. Folten dădea din cap cu ochii închişi ca un cunoscător în timp ce doamna Foltynovă îşi strîngea buzele şi se gîndea vizibil la ordinele pe care să le dea servitorilor. Nu ştiu de ce, dar totul mă irita pînă la ciudă, fără îndoială pentru că nu sîntem obiş- nuiţi cu asemenea maniere alese.

După concert Folten m-a luat familiar de braţ şi m-a condus într-un mic salon.

— Sînt atît de încîntat că v-am cunoscut, mă asigura el plin de înflăcărare, şi aş fi fericit să pot să vă fac un cît de mic serviciu.

Nu vedeam ce ar fi nutut să facă domnul Folten pentru mine si adăugă că a avut întotdeauna cea mai înaltă consideraţie pentru părerile mele de critic de teatru şi estetician.

— Eu lucrez la o ooeră *Judita,* îmi declară el, roşind puţin. Am scris şi libretul. După mine, spuse trecîndu-şi mîinile prin năr, după mine un compozitor trebuie să-şi scrie singur textul, numai atunci opera lui e într-adevăr un singur tot ; nu se află în ea nici o trăsătură a unei alte personalităţi, nici o idee care să nu emane din intuiţia lui cea mai profundă.

La urma urmelor nu nuteam să obiectez nimic. Folten repetă de mai multe ori aceeaşi idee şi o dezvoltă sub altă formă cu încîntare, nînă ce în fine spuse pe faţă ce vrea de la mine. Dacă aş avea imensa bunătate să-i

citesc libretul, şi să-i spun sincer dacă un pasaj sau altul nu ar rezista criticii celei mai riguroase.

— Ştiţi eu sînt mai curînd muzician decît noet, se. scuza el, şi începea din nou despre cît de mult apreciază părerea mea şi aşa mai departe.

Ce era să fac : mîncasem la el două sandvişuri, a trebuit deci să-i spun că aş fi nespus de încîn- tat etc. Mi-a strîns mîna călduros :

— Mîine vă trimit manuscrisul, şi acum vă rog să ne alăturăm acestor tineri !

Tineretul începuse între timp să bea să stingă şi făceau un vacarm de zbîrnîiau ferestrele ; stă- pîna casei zîmbea nedumerită şi forţat, iar Folten striga :

— Aşa copii, fiţi veseli, ca acasă ! Sînteţi doar printre artişti.

A doua zi am primit manuscrisul aşezat într-un coş uriaş cu vin, struguri, o langustă şi multe altele ; aveam un chef nebun să îi trimit totul înapoi. Libretul era îngrozitor cîteva versuri frumoase sau un pasaj acceptabil şi apoi, una sau două pagini de delir paranoic ; pe urmă din nou un fragment de dialog promiţător sau o scenă de loc ternă şi iarăşi acele tirade confuze, emfatice ; se vroia demonic, se vroia pasionat, dar exista ceva aproape maniac şi monstruos în această afectare patetică. Personajele apăreau brusc şi nu se ştie de unde, pentru ca să dispară în acelaşi fel ; jumătate din ele erau omise de autor din lista de personaje... în primul act un

păstor pe nume Ezron e îndrăgostit de Judita... în al treilea act el reapare sub chipul comandantului de oştire Roboan după care dispar amîndoi. Pur şi simplu un haos. Nu-mi dădeam seama unde vrea să ajungă Folten cu acest libret ; am răsfoit din nou manuscrisul şi am dat de un dialog în versuri al lui Holofern care răspundeau prefăcut si discret ironic şi mi-am zis deodată : numai Franţa Kupecky le-a putut scrie.

Ideea nu-mi dădea pace, am luat manuscrisul şi seara am plecat să-1 caut pe Kupecky în biroul lui.

— Citeşte aceste versuri. Frantik ! i-am-zis. Ce spui de ele ?

Kupecky mi-a făcut cu ochiul şi s-a strîmbat.

— Nu-i de loc rău. Dar continuarea nu se potriveşte. Răsfoi manuscrisul, dînd din cap, după care izbucni în hohote de rîs. Domnule, dom-le urla el, a reuşit !

— Frantik, îi spun eu, am impresia că acest monolog al Juditei pare scris de Tereba, nu crezi ?

Kupecky clatină din cap.

— Asta-i bună, el şi Tereba, mormăi el. Desigur n-avea nici el nimic de haleală !

— Cît v-a dat pentru asta ?

— El ? bombăni Franţa. Mi-a dat trei mii pentru tot libretul, porcul, dar în varza asta numai trei bucăţi sînt de mine. A lăsat cele mai bune versuri. începu să se strîmbe ca un idol chinezesc. *Gesamtkunstwerk* * *!* Ia te uită,

---

* **Operă de artă complexă.**

cel puţin cinci persoane a trebuit să-i scrie asta ! Ăsta de exemplu e Vosmik. Iar ăsta, se cufundă el în lectura unei pagini, de cine ar putea fi ? „Judita, Judita de ce paşii tăi şovăie"
— Nu-mi dau seama, „în pieptul meu păros"
— ar putea fi Lhota. îţi aduci aminte de versul lui :... „cum bubuie paşii bărbaţilor păroşi..." ? Dumneata nu îl cunoşti pe Lhota ? Un tînăr delicat ca un puişor abia ieşit din găoace...
— Ascultă, l-am întrebat, cum v-a comandat treaba asta ?
Kupecky strînse din umeri.
— Ei, cum ! A venit aici..., ca din întîmplare. Era atît de fericit să întîlnească un poet iubit.
— Nu te-a invitat la seratele lui muzicale !
— Nu, îmi răspunse Franţa demn, nu invită vagabonzi ca noi. îi plac boemii, dar în pantofi de lac. Boemi de salon, înţelegi. A stat cu mine aici, în birt, Mecena! Dinadins mă prefăceam beat criţă numai să-l pot tutui ; ce se mai zvîr- colea pe scaun, şi Kupecky hohoti. Ei, pe urmă a început „prietene, eu compun o operă ; libretul îl scriu singur — pentru ca opera să fie un singur tot".
— Exact. Dar are capul numai la muzică şi nu se poate concentra îndeajuns asupra libretului. Dacă i-aş schiţa acţiunea şi i-aş aşterne pe hîrtie cîteva idei şi cîteva monologuri în versuri... Vroia să aibă, chipurile, numai un fir conducător pentru inspiraţia sa muzicală Ce-a putut să-mi spună, doamne! Un asemenea compozitor trebuie să treacă prin chinuri creatoare, nu glumă...

— Şi tu i-ai cerut un acont, nu ?
— De unde ştii ? se miră Kupecky. Ascultă, n-ai avea ceva de lucru pentru mine ?
— Nu, am spus. Şi toată vorbăraia asta delirantă e scrisă de domnul autor, nu ?
— Da de unde, mormăi Franţa. Pentru asta a găsit un tînăr poet, cu pantofi de lac, care îl frecventează.
— Un nebun ?
— Cred că nu, spuse poetul Kupecky. Dar cu poeţii nu se ştie niciodată.
Cînd Folten a venit să-şi ia manuscrisul, i-am vorbit cam în felul următor :
— Ascultă, Folten, asta nu merge. După cum aţi binevoit să remarcaţi în mod excelent, o operă de artă trebuie să fie un tot unitar. Ori, ceea ce numiţi dumneavoastră libret, pare scris de cinci persoane. Ca şi cum aţi fi luat cinci texte, scrise de cinci persoane diferite şi aţi fi cîrpit mizerabil bucăţile la un loc. N-are nici cap, nici coadă. Acţiunea nu e coerentă. Fiecare scenă are alt stil, altă intonaţie, alte figuri... Puteţi să-l aruncaţi, Folten !
A înghiţit în sec, copleşit şi a clipit ca un şcolar.
— Domnule doctor, bîigui, n-aţi vrea dumneavoastră să-1 refaceţi puţin ? Desigur, nu v-aş cere s-o faceţi gratis...
— Nu. Cum puteţi să cumpăraţi texte de la mai multe persoane şi apoi să le declaraţi drept libret original ? Aşa ceva nu se face !
Părea surprins şi chiar puţin vexat.

— De ce nu ? *Judita* e totuşi averea mea spirituală. Domnule, eu sînt cel care a avut ideea să facă din legenda Judi tei un poem în versuri sau o operă !

— Da, i-am spus eu. Dar alţii au avut aceeaşi idee înaintea dumneavoastră un anume Joachim Graff şi MikulaS Konăc, Hans Sachs, Opitz, Heb- bel, Nestroy şi Kaiser şi opere cu acest subiect au compus un anume Serov, Wetz, Honegger Goosens şi Emil Nikolaus von Reznicek. Dar se mai pot compune încă o duzină de opere despre Judita, am adăugat eu iute, văzînd cît e de copleşit. Totul depinde de maniera în care e tratat subiectul, nu-i aşa ?

Radia vizibil însufleţit.

— Tocmai ! Şi această concepţie e exclusiv a mea ! Ştiţi ideea că Holofern trezeşte femeia în fecioara Judita, o patimă erotică, dezlănţuită şi numai ‘pentru aceasta, Judita îl ucide... E doar o idee colosală, nu ?

Mi s-a făcut aproape milă de el ; era clar că n-avea idee de cît de perimat e totul.

— Desigur, am spus, dar cred că mai importantă e muzica. Ştiţi ce, mai bine rugaţi un dramaturg bun să vă scrie tot libretul ; dar, cu condiţia să-l şi semneze, înţelegeţi ?

Mi-a strîns mîna călduros şi mi-a mulţumit emoţionat. Mi-a spus că l-am înţeles şi că i-am insuflat un nou avînt de muncă — prin ce, nu ştiu. Şi mi-a mai trimis un coş somptuos cu ananas, sitari şi o sticlă de Maria Brizard. Poate pentru a-şi proclama hedonismul şi senzualitatea sa pasionată.

A revenit după o lună mai radios ca niciodată.

— Domnule doctor, trîmbiţă el triumfător, vă aduc *Judita!* în sfîrşit acum e cea adevărată ! Acum am pus în ea întreaga mea concepţie! Cred că de data asta veţi fi mulţumit şi de planul de ansamblu şi de acţiune.

I-am luat manuscrisul.

— Ai scris-o singur, Folten ?

A înghiţit puţin în^sec.

— Singur. în întregime singur. N-am putut încredinţa altcuiva viziunea mea asupra *Juditei.* Asta e concepţia mea pură.

Am răsfoit manuscrisul şi peste o clipă am înţeles. Era *Judita* lui Hebbel tradusă de-a dreptul neglijent şi pe alocuri mutilată talmeş-balmeş în mod scandalos ; erau amestecate în ea cîteva cuplete de parodie, fără suflet ale lui Kupecky, pieptul păros al lui Lhota şi iarăşi cîtev^ tirade delirante.

— Mi-ajunge, Folten, i-am spus. Cineva v-a făcut o festă. Patru cincimi sînt plagiate din *Judita* lui Hebbel ! Nu puteţi face să se joace aşa ceva în public. Folten a roşit şi a înghiţit în sec. S-ar putea poate adăuga, se apără el slab, libret de Beda Folten după drama lui Hebbel.

— Nu faceţi aşa ceva, l-am avertizat eu. E strigător la cer cum a fost tratat Hebbel ; asta ar merita pedeapsa cu moartea. Credeţi-mă, mai bine aş arde totul imediat.

Mi-a smuls manuscrisul din mînă şi îl strînse la piept ca pe o comoară.

— îndrăzniţi, numai, a strigat el şi o ură disperată i se aprinse în ochi. Este *Judita* mea ! A mea ! Este concepţia mea, numai a mea... Ce contează, dacă... dacă...

— Dacă a mai scris-o cineva, nu ? Am văzut că aspectul moral al problemei, ca să mă exprim aşa, îi scapă în întregime şi că era îndrăgostit de *Judita* lui ca un copil ; cred că omul acesta s-ar fi sinucis dacă cineva ar fi vrut să-i schimbe hotărîrea.

— Poate că aveţi dreptate, Folten, am spus ridicînd din umeri. Intr-un anume sens, cînd omul iubeşte ceva, acest ceva îi aparţine cu adevărat. Uitaţi ce vă propun : eu voi crede că libretul
dumneavoastră nu e decît un plagiat de proastă calitate, iar dumneavoastră veţi crede că sînt un imbecil şi tot ce doriţi şi cu asta sîntem chit.

A plecat profund jignit. De atunci n-am rămas în ochii lui decît un tipicar filolog, un pedant mizerabil sau mai ştiu eu ce. Acesta e adevărul : ştia să urască ca un adevărat om de litere. în asta nu-1 putea întrege nimeni.

VII. Mecena

ERAM TREI TINERI sărmani studenţi la secţia de ^pedagogie a conservatorului : violonistul Prochazka, numit Lădicek, Mikes cel rotofei şi somnoros, zis Fatty şi eu. Din ce trăiam, dumnezeu ştie ; poate din aceea că ne împrumutam unul altuia mereu singura bancnotă de douăzeci de coroane pe care o cîştigase Fatty într-o seară norocoasă cîntînd la pian într-un local de noapte, într-o zi iubitul nostru profesor şi Maestru ne-a chemat la el şi ne-a anunţat pe un ton vesel.

— Băieţi, v-am găsit un Mecena !

Se pare că venise la el un bogat prieten al artelor care i-a spus că e dispus să ajute doi sau trei viitori compozitori de talent. O sută cincizeci de coroane pe lună băieţi, ne spuse el ; nu e mult, dar dacă vă daţi interesul mai tîrziu poate fi mai mult. Deci, băieţi, să nu mă faceţi de ruşine şi să vă purtaţi cuviincios, încheia blajinul bătrîn cu emoţie. închipuiţi-vă, că va trebui să aveţi gulerul curat şi să nu vă puneţi pălăria pe pian. Şi în- tindeţi-o să vă prezentaţi !

N-a trebuit să ne zică de două ori, o sută cincizeci de coroane era pentru noi un dar de

necre- ’zut căzut din cer. Cînd am sunat la domnul Fol- ten ni s-a părut că sîntem o întreagă turmă de compozitori care promit, în haine negre lustruite şi ne făceam cît mai mici ca să nu pară că sîntem atît de mulţi. O subretă cu şorţ alb ne-a introdus la domnul Folten, care era aşezat în spatele unui imens birou, într-un halat galben de brocart şi scria. A ridicat capul, şi-a îndreptat ochelarii ce îl făceau să pară mai în vîrstă şi mai sever şi ne-a examinat atent unul cîte unul.

Era vădit satisfăcut de noi (nu ştiu însă de ce), fiindcă a dat din cap prietenos şi ne-a spus :

— Iată-vă, deci ! Mi-aţi fost recomandaţi de profesorul vostru. E un mare artist, domnilor ! Un mare artist şi un mare om !

Am mormăit că desigur aşa este. Pe urmă domnul Folten a sunat şi s-a ridicat. Mi-a sărit inima din loc gîndindu-mă că poate am făcut ceva rău şi ne va da afară ; Fatty gîfîia înciudat, iar Lă- dicek îşi rotea ochii săi mari, examinînd încăperea tapiţată cu catifea. Dar nu ne-au dat afară ; subreta cea zveltă a reapărut şi a făcut o reverenţă exact ca la teatru.

Anni, serveşte ceaiul pentru domnii, i-a po- runcit domnul Folten. Şi luaţi loc, domnilor. Aici, vă rog !

Noi am răspuns printr-un mormăit că ne simţim bine în picioare, dar a trebuit să ne aşezăm în nişte fotolii cum nu mai văzusem pînă atunci. Fatty se adînci atît de mult în

fotoliu că încremenii de spaimă, Lădicek nu ştia ce să facă cu picioarele sale lungi, iar eu am luat iniţiativa să angajez conversaţia, tuşind timid. Domnul Folten s-a lăsat să cadă în fotoliu, strîngîndu-şi vîr- furile degetelor sale lungi.

E un mare Maestru, repetă el încă o dată.

Vă felicit domnilor că aveţi un asemenea profesor. Să te consacri în întregime artei e o frumoasă vocaţie în viaţă. Frumoasă... şi dificilă. Eu ştiu mai bine ca oricine ce chinuri trebuie să îndure un artist. în timp ce vorbea îşi trecea mîna lungă prin plete. Trebuie să fiţi pregătiţi pentru o viaţă dură şi plină de renunţări.

Fatty Mikes clipea din ochi îngrozit, iar lui Lădicek îi rătăceau ochii pe draperii şi covoare. Domnul Folten vorbea de lipsa de înţelegere cu care sînt întîmpinaţi marii artişti, iar eu emi- team din cînd în cînd diferite sunete de aprobare. Această discuţie a fost întreruptă de subreta care a intrat în cameră cu un platou imens ; Lădicek s-a repezit înaintea ei să-i ia curtenitor platoul din mînă, dar probabil aşa ceva nu se face, căci ea a părut că nu observă gestul şi a aşezat în faţa noastră acel splendid servici de ceai. Nu mai văzusem niciodată aşa ceva : ceşcuţe ca o adiere, multe farfurioare fragile, un ceainic cu esenţă de ceai, o cană cu apă fierbinte, o carafă cu rom, o carafă cu limonadă, un platou cu biscuiţi, un alt platou mai mic cu dulciuri şi multe altele, toate acestea subreta le-aşează pe masă în faţa noastră. Lădicek o studia cu cea

mai mare neruşinare, cu ochii săi mari de poet şi arăta de parcă ar fi vrut s-o ia de mînă ; de uimire lui Fatty i se tăiase respiraţia şi-mi făcea semn cu piciorul pe sub masă, iar eu întreţineam conversaţia, zicînd „da" din cînd în cînd.

Serviţi-vă domnilor, ne îndemna domnul Fol-, ten, turnîndu-ne el însuşi ceaiul. Slab ? Tare ? ne-a întrebat.

în ziua aceea nu mîncasem încă nimic ; Fatty şi-a repezit mîna în sandvişuri şi ducea deja la gură o bucată de pîine garnisită frumos cu şuncă si somon. Am mai avut timp să-i fac semn cu piciorul să aştepte. în acest timp domnul Folten îsi turnase ceaiul şi îl amesteca încet cu o linguriţă de argint; nu-şi pusese zahăr. Am făcut la fel. Fatty, jenat, a pus sandvişul pe fata de masă de dantelă, ca să nu murdărească farfurioara şi a început să amestece ceaiul. Domnul Folten continuă să-şi amestece gînditor ceaiul, dis- cutînd despre soarta grea a artistului în epoca modernă. în acest timp luă un biscuit, început să-1 ronţăie şi bău o înghiţitură de ceai fierbinte. Eu de asemenea, am ronţăit un biscuit şi am băut o înghiţitură de ceai fierbinte. Fatty mi-a aruncat o privire întrebătoare şi a luat şi el un biscuit. Sper că am făcut o impresie bună domnului Folten. Apoi Lădf£ek şi-a revenit din uimire, şi-a turnat un pahar de rom şi a început să se în- doape cu sandvişuri ; din păcate nu-i puteam face semn cu piciorul. Am

spus întotdeauna că violoniştii nu ştiu' să se comporte şi au o părere prea bună despre ei ; văzînd asta, Fatty a luat sandvişul şi şi-a înfipt dinţii în el. Probabil era deplasat pentru că domnul Folten l-a privit, spu- nînd :

Sînteţi deci, pianist domnule — domnule ?

Sărmanul Fatty roşi, înghiţi o îmbucătură mare şi aşează jumătatea de sandviş înapoi pe faţa de masă.

— Mikes, zise el înăbuşindu-se. Da.

Domnul Folten îl descusu cîteva clipe în timp ce Lădîcek devora liniştit sandviş după sandviş. Pe urmă mi-a venit rîndul ; domnul Folten m-a întrebat amabil de unde sînt, cine e tatăl meu, ce muzică prefer şi alte lucruri pe potriva vîrstei mele. După aceea, şi-a întors privirea către Lădîcek. Lădîcek se ridică, se întinse ca o mîţă sătulă şi foarte firesc se îndreptă spre pianul pe care era aşezată o mică vioară cafeniu închis ; o luă, ciupi coardele cu un aer cunoscător şi întrebă numai aşa, cu jumătate de gură

— Un Mittelwald ?

Era primul cuvînt pe care îl rostea.

Domnul Folten era radios.

— Da. De mîna maestrului Mathias Klatz. Un moment, să vă arăt certificatul.

Eu şi Mikes ne-am uitat unul la altul. Aşteaptă puţin. Lădîcek, asta n-am să ti-o iert. între timp, Lădîcek Prochăzka şi-a potrivit vioara scîrţîită sub bărbie, a trecut arcuşul de cîteva ori ne coardele ei şi a atacat *Cîntecul* de La Falia. Băiatul era în mediul lui, de parcă toată viaţa frecventase numai mecenaţi. Domnul Folten s-a lăsat într-un fotoliu şi asculta cu ochii închişi, dînd din cap aprobator.

— Bine, zise el la sfîrşit. Nu puteţi să-mi cîn- taţi o compoziţie proprie ?

Lâdîcek fără să clipească, porni să cînte variaţiunile sale pe un motiv copilăresc ; cîntă trei din ele şi spuse :

— Asta a fost, lăsă vioara şi se întoarse să se aşeze iarăşi în faţa sandvişurilor.

Pe urmă domnul Folten s-a uitat spre mine. M-am aşezat imediat la pian şi am atacat plin de curaj acel *Andante* al meu; astăzi ştiu că mi-am însuşit ceva de la profesorul nostru iubit ca să compun acest *Andante,* dar pe atunci eram destul de mîndru de al meu *Opus nr. 3.* A venit apoi rîndul genialului nostru Fatty ; avea un trac îngrozitor şi a ratat remarcabila lui *Cia- conă* pe o temă atît de frumoasă. Domnul Folten n-a făcut nici un comentariu; recunosc că mi-a părut puţin rău — e adevărat că Fatty cîn- tase foarte prost în ziua aceea şi că se strîmba la fiecare greşeală ca un copil rotofei care e gata să plîngă, dar *Ciacona* lui era o compoziţie atît de pură, că cine înţelege puţin muzica..., dar cine oare o înţelege cu adevărat ?

A ieşit totul bine ; domnul Folten ne-a deecla- rat că ne poartă un viu interes şi cu un tact de- săvîrşit ne-a dat cîte un plic închis, conţinînd fiecare — după cum am constatat mai tîrziu — două sutare noi nouţe.

în fine ne-a strîns mîna călduros, spunîndune să revenim peste o lună să-i cîntăm ceva nou. Ne-am întors acasă beţi de fericire, aveam mecenatul nostru, ne credeam plini de bani şi vedeam viaţa în roz ; singur Lâdîcek se

gîndea trist numai la subretă ; băieţi, spunea el, aţi văzut ce pantofiori avea şi ce bonetă ? Curios, cînd ne-am dus acolo pentru a doua şi a treia oară nu ne-a mai părut nici pe departe de o frumuseţe atît de deosebită ; şi încă mai curios — am constatat că nu trăim de loc mai bine cu cele două sute de coroane decît fără ele. Cum vine asta, nu ştiu.

După o lună am dat buzna, ţinînd fiecare cîteva foi de muzică sub braţ ; cîte o mică compoziţie dedicată Maestrului Beda Folten. LâditSek compusese un fandango pentru vioară cu acompaniament de pian, eu am pus o poezie pe muzică, iar Fatty a adus un mic rondo romantic pentru pian. Domnul Folten părea că încearcă o bucurie mare şi sinceră ; s-a aşezat el însuşi la pian şi-a cîntat melodia mea, fredonînd-o ; a cîn- tat şi rondoul lui Mikes, dînd mulţumit din cap. Cînta mai degrabă ca un amator, dar cu o evidentă rutină şi simţ muzical. După aceea am executat cu Lădîcek fandango ; Lădîcek intror duse chiar un diabolic *pizzicato a la guitara* improvizat ; domnul Folten era de-a dreptul radios.

— Bine, băieţi, sînt mulţumit de voi, spuse. Pe urmă începu să discute despre compoziţie.

— Eu cred, băieţi că e o eroare să compui, ce-ţi trece tocmai prin minte. După părerea mea, ar trebui date teme tinerilor compozitori, şi acum, băiete, să te văd ce faci din asta. Vei avea timp suficient pentru inspiraţia personală, cînd îţi vei găsi stilul propriu. Căzu pe gînduri şi adăugă : Mi-ar place, de

exemplu, să trataţi toţi trei aceeaşi temă. Aşa v-aş cunoaşte mai bine şi v-aş putea îndruma ce cale să urmaţi... îşi trecu mîna peste frunte. De pildă... de pildă... o mică uvertură : noaptea într-o tabără militară. Noaptea dinaintea bătăliei. E o imagine muzicală puternică, nu-i aşa ?

Fatty holbă ochii.

— Şi... stelele strălucesc...

Domnul Folten îşi acoperi ochii cu mîna.

— Nu. Mai degrabă se apropie furtuna. Văd fulgere roşii la orizont. în tabără răpăie tobele şi gornistul sună.

— Ce oştire trebuie să fie ?, întreabă sec Lă- dîcek.

— De ce ?

— Din cauza instrumentelor.

— Just, încuviinţează domnul Folten, dînd din cap laudativ. Să spunem... oastea regelui Nabu- codonosor, nu ? Ca să fie foarte exotic.

Fatty era distrus.

— Dar totuşi sînt păgîni, izbucni el.

— Vă deranjează ? răspunse domnul Folten, privindu-1 mirat.

Fatty roşi şi păru foarte nenorocit.

— Dar nu se ştie nimic despre ei, bîigui el. Măcar de-ar fi stele... Ar fi mai uşor de exprimat !

— Artistul creator e capabil să exprime tot, îşi dădu cu părerea mecenatul nostru. Dar eu nu vă oblig. E numai o idee care mi-a venit.

De astă dată în plic erau cîte trei sutare de fiecare. Curios, n-au durat mai mult decît cele două de data trecută.

Asupra banilor planează probabil un

blestem ciudat: fie ei puţini sau mulţi, niciodată nu sînt deajuns. Se înţelege că pentru a-i face plăcere domnului Folten, am început imediat să lucrăm la tema taberei lui Nabucodonosor. LădîcSek a hotărît prompt că trebuie s-o trateze în stil „maur" şi a introdus în partitură numai tobe turceşti şi timpane şi vaiete tărăgănate îndepărtate, „ca strigătul muezinului" (numai Lădîcek se încăoăţîna să spună muzein) ; eu am compun un fel de nocturnă lirica în care sugeram discret stingerea într-o tabără militară ; Fatty în schimb a asudat pînă noantea tîrziu cu tabăra lui Nabucodonosor şi-si smulgea părul de disperare că nu reuşeşte să redea „fulgerele roşii la orizont".

— Nu pot să renunţ la stele — o noapte fără stele, afirma el deznădăjduit nu e noapte ; e o gaură neagră şi pustie.

în cele din urmă a compus un mic largo eroic pentru pian, ooate cel mai bun lucru pe care l-a scris Fatty pînă atunci, dar asta nu avea mai nimic comun cu o tabără militară.

Binevoitorul nostru Mecena era foarte satisfăcut : etamina creaţiile noastre cu ochelarii pe nas, mişcîndu-si încet buzele.

— Nu e râu. mormăia el cu un aer cunoscător în fata partiturii lnî Lădîcek. E o idee buna, mo- rî-«r,,i ₃r<>sra al şacalilor.

Lădîcek ne făcu semn cu piciorul să nu oome- nim nimic de muzeinul său. Am primit laude pentru motivul stingerii, dar înaintea largo-ubii lui Fattv s-a încruntat şi a început să se scarpine cu scobitoarea în ureche.

— Cam rece, se pronunţă el. îi lipseşte grandoarea.

— Aşa e, şopti Fatty distrus.

— Ascultaţi, o mică pastorală v-ar conveni poate mai bine, decise domnul Folten. Imaginaţi-vă o

turmă de oi... şi un tînăr păstor cîntînd din fluier un cîntec de dragoste...

— Da, murmura Fatty clipind docil din ochi, iar pe faţa lui bucălată se aşternu o expresie de groază ; broboane de sudoare îi acoperiră fruntea, cînd încercă să-şi reprezinte turma aceea de oi şi cîntecul pastoral de dragoste. LădîcSek primi ca temă marşul triumfal al unei căpetenii barbare.

— Cam în felul acesta, spuse Lădîcek prompt «î începu să bată cu degetele în masă un marş barbar.

Mie. domnul Folten mi-a încredinţat cîteva versuri să 'e pun ne muzică. Se nare că era un mr de femei care >elesc grozăviile războiului. Versurile acelea mi se năreau însnăimînrăroare. nimic altceva decît: ..Ce durere, ce durere" si alte asemenea lucruri. Dar ne atunci mîna domnului Folten era încă foarte larg deschisă si ne străduiam să-i fim cît mai mult pe plac.

— Ştii ce. Fatty, î-am snus. am să-ri fac eu turma asta de ni, cu fluierul si cîntecul de dragoste r behăiturile si visele de dragoste sînt tocmai specialitatea mea. Iar tu în schimb, o să pui pe muzică acest „Ce jale". Eşti parcă făcut nentru „Ce iale" şi nentru corul de mame. Domnul Folten n-o să afle nimic.

Cîntecul de dragoste mi-a reuşit atît de bine că pudicul Fatty a roşit ; avea numai gîngureli şi gemete pasionate.

— Ascultă, a protestat Fatty, nu pot să-i

dau asta, mi-ar ride în nas ! Am eu faţă pentru aşa ceva ?

în schimb el a tratat „Ce jale, ce jale' în contrapunct ca un admirabil *cantus firmus ;* îi adăugase ecou ţi îl termină pe o monotonie lentă de alto, de te lua cu frig.

Cînd i-am înmînat domnului Folten lucrările noastre, nu şi-a ascuns satisfacţia ; numai lui Fatty i-a aruncat o privire aproape dojenitoare pentru pastorala mea.

— E rece, i-a spus cu regret. Frumos lucrată, dar fără pic de pasiune.

— Aşa e, îngăimă Fatty nenorocit. Mecenatul nostru părea să-1 fi luat la ochi.

— N-aţi iubit încă niciodată, nu-i aşa ?

— Nu, şopti Fatty pocăit.

— E o lipsă, decretă domnul Folten. Artistul trebuie să iubească cu pasiune, nestăvilit, dionisiac.

— Da, oftă Fatty, clipind îngrozit din ochii săi mici ; îi era teamă probabil că data viitoare mecena îi va cere dovezile unei pasiuni frenetice.

în locul lor i-a dat însă ca temă de compoziţie „motivul unei tinere fecioare mergînd cu amfora la fîntînă". A respirat vizibil uşurat ; era un subiect pentru el. Eu trebuia să compun recitativul unui herald care anunţă războiul, iar Lădlcek un duet de dragoste între un păstor pe nume Ezron şi o oarecare Judita. Eu am compus acest duet, iar Lădi&k căruia îi plăcea fanfara a făcut pe heraldul ; a adăugat şase tromboane.

— Şase tromboane, omule, jubila el, astea

se aud !

Domnul Folten era cît pe-aci să ne îmbrăţişeze cînd i-am adus partiturile. Era patern mulţumit de noi.

— Băieţi, voi păstra aceste partituri pentru ziua cînd veţi fi mari muzicieni. Văd că faceţi progrese.

Noi îl iubeam sincer ; era generos şi pasionat după muzică : ce se poate cere mai mult de la un om ? Ne întreba ce fel de viaţă ducem, dacă avem relaţii şi alte asemenea lucruri.

— Aşa nu merge, băieţi, ne zise el energic, ar trebui să vă introduc puţin în lume. Un mare artist trebuie să ştie să se poarte, chiar în cercurile cele mai înalte. Trebuie să fie ca un prinţ. Va veni o zi cînd veţi mînca cu regii la masă şi veţi iubi cele mai nobile prinţese.

Tatty se zgîia îngrozit, în timp ce LădicSek se mulţumea numai să clipească de parcă ar fi vrut să spună :

— Cît despre prinţese, atunci imediat.

— Aşteptaţi, reluă domnul Folten. Eu primesc aproape săptămînal o societate de muzicieni. Artişti remarcabili, intelectuali, critici şi alţi oameni de felul acestora... O societate foarte intimă, dar care ar putea să vă fie odată de folos, nu ? Vă veţi crea o serie de relaţii ce sînt indispensabile pentru un artist. Cel puţin vi se va deschide drumul spre succes. Ce haine aveţi, băieţi ?

A reieşit că cele mai bune costume ale noastre erau cele de pe noi.

Domnul Folten ne-a examinat cu un ochi cri-

tic, strîmbînd din nas.

— Aşa nu merge. Ştiţi ce, am să vă comand smochinguri frumoase, iar voi veţi cînta din compoziţiile voastre în zilele cînd primesc, vreţi ? Pentru voi acesta va fi cel mai bun debut în viaţă.

Se bucura vădit că poate să ne facă şi acest serviciu ; ne-a trimis la un croitor foarte şic, spu- nîndu-ne să revenim să ne arătăm cu hainele cele noi.

Ei bine, am venit*; era o* zi fierbinte de vară şi aveam impesia că toată lumea întoarce privirea după noi, văzînd plimbîndu-se pe stradă în plină zi trei tineri în ţinută de seară. înalt, Lădicek, păşea cu o nonşalanţă de prinţ frumos şi de mare rang, eu mă simţeam, de parcă aş fi mers la confirmare în timp ce Fatty transpira şi-şi umfla obrajii cu un aer nenorocit, ca şi cum ar fi mers la eşafod în acest smoching ce-1 strîngea la răscro- ială. Domnul Folten îşi plesni palmele în faţa că- măşilor şi a pantofilor noştri.

— Aşa nu merge, băieţi, spuse el. Mai trebuie să vă cumpăraţi papioane, cămăşi şi pantofi de lac ; şi reveniţi joia viitoare la ora opt, voi avea lume. Mi-ar place să cîntaţi compoziţiile pe care mi le-aţi dedicat.

Deci, joi ne-am făcut apariţia, la mare ţinută la ora opt fix : Lădicek nonşalant ca un prinţ, eu emoţionat ca pentru o mare ceremonie, iar Fatty Mikes rigid de trac, ca de lemn. Am sunat la Folteni şi un lacheu cu ciorapi de mătase şi perucă albă a venit să ne deschidă.

— Doamne sfinte, suspină Fatty, dar

Lădicek intră maiestuos de parcă ar fi avut acasă o duzină de lachei ; de unde o fi apărînd asta la violonişti ! In antreu nu era nimeni.

— Domnji sînt muzicieni ? întrebă lacheul. Poftiţi înăuntru, vă voi anunţa domnului.

Ne-a înghesuit într-o cămăruţă şi ne-a lăsat acolo să ne uităm unul la altul. Domnul Folten a apărut o clipă mai tîrziu într-o haină de catifea maro, cu cravata fluturînd.

— Salut, băieţi, salut, spuse el în grabă şi cu un aer distrat, voi comanda imediat să vă aducă ceva de mîncare.

Si a dispărut.

După cîteva minute a intrat păşind cu paşi uşori subreta cu platoul. Trebuie să mâncaţi, declară ea. Lâdf&k băgă în gură un sandviş şi începu să se lege de ea, făcîndu-i complimente, pe care ea le primi foarte firesc, scîncind „stai liniştit" şi alte asemenea lucruri... Lui Fatty i se uscase gîtul încît nu putea să înghită nimic, iar eu mezinul trio-ului nostru eram într-un fel nedumerit, dar nu ştiam de ce. După ce subreta scoase limba la Lâdîcek şi dispăru, acesta ridică din sprâncene şi spuse :

— Băieţi, îmi face impresia.

— Cum, oftă Fatty cu un aer abătut.

Lâdîcek strânse din umeri.

— Mai bine m-aş duce acasă.

Pe urmă lacheul reapăru ân uşă.

— Maestrul Folten vă aşteaptă.

L-am urmat, unul după altul. Domnul Folten cu haina lui de catifea maro, stătea ân salonul mare, alături de o doamnă banală şi de loc fru-

moasă care surâdea vag.

— Draga mea, spuse domnul Folten galant, per- mite-mi, să ţi-i pTezint pe tinerii mei prieteni.

Noi am mormăit ceva despre cinstea deosebită care ne-a făcut-o şi am sărutat mâna mică şi moale a doamnei Foltynovâ. între timp domnul Folten întâmnina iovial primul invitat.

— Poftiţi, poftiţi, trâmbiţa el cu entuziasm, sim- ţiţi-vă ca la dumneavoastră acasă !

După care sosi un al doilea şi un al treilea invitat, domnul Folten nu ne mai băga în seamă. LădfiSek m-a înghiontit :

— Priveşte, nici un smoching.

Formam toţi trei o insuliţă neagră într-un colţ în timp ce domnul Folten, la intrare, scotea exclamaţii cordiale de bun venit, iar doamna lui întindea mîna invitaţilor, cu un surîs timid şi amabil. Invitaţii soseau unul după altul, aruncau cîte o privire întrebătoare şi rece spre grupul nostru îmbrăcat în negru şi intrau cu un pas suplu în salonul vecin, unde probabil era bufetul.

Ne era din ce în ce mai cald : nimeni nu era în smoching. Şi nimeni nu ne adresa un cuvînt.

— Ce e de făcut ?, am întrebat eu în şoaptă.

— Aşteaptă, şuieră Ladi'&k şi-i dădu un ghiont în coaste lui Fatty care stătea încremenit ca un idol gras şi scurt de picioare.

— Mişcă-te puţin, omule !

Fatty a început într-adevăr să clipească şi să se frămînte.

— Ar trebui să ne despărţim, şopti Lâdi'cek furios, să nu ne mai vedem atît de bine !
— Unde ? oftă Fatty îngrozit.
Era gata să plîngă, fără îndoială — de umilinţă sau de aşa ceva ; buzele lui de copil se strîmbau şi tremurau. Lădîcek pălise şi-şi încrunta sprînce- nele ; în clipa aceea arăta superb. Dar iată că domnul Folten conduce la bufet o personalitate fără îndoială celebră, judecînd după entuziasmul debordant cu care o întîmpinase. Lădi&k s-a apropiat şi s-a înclinat uşor.
— Permiteţi-mi domnule, zise el cu o voce puternică, să vă'prezint pe compozitorul Mikes.
Celebra persoană îl privi mirat, iar sărmanul Fatty se înclină speriat ca un sac de făină moale. Domnul Folten roşi şi înghiţi în sec.
— Da, da, spuse el iute şi nervos. Un compozitor foarte talentat. Şi dînsul e domnul — domnul — domnul Prochâzka.
Lâdicek întinse mîna celebrei personalităţi cu o nobleţe insolentă de prinţ.
— îmi pare bine, domnule.
— Cine era ăsta ? şopti Fatty înlemnit.
— Nu ştiu, răspunse LădiiSek indiferent şi morocănos.
Domnul Folten care se întorcea de la bufet, se îndreptă drept spre noi.
— Domnilor, spuse el cu o furie liniştită, nu uitaţi că aici nu sînteţi invitaţi, ci „muzicanţi plătiţi", spuse calm LădicSek terminînd fraza. „Cum doriţi".
Domnul Folten se răsuci pe călcîie şi-şi

reluă locul la intrare. în acest timp grupuri de invitaţi veniţi de la bufet, începeau să umple marele salon.

— Veniţi, prieteni, şopti Lădîiek. Haideţi în salonul de muzică.

Acolo era în mijlocul camerei un pian Steinway, iar pe el Mittenwald-ul cafeniu închis. Şi compoziţiile noastre dedicate maestrului Beda Folten, cu dedicaţia caligrafiată. Ştiu bine că din partea noastră a fost o revoltă de servitori, dar n-aveam încotro. Am pornit deodată să zdrăngănim, tram- tada, tramtadada, săltînd pe pardoseală, eu şi Fatty loveam în pian la patru mîini, Ladi^ek cu Mittenwaldul la Bărbie, pe scurt un scandal clasa întâi, de circiumă. Fatty rînjea cu însufleţire, iar

Ladicek se răsucea şi se înălţa ca un veritabil pri- maş ţigan ; puşlamaua îşi mai lăsase o şuviţă de păr pe frunte. Feţe îngrozite apăreau în uşă. Zdrăngăneam cu mai mult foc, iar. Ladicek îşi umfla pieptul şi se înclina mai mult şi se pregătea fără îndoială să cînte la urechea invitaţilor. Dar rn aceeaşi clipă, domnul Folten intră, trîntind uşa. Era palid şi tremura de furie.

— Aţi înnebunit, voi — voi.

— Scuzaţi-ne, domnule, spuse Ladicek ridicînd din sprîncene surprins, ne gîndeam că sîntem fanfara castelului.

Treizeci de secunde mai tîrziu eram în stradă ; dar ne simţeam uşuraţi. A doua zi dimineaţă i-am trimis înapoi domnului Folten costumele noastre noi, dar Ladicek răzbunător mai făcu rost de o luminare ca să picure cu ceară smochingul său.

Am avut atunci sentimentul că ne-am înşelat asupra protectorului nostru ; de atunci, ca muzicieni a trebuit să îndurăm multe şi n-a fost cu nimic mai bine. De altfel şi noi l-am înşelat pe domnul Folten : nici unul dintre noi nu a devenit compozitor. Sărmanul nostru Fatty, genialul nostru Mikes a murit curînd după aceea de boala lui Parkinson în urma unei gripe ; Ladicek Pro- chăzka a dispărut undeva nu se ştie cum în Rusia, iar eu după cum se poate citi pe afişe nu sînt decît „la pian Vasa Ambroz“.

★ ★ ★

VIII. Două observaţii

DOAMNA CARLA FOLTYNOVA a făcut aluzie în povestirea sa la două persoane care au jucat un rol incontestabil în viaţa şi opera lui Beda Folten, chiar dacă episodic. Din motive lesne de înţeles nu a fost posibil să obţinem mărturiile lor despre defunctul compozitor ; pentru continuitatea expunerii în timp şi în spaţiu vom insera aici cîteva date şi amănunte pe care le-am putut strînge direct sau indirect, în legătură cu cele două persoane amintite.

Prima este „cîntăreaţa străină" cum a denumit-o doamna Caria Foltynova. într-adevăr fusese cîndva una dintre cele mai celebre stele de operă, iar despre capriciile ei de primadonă, amorurile şi bijuteriile ei, despre onorariile şi contractele ei desfăcute se povesteau lucruri de necrezut. Pe timpul cînd a fost oaspetele scenei noastre, gloria ei de cîntăreaţă apusese de mult ; trecuse cu mult de cincizeci de ani în timp ce Beda Folten abia împlinea treizeci de ani. Cu toate acestea, mai era încă o prezenţă feminină atrăgătoare, iar apariţiile sale pe scenă nu au fost un insucces atît de mare pe cît s-a menţionat; arta ei actoricească producea cel puţin încă o puternică impresie.

Autorul acestor rînduri a fost la operă în seara cînd a cîntat în *Carmen ;* în pauză l-a întîlnit pe Beda Folten în foaier.

— Cum v-a plăcut ? I-am întrebat.

Folten a făcut o mică grimasă.

— De loc, spuse sec. Prea bătrînă.

— Cum să nu, i-am răspuns, ţine-ţi seama

că era deja celebră pe timpul cînd era amanta lui...

Şi i-am numit unul dintre cei mai cunoscuţi compozitori de operă din lume care pe atunci trebuie să fi murit de cel puţin douăzeci de ani. Asemenea lucruri nu se spun din răutate, ci mai degrabă pentru că nu se poate face altfel.

Beda Folten holbă ochii la mine.

— într-adevăr ? Dar e formidabil ! De unde ştiţi ?

— E un lucru bine cunoscut, am spus. Pe urma a fost a unuia şi a altuia şi am numit un suveran, un cunoscut tenor şi un scriitor celebru ceea, ce produse o impresie colosală asupra lui Folten.

— Ascultaţi, trebuie să fie o femeie minunată, exclamă el cu admiraţie. Aş vrea s-o cunosc !

Cînd cortina a căzut după final, l-am văzut pe Folten stînd în primul rînd de scaune ; aplauda ca un nebun, cît p-aci să cadă în fosă. A răma^ acolo aproape ultimul şi aplauda cu înverşunare ; a aşteptat pînă cînd celebra divă s-a înclinat special pentru el şi i-a trimis o bezea.

Două zile mai tîrziu a fugit cu el undeva în Alpi ; ea urma să mai cînte în *Madame Butterfly* sau în nu ştiu care operă şi asta a fost încă una din escapadele ei legendare. După alte trei zile Beda Folten a sunat la mine, distrus şi atît de emoţionat că îi tremura bătbia.

— Vă rog şoptea el, vă rog, lăsaţi-mă să rămîn cîteva zile la dumneavoastră nu vreau

să mă întorc încă acasă...

Am plesnit din palme.

— Cum, Afrodita aia bătrînă v-a şi expediat ? Roşi şi se încruntă ofensat.

— Cum puteţi să vă închipuiţi aşa ceva, zise el printre dinţi. S-a îndrăgostit de mine la nebunie... o femeie teribilă ! Veţi vedea că va veni să mă caute... Nu vreau să mă găsească.

— Folten, i-am spus eu, de ce a-ţi fugit de fapt cu ea ?

Buzele îi tremurau şi înghiţi cu greu.

— Pentru că... pentru că mi-am închipuit că e cine ştie ce de capul ei, chiar dumneavoastră mi-aţi enumerat toţi bărbaţii care au iubit-o...

A rămas la mine aproape o săptămînă ; din unele insinuări şi vorbe rostite la întîmplare am dedus că a închiriat cu ea o vilă undeva pe malul lacului Wolfgang ; dar chiar în prima noapte a izbucnit un scandal teribil, iar neîmblânzita zeiţă a operei i-a aruncat în cap un serviciu întreg de cristal. După cum se pare, a doua zi dimineaţă, ea a plecat în Italia, iar Folten s-a întors discret.

Mi-era milă de el în această poveste. Cred că în general el nu a avut ceea ce se numeşte o rătăcire amoroasă, ci mai degrabă un fel de ambiţie ; pentru că ea fusese amanta unuia dintre cei mai mari compozitori, a unui rege şi dumnezeu ştie a cui sau mai bine, pentru că ea însăşi era atît de celebră şi renumită, cine ştie ; uneori îmi spun că poate măcar pe această cale, a vrut să devină urmaşul acelui compozitor şi creator strălucit care o iubise

cîndva. I s-a părut fără îndoială o soartă demnă de un mare artist, să-şi ardă degetele la această flacără aproape istorică. încă mulţi ani după aceea îi plăcea să arate o urmă de cicatrice pe gît şi pretindea că era amintirea unei lovituri de pumnal. De gelozie, spunea el. Pe urmă insinua misterios că i-a făcut-o diva aceea, cea care ştiţi bine, a fo>t amanta acelui compozitor celebru. Şi mie mi-a povestit această versiune ; fără îndoială, uitase că eu fusesem implicat ceva mai îndeaproape în această aventură.

Cealaltă persoană pe care doamna Foltynovă a menţionat-o în amintirile ei este „Kanner orbul". E vorba probabil de Ladislav Kanner, azi dispărut, care a fost destul de cunoscut la timpul său în anumite cercuri muzicale şi în locurile cele mai dubioase ale vieţii de noapte pragheze. într-ade- văr era aproape orb şi era muzician ; dar, unde a învăţat să cînte nimeni nu ştia. Ura cu fanatism conservatorul şi n-avea decît dispreţ pentru „domnii muzicieni savanţi" : era de ajuns să i se atragă atenţia asupra cuiva că e un „domn de la conservator", că era gata să-1 strîngă de gît într-un acces de furie. Era mic, chel şi grozav de murdar, cu o faţă care amintea puţin de Verlaine sau Socrate. Locuia după cum se pare, undeva lîngă Olsany, într-o baracă de scînduri unde desigur nu avea pian, şi nimic altceva ; nu se ştie din ce trăia, dar pe la miezul nopţii puteai să-l găseşti într-o circiumă sau alta, între Zizkov şi Kosîr, cel puţin era acolo o chelneriţă grasă şi un pian

dezacordat ; era deja beat criţă, aiura şi ochii sticloşi şi orbi îi ieşeau din cap. Din cînd în cînd se ridica şi se aşeza la pian ; cînd era beat, se ducea întotdeauna să cînte la pian cum alţii merg la toaletă ; era la el ca un fel de secreţie de nepotolit, imperioasă şi murdară. Parodia uneori sardonic şi turbat compoziţiile „domnilor muzicieni", dumnezeu ştie, unde le auzea, la stilul de viaţă pe care-1 ducea ; alteori cînta numai pentru sine improvizaţii sălbatice şi lugubre ; alte dăţi cînta pentru bani, dar niciodată compoziţiile altora sau cîntece.

Cînd i se spunea, Kanner, cîntă-mi valsul din *Cavalerul Rozelor* sau altceva, răspundea cu o voce şuierătoare, scrîşnind cioturile dinţilor săi cafenii.

— Kanner nu cîntă !

Trebuia să-i zici:

— Kanner, Kanner, cîntă-mi că nu dau doi bani pe întreaga lume. Kanner, cîntă-mi ceva că-i sucesc gîtul fetei mele, tîrfei ăleia ordinare. Kanner, cîntă-mi ceva cît se poate de obscen.

Şi imediat Kanner începea să cînte. Eu însumi nu sînt muzician, deşi iubesc nespus muzica ; dar într-o seară, l-am dus intenţionat cu mine pe un dirijor foarte cunoscut în localul de noapte unde Kanner tocmai cînta la pianul său dezacordat. Asculta atît de încordat şi de înfrigurat că făcea grimase ca un dement.

— Omule, îmi spuse el cu o voce răguşită strîngîndu-mi mîna, băiatul ăsta are geniu !

Dumnezeule, cîinele ăsta nici nu ştie ce cîntă ! Aştep- ta-ţi, şi faţa i se deforma din nou de un tic nervos, aşteaptă, ce cîntă acolo ?... Doamne, ce porc ! Auziţi, acum-acum.

Şi Kanner începu să puncteze rapsodia lui barbară într-un ritm neruşinat, rînjind gutural.

— încă, încă ! croncănea el şi sălta pe taburetul pianului ca un apucat. Şi încă ! Aşa !

N-am putut să-l reţin pe dirijorul meu ; a sărit în sus, s-a îndreptat spre Kanner şi i-a pus o hîr- tie de o mie de coroane pe pian.

— Porcule, îi spuse orb de iritare, şi acum vei cînta ceva demn de un muzician atît de mare şi de genial cum eşti dumneata, vită !

Kanner s-a ridicat livid şi furios, am crezut că se va năpusti asupra dirijorului meu şi-l va strînge de gît, cînd colo făcu cîţiva paşi îndărăt şi începu să înjure :

— Kanner nu cîntă ! Kanner nu cîntă !

Maestrul îl luă de guler.

— Kanner i se adresă el ameninţător.

Deodată Kanner făcu o grimasă stranie aproape jalnică.

— Ştiu ; îngăimă el cu o luciditate neaşteptată. Dumneavoastră sînteţi...

Şi rosti numele marelui dirijor, nu pot să înţeleg cum de l-a recunoscut omul acela pe jumătate orb.

— Ei bine, bombăni dirijorul printre dinţi, cînţi ca lumea ?

Kanner părea gata să cadă în genunchi.

— Maestre, vă rog, horeai el, vă rog, nu... vă rog... Nu, în faţa dumneavoastră... !

— De ce ?

Kanner tremura ca o frunză.

— Sînt un porc, Maestre... Nu mai sînt în stare... vă rog, lasaţi-mă.

— Kanner, vino să stai lîngă mine, spuse Maestrul. Şi poţi să mă tutuieşti. Şi eu mă pricep puţin la muzică, ştii ?

A fost o seară ciudată, Kanner bolborosea ceva cu anevoie şi îl pironea pe maestru cu ochii săi holbaţi, distruşi de glaucom, cu o adoraţie disperată şi fanatică ; cînd se pronunţa înaintea lui numele lui Bach, Beethoven sau Smetana sau alte asemenea nume, îşi lovea fruntea de masă şi mormăia :

— Maestre, nu sînt vrednic...

Apoi totul s-a stricat; la masa noastră a venit să se aşeze un zugrav care se tutuia cu toţi.

— Şi eu sînt artist, striga el. Kanner cîntă.

— Kanner astăzi eu voi cînta pentru tine, spuse Maestrul, şi se aşeză la pian. îţi aminteşti de asta ? Kanner îşi lovea fruntea de masă şi începu să plîngă cu sughiţuri.

— Nu sînt vrednic.

— Kanner îţi aminteşti de asta ? Mai recunoşti asta ? E Gliick... Dar asta ? E Händel. Maestrul nu era un pianist prea bun, dar avea o memorie extraordinară. Şi recunoşti bucata asta de Bach ?... Aşteaptă, acum vine pasajul acesta. Ascultă, Kanner ?

S-at fi zis că se celebra o misă haotică pentru sufletul pierdut al unui om ; sau că se alungă.înfrigurat diavolul. Era palid şi zbîrlit şi acelaşi tic nervos îi chinuia faţa ; niciodată nu îl văzusem atît de neînduplecat şi îndîrjit

concentrat asupra muzicii.

— Kanner, fii atent acum ! Asculţi ? Omule ? Doamne, ce muzică ! Nu eşti încă demn ?

Dar Kanner scutura disperat din cap.

în z°ri l-am condus pe maestrul dirijor spre casă. Era întunecat ca un diavol.

— Păcat de licheaua asta afurisită, bombănea el disperat. Omul ăsta are mai multă muzică intr-un deget decît am eu în amîndouă mîinile !

Şi maestrul nu era dintre cei care au impresie proastă despre ei înşişi.

Am povestit această întîmplare numai pentru ca ea poate va face să se înţeleagă ce fel de om era Kanner. E cu atît mai ciudat că el s-a înhăitat cu Beda Folten sau mai degrabă Folten cu el. Cine îl cunoaşte pe elegantul Folten, scos parcă din cutie, cu chica sa pompoasă, cu monoclu la ochi şi brăţara de aur la încheietura mîinii, pe mondenul, distinsul şi sociabilul Folten nu puteau de loc să înţeleagă cum suporta el compania unei creaturi atît de deplorabile şi decăzute şi nu numai că o suporta, dar întreţinea cu Kanner cele mai intime relaţii. Puteau fi văzuţi împreună în cafenelele mizerabile unde cînta Kanner ; de obicei, Folten îl aşeza în maşina lui şi îl ducea la el acasă. Lăsă să se înţeleagă că încearcă să-1 salveze din punct de vedere moral şi artistic în acelaşi timp însă îl îmbăta la neştire şi pînă la urmă el însusi a decăzut de parcă s-ar fi aflat sub influenţa lui pus-tiitoare. Se neglija vizibil şi aproape

ostentativ, ţinînd fără îndoială să treacă drept un boem nepăsător şi cam depravat. împărtăşea cu patimă dispreţul lui Kanner pentru domnii muzicieni sa- vanţi. „Omul trebuie să aibă muzica aici", striga el, bătîndu-se în piept „şi nu pe o diplomă" ; „Kanner o să le mai arătăm noi acestor pedanţi ! Trebuie să fii posedat de muzică", urla el, rotin- du-şi ochii, creaţia e o nebunie şi o încîntare ! Kanner consimţea, dînd din cap şi bîiguia cuvinte incoerente ; pe urmă Folten îl aşeza în maşină şi plecau. Bizară pereche.

De ce s-au despărţit după un timp nu se ştie, într-o zi, l-am întîlnit pe Folten din nou monden, parfumat şi cu monoclu şi l-am întrebat ce face Kanner. S-a încruntat, strîmbînd din nas.

E un tip imposibil, bodogăni el pe un ton reprobator. E un caz disperat. Am încercat să-1 salvez, dar... ,

Şi cu un gest al rnîinii sale îngrijite, cu lănţişorul de aur la încheietură arătă zădărnicia eforturilor sale.

Pe urmă, într-o noapte, l-am întâlnit pe Kanner pe stradă, beat desigur ; l-am întrebat în treacăt de Folten. Bolborosi ceva din care rezulta că Folten ar fi vrut să-1 ucidă cu un cuţit. Şi numele unei oarecare Judita revenea în delirul său.

— Judita a fost totuşi a mea... bîiguia el, nu avea dreptul... n-avea dreptul... Nu-mi pasă de banii lui, domnule, scrîşnea el furios din dinţi, puteţi să-i spuneţi, domnule ! Şi să-i mai spuneţi că nu i-o las pe Judita ’.

Am crezut la început că vorbea despre acea operă cu care Folten ne împuiase capul , dar după aceea mi-am adus aminte de o cafenea mică unde mergeam împreună şi unde servea o chelneriţă pe care ei o porecliseră Judita, o păcătoasă mare şi brună. Cred că la amîndoi le sfîrîiau călcîiele după ea si în tot cazul Kanner era îndrăgostit la nebunie de ea ; acolo l-am auzit într-o zi improvizând „cântecul Juditei", era un fel de triumf sexual sălbatic, nu pot să găsesc cuvîntul potrivit ; regret numai că maestrul dirjor nu l-a ascultat. Deci e posibil ca ei să se fi certat din cauza aces
tei Judite ; dar amintirile doamnei Foltynovâ par mai degrabă să confirme prima ipoteză a scriitorului.

Am spus deja că Ladislav Kanner a dispărut puţin după aceea ; a încetat pur şi simplu să se mai arate în localurile lui obişnuite şi a dispărut fără urmă, iar pînă ca unul dintre tovarăşii lui de chef să-şi amintească de el a curs multă apă pe gîrlă. Fiecare generaţie de artişti îşi are originalii săi ; dar acest muzician nebun şi pe jumătate orb a dispărut însă prea devreme, fără să-şi găsească locul pe care îl merita cel puţin în cronica epocii sale.

IX. Orchestraţia JUDITEI

RELAŢIILE MELE CU răposatul domn Folten au fost de scurtă durată şi la drept vorbind de ordin pur profesional. A venit într-o zi să mă caute la operă unde pe atunci eram corepetitor cu o rugăminte ciudată : să-l ajut la orchestraţia operei sale *Judita* pe care zicea că o terminase. Mi-a spus că în muzică este de fapt un autodidact; că din copilărie cîntă la pian şi iubea cu pasiune muzica, dar împrejurările nu i-au permis să-şi facă studiile la conservator.

— Poate, îmi zise, sînt mai mult poet; am fost captivat de subiectul *Juditei* şi la început n-am vrut să scriu decît o dramă cu acest subiect. Nu am nici o vină, dar de fiecare dată cînd scriam o scenă, un dialog, expresia muzicală îmi venea ca de la sine în minte, obsedant şi triumfător. Personajele cîntau acolo unde trebuiau să vorbească. Ce era să fac ? Am scris o operă. Strânse din umeri încurcat. Aşa s-au dezvoltat pas cu pas textul şi muzica. La ora actuală opera mea e aproape gata, dar nu ştiu ce să fac mai departe. îmi

lipsesc unele cunoştinţe tehnice, aş spune meşteşugăreşti, de pildă ceea ce ţine de orchestraţie.

— Scuzaţi-mă domnule, i-am spus eu nu e nimic meşteşugăresc într-o operă de artă. întreaga artă trebuie să fie un meşteşug desăvîrşit. N-aveţi dreptul să vorbiţi în felul acesta domnule, i-am spus. Orchestraţia nu e un meşteşug. Gîndiţi-vă la Berlioz, domnule. Sau mai bine citiţi partitura lui *Don Juan.* Meşteşug, asta, haida-de ! în felul acesta nu e posibil să ne înţelegem.

Mi-a cerut scuze că n-a vrut să spună asta „că ceea ce îi lipseşte stringent e o anumită experienţă tehnică şi cunoaşterea legilor compoziţiei muzicale" ; că n-ar avea nevoie decît de un fir conducător şi de sfaturi pentru a putea continua munca sa, de asta apelează la mine să-l ajut; şi după aceea mi-a propus un onorariu ce m-a surprins prin generozitatea sa.

— Nu se poate, domnule Folten, i-am spus eu. Nu pot să primesc. Pot să vă dau numai lecţii, dacă nu veţi găsi pe cineva mai competent ; eu mai curînd vi l-aş recomanda pe cutare sau cutare, şi i-am numit cîţiva muzicieni buni. Specialitatea mea e mai mult muzica vocală, i-am spus, dar, dau şi lecţii. Atît pe oră. Dar, dacă e vorba de orchestraţie eu vă recomand pe altcineva. La instrumente nu mă pricep, domnule Folten. Vocea umană îmi ajunge. Nu, imposibil.

— Numai că eu contez pe ajutorul dumnea-voastră, spuse. Se afirmă că sînteţi cel mai sever şi mai exigent dintre muzicieni. Ceea ce

îmi lipseşte e tocmai această mare disciplină, zise. Mi-e teamă ca expresia mea muzicală să nu fie excesiv de anarhică. Vă mărturisesc că sînt puţin barbar de felul meu. Ştiu, spuse, că există în mine un surplus de forţă creatoare şi de fantezie ; dar mă întreb, dacă ceea ce lipseşte operei mele nu e acea ordine pură şi adecvată.

— Nu e posibil, domnule Folten, i-am zis eu. Această ordine trebuie să o aveţi în dumneavoastră. Iată ce vă propun, mă voi uita pe opera dumneavoastră ; dar, nu pot să vă învăţ ceva ce nu vă stă în fire. Regret, dar nu stă în puterile mele. Un subiect biblic ca *Judita* continuai eu, e un lucru prea serios, domnule Folten, chiar dacă e un apocrif. Eu am încercat psalmii, domnule, şi ştiu ce înseamnă. E greu, extrem de greu.

Am convenit să vin la el să-mi cînte pasajele principale din *Judita* sa şi că vom vedea după aceea ce avem de făcut. Am venit la ora fixată ; domnul Folten m-a întâmpinat cordial şi a început să-mi vorbească despre concepţia de ansamblu a *Juditei* sale.

— Aşa nu, vă rog, i^am spus eu, mai întîi acţiunea şi apoi fiţi bun şi cîntaţi-ne opera dumneavoastră. Bucată cu bucată, domnule Folten. Rînd cu rînd. Ceea ce nu e scris în rînduri, nu se află în concepţie.

— Cum doriţi, zise. Deci mai întîi e prologul în fata porţilor Bethuliei. Imaginaţi-vă un peisaj bucolic cu un motiv de dragoste la fluier. E dimineaţă şi tânăra Judita merge cu ulciorul la apă.

— în faţa porţilor ? am întrebat eu. E o

eroare, în oraşele întărite fîntînile trebuiau să fie în interiorul zidurilor. Aşa nu merge.

— Poate că n-are atîta importanţă, se apără domnul Folten. Aici e vorba de muzică şi nu de istorie ! Părea contrariat. Ei, şi apoi soseşte crainicul lui Holofern însoţit de gornişti şi cheamă oraşul Bethulia să se predea. Oraşul refuză. Se dă alarma, iar corul femeilor boceşte ororile războiului ce se apropie. Acesta e prologul.

— Binevoiţi şi cîntaţi-mi-1, am spus eu. Muzică pe această temă, asta mai lipseşte.

Se aşeză la pian. Nu cînta, ce-i drept, prea curat dar avea dexteritate. După episodul tinerei fete mergînd la fîntână se opri.

— Aici îmi lipseşte trecerea pentru a introduce trompeţii şi mesagerul, se scuza el. Nu ştiu cum să ajung de la această pastorală la fanfare. Asta trebuie s-o ştiţi dumneavoastră, i-am zis eu. Numai dumneavoastră ştiţi ce se întîmplă în operă. Continuaţi!

Reîncepu să cînte şi interpretă el însuşi aria crainicului. Apoi se opri din nou.

— Acum oraşul refuză să se predea lui Holo- fem. Nu este încă gata. Acum se dă alarma, spuse, lovind clapele. Şi bocetele femeilor.

Totul a durat 18 minute.

— Aşa, nu se poate, domnule Folten, i-am spus eu. Nu merge de loc. Puteţi s-o aruncaţi şi să începeţi din nou totul.

Era de-a dreptul distrus şi înghiţea anevoie în sec.

— Credeţi ca e atît de rea ?

— în întregime rea, am spus eu. Regret, dar trebuie să v-o spun. în cea mai mare parte, aveţi acolo lucruri bune dar ansamblul este rău. Pastorala aceea e Debussy ; dar, păstorul acela cu fluierul, nu merge, domnule Folten. E un păstor rococo. Nu puteţi să puneţi în *Judita* un păstor rococo. Păstorul biblic era un nomad, domnule, un nomad cu suliţă. Un muzician trebuie să gîn- dească. Bpisodul acela al tinerei fete cu ulciorul e reuşit, aproape clasic. Muncă curată, domnule ; dar fluierul nu i se potriveşte de loc. Are ceva de faun. E deplasat, domnule, nu sună suficient de grav şi de clar. Credeţi-mă e absolut exclus. Fanfarele acelea, cîntă din Verdi şi din Aida. E bine făcut, domnule, strălucitor, dramatic, grandios, dar eu n-aş pune-o acolo ; acolo ar trebui ceva mai sobru. Episodul alarmei din oraş e rău. E verism, dacă îmi permiteţi, e naturalism, nu e muzică. Pe urmă aveţi corul acela al femeilor cu textul „ce jale". Foarte bine, domnule Folten. Excelent. Dar e păcat să pui asta într-o operă. Ar putea fi o mică piesă vocală. în locul dumneavoastră, aş renunţa la operă, domnule Folten. Opera nu e o artă pură. E teatru şi toate la un Ipc. Nu e muzică pură. Dumneavoastră domnule, aţi putea compune muzică pură ca fata aceea la fîntînă sau corul femeilor. Nu ştiu ce să vă mai zic.

Asculta şi atingea încetişor clapele.

— Poate aveţi dreptate, spuse el cu greu. Simt în mine atîtea... Poate nu ştiu să

stăpînesc şi să ordonez totul...

Se ridică brusc şi se îndreptă spre fereastră. Din spate se vedea că plînge.

— Ascultă, domnule Folten, am spus, n-are sens. Nu trebuie să plîngeţi. Asta nu e o jucărie ca să plîngi după ea. Omul nu trebuie să se gîn- dească la sine. Nu contează ceea ce aveţi în dumneavoastră ci ceea ce faceţi. Dacă vreţi să scrieţi o operă, scrieţi o operă ; dar dacă plîngeţi n-am ce să vă mai fac. Fără sentimentalisme, domnule Folten. Arta e muncă. Creaţia e muncă şi iar muncă. Aşezaţi-vă la pian şi cîntaţi-mi variaţiuni pe tema pastoralei dumneavoastră. încercaţi în major şi largo...

Smiorcăi ca un copil care a plîns, se aşeză docil la pian şi începu să atingă orbeşte clapele.

— Vă rog, spuse, azi nu pot... Arătaţi-mi dumneavoastră ce vreţi să spuneţi.

Nu-mi place să improvizez, dar i-am cîntat o variaţiune eroică pe motivul său. Aproape radia de fericire.

— Nu e rău de loc, izbucni el. Credeţi că aşa prologul ar merge ?

— încercaţi acum singur, i-am spus.

Se aşeză la pian şi cîntă variaţiunea mea în major, cu precizie, fără să-i schimbe o notă ; trebuie să fi avut o memorie muzicală neobişnuită.

— Aşa nu se poate, domnule Folten, i-am zis eu. Aceasta a fost variaţiunea mea. Trebuie să încercaţi să cîntaţi ceva original.

A încercat, încreţindu-şi fruntea, dar era

aceeaşi variaţiune numai că iarăşi a introdus în ea acelaşi oribil motiv al fluierului. Am clătinat din cap. S-a oprit din cîntat şi spuse :

— Iertaţi-mă, azi nu am inspiraţie.

— Nu trebuie să aveţi nici o inspiraţie, i-am zis eu. Muzica, domnule, trebuie să fie la fel de precisă ca ştiinţa. Dumneavoastră trebuie să ştiţi ce se cuvine pus acolo. Trebuie să gîndiţi, înţelegeţi ? Nu e nevoie de inspiraţie. Numai de muncă.

Făcu o mutră de copil supărat.

— Nu-mi cereţi asta. Nu ştiu să compun la rece.

— Păcat, i-am zis. în aceste condiţii nu pot să vă învăţ nimic, domnule Folten. îmi pare rău dar nu am ce căuta aici.

Ochii i se umplură iarăşi de lacrimi.

— Ce am de făcut atunci ? şopti el zdrobit. Eu trebuie să termin totuşi *Judita* mea !

Mi s-a făcut milă de el, cu aerul lui de copil nefericit.

— Uitaţi, domnule Folten, i-am spus, iată ce vom face ; voi analiza împreună cu dumneavoastră opera, notă cu notă şi vă voi spune ceea ce mi se pare rău sau cum ar scrie un compozitor profesionist cutare sau cutare pasaj. Şi dumneavoastră singur veţi deduce ceea ce aveţi de făcut, e bine aşa ?

Acceptă propunerea mea şi astfel am început lecţiile mele cu domnul Folten.

Am prezentat atît de detaliat prima mea conversaţie cu domnul Folten, fiindcă din ea reies cred, cîteva lucruri. Mai întîi că iubea

într-ade- văr muzica cu o dragoste pătimaşă şi că era posedat de dorinţa de a compune o operă ; poate că s-ăr fi aruncat pe fereastră dacă cineva ar fi vrut să-i schimbe părerea. în al doilea rînd că nu era decît un autodidact şi un diletant care rămînea nedumerit în faţa unor probleme pe care orice student obişnuit al conservatorului trebuie să le aibă la degetul mic. în al treilea rînd avea un talent remarcabil, dacă l-aş judeca după cele cîteva exemplificări ; cu atît mai mult mă deruta şi mă revolta că alături de două compoziţii neaşteptat de pure, cum era pasajul acelei tinere fete mergînd la fîntînă, şi corul femeilor se mulţumea cu pasaje mai mult sau mai puţin banale sau de mîna a doua, fără să-şi dea seama măcar de diferenţă.

De la prima lecţie am rămas, din păcate, cu impresia că nu mă voi înţelege niciodată cu domnul Folten. Făcea parte evident dintre acei artişti care consideră arta un mod de exprimare şi de autoafirmare, un mijloc de manifestare nelimitată a eului. Niciodată nu m-am putut împăca cu această concepţie ; nu pot să ascund că tot ceea ce este personal constituie mai degrabă o profanare a expresiei artistice. Ceea ce se află în tine, substanţa ta umană, personalitatea ta, tu însuţi eşti numai materie şi nicidecum formă ; dacă eşti artist, nu te afli nici pentru a multiplica materia ci pentru a impune materiei o formă şi o ordine. Mi se taie totdeauna răsuflarea cînd citesc în *Sfânta Scriptură :* „La început Dumnezeu a creat cerul şi pămîntul. Pămîntul era arid şi pustiu, iar Spiritul Domnului plutea deasupra

apelor". Plutea şi era disperat, fiindcă nu era acolo decît o materie informă, o materie aridă şi pustie. Şi Dumnezeu zise : „Să fie lumină ! Şi se făcu lumină". Trebuie să vedem în asta primul act al cunoaşterii de sine : materia ia cunoştinţă de ea însăşi şi se priveşte ea însăşi cu uimire la prima licărire de lumină a zilei ; acesta e începutul întregii formări. „Şi Dumnezeu văzu că lumina era bună ; şi Dumnezeu a despărţit lumina de întuneric" : Şi s-a spus : a despărţit. Aceasta înseamnă că a împărţit, a limitat şi a purificat. „Şi despărţi apele care sînt sub firmament de apele care sînt deasupra firmamentului. Şi Dumnezeu numi firmamentul cer. Şi Dumnezeu mai zise: „Să se adune apele care sînt sub cer într-un singur loc şi să apară uscatul. Şi se făcu aşa. Şi Dumnezeu numi uscatul pămînt. Şi văzu Dumnezeu că era bine". De vreme ce se spune că la început Dumnezeu a creat cerul şi pămîntul, reiese că nu creaţiunea propriu-zisă ci tocmai această separare şi organizare reprezintă adevăratul început şi opera creatoare al lui Dumnezeu. Nu sînt un exeget ci numai un muzician dar iată, cum interpretez eu aceasta : La început eşti tu însuţi o materie aridă şi pustie ; tu însuţi, eul tău, viaţa ta, talentul tău, totul nu e decît materie : nu o creaţie ci o simplă creatură. Şi chiar dacă îţi vei deschide propriul eu şi îţi vei umple viaţa pînă la plenitudine, tu nu vei fi nimic altceva decît o materie pustie şi haotică deasupra căreia Spiritul lui Dumnezeu pluteşte disperat, fiindcă pluteşte deasupra neantului. Trebuie să separi lumina de

întuneric, pentru ca materia să devină formă ; trebuie să separi şi să delimitezi pentru ca să apară contururile clare, iar lucrurile să lăsară în faţa ta în plină lumină, suavă ca în ziua creaţiei lor. Creezi numai în măsura în care dai formă materiei ; a crea înseamnă a delimita şi a trasa fără încetare limite finite şi precise într-o materie care este pustie şi infinită. Separa, separă. Astfel lumea ta se va împrăştia şi nu va rămîne decît o materie informă care nu a fost însă atinsă de graţia lui Dumnezeu. Cînd priveşti sau cînd asculţi, cînd percepi sau cînd descoperi, nu faci decît să separi lucrurile sau sunetele ; cît de curat şi de clar, de riguros şi de măreţ trebuie să le delimitezi dacă eşti un artist care încearcă să calce pe urmele lui Dumnezeu. Separă ! separă ! Chiar dacă opera ta izvorăşte din tine, ea trebuie să găsească în ea însăşi începutul şi sfîr- şitul său ; ea trebuie să aibă o formă atît de perfect închisă încît nimic altceva nu poate să-şi găsească loc în ea, nici tu însuţi, nici personalitatea ta, nici ambiţia ta, nimic din ceea ce propriul tău eu se recunoaşte sau se complace. Axa operei tale trebuie să treacă prin ea şi nu prin tine. Arta proastă şi impură izvorăşte din aceea că în ea subzistă ceva personal, care nu a devenit formă şi lucru separat ; nu este nici uscatul, pe care Dumnezeu l-a numît Pămînt, nici acea acu- mulare de ape, pe care Dumnezeu a numit-o mare, ci numai noroi, materie aridă şi neseparată. Majoritatea artiştilor la fel ca şi cea mai mare parte a oamenilor se mulţumesc să multiplice materia la infinit în loc să îi dea o

formă ; unii o revarsă ca o lavă infernală, iar alţii o adună ca un noroi vîscos pe malul apei ; astfel clocoteşte şi se acumulează fără încetare a materie aridă şi impură care aşteaptă disciplina teribilă şi grandioasă a creaţiei. Separă ! separă ! această lege riguroasă, această lege a zilei dintîi nu va înceta niciodată să fie valabilă şi să înspăimînte. Căci şi diavolul se amestecă în artă şi o face ca diletant; este uşor de recunoscut pentru că e ambiţios şi vanitos din fire. Se făleşte cu materia, cu originalitate sau cu puterea ; nu exitsă exces, nici exuberanţă care să nu fie aţîţate de suflarea sa viciată ; Toată grandomania şi toată ostentaţia se umflă de trufia lui spurcată şi convulsivă ; tot ceea ce în artă e făcut, strălucitor şi complezent sînt zorzoanele furate ale lăudăroşeniei lui de maimuţă ; tot ce este imperfect şi neterminat nu este decît urma pripită a nerăbdării lui febrile şi a eternei lui neglijenţe ; întreaga formă falsă şi pretenţioasă e o mască împrumutată sub care se ascunde zadarnic nulitatea sa disperată. Pretutindeni unde munceşte artistul ca şi pretutindeni unde omul încearcă să se autodepăşească, spiritul rău dă tîrcoale, căutînd un prilej să se manifeste, să te ispitească sau sa te posede. Fiind el însuşi incapabil să creeze, încearcă să pună stăpînire pe tine. Ca să-ţi vicieze opera, te viciază pe tine şi îţi roade sufletul pe dinăuntru prin lăudăroşenie şi trufie.

Ca să te înşele să nu-1 poţi recunoaşte sub înfăţişarea lui adevărată şi informă, se dă

drept tine însuţi şi se preface că îţi apără interesele „Sînt eu", îţi şopteşte „eu sînt *laimonion-u}* tău ; eu sînt eul tău genial şi ambiţios. Cît mă ai pe mine, eşti mare şi suveran ; vei face tot ce-ţi place ; nu-ţi vei sluji decît ţie însuţi". Fiindcă diavolul nu pretinde niciodată să-i slujeşti lui, ci să-ţi slujeşti ţie însuţi ; el ştie bine de ce face asta şi prin ce poate să pună şaua pe sufletele şi pe faptele oamenilor ; mizeria sa eternă, dar şi forţa sa constă în aceea că nimic nu îi aparţine de fapt ; lumea e a lui Dumnezeu, iar spiritul necurat nu îşi are în ea sălaşul. Nu poate decît să încalce ceea ce nu îi aparţine ; niciodată nu ştii dacă şi-a băgat nasul în opera ta ; numai un singur lucru nu izbuteşte : să facă o treabă bună şi perfectă. Slavă domnului, pot în fine să vorbesc numai despre artă ; dar a trebuit să vorbesc despre Dumnezeu şi diavol ca să n-ajungă să se creadă că arta se află în afara binelui şi a răului. Dimpotrivă, mai mult decît în oricare activitate umană în artă îşi găseşte loc virtutea cea mai

nobilă ca şi josnicia şi viciul cele mai infame. Artă este cea care se străduieşte să cizeleze o operă pură şi perfectă ; arta este cea în care forma lucrurilor este delimitată şi purificată, ba chiar, aş spune, divinizată ; fiindcă lucrurile pot să poarte amprenta unui sacrament perceptibl sau a unui blestem obscur. Totul depinde numai de tine ; cu cît iubeşti mai mult lucrurile cu atît te vei strădui să pătrunzi mai mult pînă la existenţa lor totală şi tainic desăvîrşită. Opera nu ţi-e dată ca să te exprimi prin ea, ci ca să te purifici prin ea, să te descătuşezi de tine însuţi ; nu creezi pornind de la tine, ci deasupra ta ; te forţezi cu străduinţă şi răbdare să ajungi la o viziune mai bună şi la o înţelegere mai clară, la o dragoste mai mire, la o cunoaştere mai profundă decît cea cu care ai abordat propria operă. Creezi pentru a cunoaşte în opera ta forma şi perfecţiunea lucrurilor. Slujba ta închinată lucrurilor este un serviciu divin.

Şi dimpotrivă există o artă impură şi blestemată...

Aici se termină textul lui Karel Capek.

MĂRTURIA SOŢIEI AUTORULUI

ÎNCĂ CÎŢIVA MARTORI trebuiau să

completeze detaliile şi prin depoziţiile lor, să contribuie la elucidarea sfîrşitului compozitorului Folten. Din păcate autorul nu a mai putut să îi audieze pe toţi şi nici să le solicite materiale. Au rămas numai cîteva însemnări uitate pe o bucată de hîrtie, liniştite şi mute ca moartea. Cîteva rînduri notate de un scris foarte familiar care e mai mult decît chipul sau vocea omului dispărut. Un neiniţiat ar fi putut cu greu să descifreze sfîrşitul povestirii în acele rînduri, dacă nu ar fi fost şansa tragică a acelor seri nu prea îndepărtate, cînd două fiinţe sub acelaşi acoperămînt, discutau încă despre munca lor.

Pentru Karel Capek personajul despre care scria era mai mult decît o fiinţă vie ; el, cel taciturn, putea să povestească despre acesta ore în şir, cu ochii arzători, cu o anume expresie ce-i înfrumuseţa chipul, atunci cînd vorbea despre artă. De aceea, ştiu atîtea lucruri despre compozitorul Foltyn, dar îndrăznesc să completez mărturiile anterioare fără să adaug amănunte pentru că mă gîndesc că nu-şi au loc multe cuvinte străine după punctele de suspensie pe care le-a făcut moartea.

Ştiu că autorul a vrut să-1 lase în final să pună cap la cap *Judita* sa : operă făcută din plagiaturi imitaţii şi furturi artistice, tristă monstruozitate muzicală ratată care a fost ani de zile mania sa. El nu i-a dat nimic proprii, decît ambiţia sa morbidă de a fi artist, el care a fost întotdeauna incapabil de cea mai mică manifestare personală, la şcoală, în dragoste, în tot.

— Era poate posedat, mi-a spus Karel Capek odată în amurg, cînd nu ne mai puteam privi în ochi, dar la ucis fătărnicia, bietul de el, a intrat în lumea înşelătoriei vitale şi n-a mai putut ieşi din ea niciodată. Era numai fantezie dobîndită prin minciună şi nicidecum realitate autentică, rupsese orice legătură morală cu ea, ştii — şi apoi, cum şi din ce vroia să creeze acest naiv nenorocit ?

Bineînţeles nimeni nu i-a acceptat opera, chiar cînd ca om cu stare a încercat să înlăture obstacolele şi nedreptăţile cu bani, dar la sfîrşit, cînd era deja foarte uzat şi jalnic şi-a găsit „oamenii săi“care l-au ajutat să scoată *Judita* la lumina zilei.

Iată cum s-au petrecut lucrurile : Beda Folten, pe atunci deja ruinat şi decăzut, colinda localurile în căutarea noilor şi vechilor săi amici. Plîngea, se umfla în pene, perora, bea şi vorbea oricui despre opera sa. Apoi se tîra acasă, cu capul go[1], aruncîndu-şi pe spate pletele sale superbe de artist, uimind ici şi colo prin monologul său rostit cu voce tare, vreun trecător întîrziat. Adesea se oprea să se sprijine de zidul rece al vreunei case şi îşi apăsa mîna pe inimă cu afectare ; vagabonzii şi imbecilii care treceau din întîmplare pe acolo, îşi bateau puţin joc de el, fiindcă nimeni nu putea să-şi închipuie cît de rău îl înăbuşă şi îl doare inima.

Şi apoi o bandă de cheflii a hotărît să-i joace lui Foltyn şi Juditei sale o festă. îi vor juca nebunului o comedie straşnică şi ei înşişi vor face mare haz de ea.

— Trebuie reparată această nedreptate,

Foltyn!

— Datorită nouă, veţi cunoaşte gloria, Maestre! începu să alerge ca un nebun şi invita toţi vechii săi cunoscuţi, în special pe cei care nu crezuseră niciodată în *Judita.*

Unul dintre aceşti buni amici a procurat o sală pentru această reprezentaţie perfidă, un fel de studio de cinema unde se prezentau filme eventualilor cumpărători ; se afla acolo o mică scenă în spatele unui ecran, cu o suprafaţă de cîţiva metri pătraţi, dar în tot cazul nu existau bani pentru a plăti un număr prea mare de corişti. Foltyn a recrutat el însuşi orchestra şi cîntăreţii dintre artiştii şomeri şi debutanţi, alerga la repetiţii, îşi punea mîna pe inimă şi ardea de entuziasm. A venit la seara sa, îmbrăcat într-un frac închiriat şi-şi aruncă de cîteva ori pletele pe spate, într-un gest de recunoştinţă spre primele rînduri unde şedeau prietenii care îl ajutaseră pentru acest eveniment. Nu ştia că de mult, nimeni nu îl mai consideră un om normal, că a căzut într-o cursă oribilă, că timpul făcuse din el un nebun, un bufon, un caraghios, un palavragiu, un mincinos, un impostor şi un mizerabil ; căci faţa fiecăruia din noi sfîrşeşte întotdeauna prin a fi descoperită chiar dacă foarte mult timp a fost ascunsă în spatele unor fraze mari şi ale unui machiaj intelectual.

Bineînţeles opera a repurtat un succes triumfal în faţa publicului invitat, aplauzele şi strigătele l-au obligat pe Beda Folten, roşu şi

beat de fericire să apară în faţa cortinei, unde mulţumea, aruncîndu-şi pletele pe spate şi simulînd epuizarea nervoasă cerută de tensiunea creatoare. Aruncă o privire plină de o generoasă recunoştinţă spre rindurile celor ce îi montaseră acest triumf şi mai departe spre rindurile publicului care vocifera —, dar roşeaţa gloriei şi a succesului lăsă locul unei palori de moarte pe chipul său scăldat de sudoare. Căci Beda Folten văzu deodată pentru prima oară universul său clar fără minciună şi fără iluzie aşa cum arată el în realitate de aici, de la rampă, sute de chipuri familiare pe care îi cunoştea de la ceaiurile şi seratele sale muzicale, sute de oameni pe care îi iniţiase în munca sa simulată şi murdară, feţele criticii pe care încercase zadarnc să le mituiască prin umilinţa sa şi morga sa simulată de artist.

Maxilarul său fără bărbie începuse să i se descleştеze ciudat şi nu mai avea putere să-şi ţină gura închisă aşa cum s-ar fi cuvenit în asemenea momente solemne, căci vedea clar şi distinct că toată această mulţime care aplauda, nu făcea decît să-şi bată joc de el. Obişnuiţii cafenelei care îşi procuraseră o distracţie ceva mai costisitoare, foştii prieteni care primiseră invitaţia ca să-şi bată joc pe săturate de acest sărit. Spectatorii săi, îi jucau aceaşi comedie ca şi el lor, îi vedea, de aici, acum el, acest mincinos şi nenorocit zdrobit şi demascat cum se încurajează reci- proc să mărească vacarmul şi entuziasmul, cum îşi dau coate, şi şirurile de feţe deformate de bat-jocură, oscilînd dintr-o parte în alta, de parcă

mica scenă ar fi fost puntea unui vapor pe furtună.

S-a refugiat în culise. împleticindu-se de groază, ruşine şi disperare, inima i se strîngea ca un cîine călcat în picioare şi respira greu, foarte greu. în sală aplauzele batjocoritoare deveneau mai puternice, cîţiva spectatori tropăiau neruşinat din picioare, iar voci vulgare şi ironice îi strigau numele.

Beda Folten se ruşinează să leşine şi nu are putere să fugă, de fapt nu mai are unde să fugă, culisele mici sînt blocate de interpreţi ale căror trupuri formează un zid moale şi de netrecut care îl reţine.

— Vă cheamă, domnule compozitor !

— Ieşiţi să mulţumiţi, Maestre !

— Arătaţi-vă publicului, Beda Folten !

— Arătaţi-vă publicului, Beda Folten, strigau glasurile anemice ale sărmanilor muzicanţi care se pretaseră la această comedie pentru cîteva sute de coroane — arătaţi-vă, îl provocau ochii lor batjocoritori — arătaţi-vă acestei haite ce urlă în bănci, care a venit să vă asigure succesul, fiindcă, toată viaţa n-ai rîvnit la nimic altceva, nenoro- citule ! Arătaţi-vă ca să vă vadă în sfîrşit cum sînteţi, să profite de spectacol ca şi noi pentru care sînteţi la fel de ridicol!

L-am mai împins de cîteva ori în faţa cortinei şi s-a reîntors de cîteva ori către feţele batjocoritoare ale interpreţilor. Nimic nu mai rămăsese din el, din Beda Folten de altădată, ţinuta şi fe- Iul de a-şi ţine capul au dispărut, părul îi cade pe' faţa lividă altfel

decît pe vremea cînd îşi stă- pînea gîtul său lung, sudoarea îi curge şiroaie pe reverele fracului ponosit, iar genunchii i se înmoaie comic. E o mare, mare distracţie pentru mulţimea care aplaudă şi hohotele se înteţesc cînd îşi apasă amîndouă mîinile pe inimă, căci pînă azi această paiaţă nu a făcut decît să simuleze totul, iar acum continuă să joace comedia geniului epuizat, copleşit de glorie.

Cum e posibil, se gîndeşte Foltyn, pe care inima şi gulerul îl înăbuşă, iar podeaua scenei îi fuge perfid şi neruşinat de sub picioare. Ce s-a întîmplat cu ochii săi şi ai lor că dintr-o dată ei se descoperă ceea ce sînt. Ce mulţime rea, crudă şi ostilă e publicul ale cărui strigăte şi aplauze îi pun un nod în gît şi în inimă. îi vine să plîngă ca un copil, cu o mînă se sprijină de umărul fagotistului, iar cu cealaltă mînă îşi şterge sudoarea cu o batistă murdară şi se întreabă cui să-i ceară milă ca să nu se mai arate acestei hoarde josnice şi rele care tropăie în sală.

Fagotistul susţine răbdător trupul asudat şi slăbit, iar Beda Folten mai are încă cîteva secunde pentru Dumnezeu. Toată viaţa m-am zbătut, m-am chinuit, m-am > distrus şi am plătit ca să trăiesc această zi ! Toată viaţa am slujit ceva ce am considerat că e menirea mea ! Credea că se smiorcăie, dar cînd — colo hohoteşte ; inima sa, ca a unui cîine călcat în picioare, i se strînge în piept de o durere cumplită. — Doamne, e posibil să mă coste o viaţă întreagă, tot timpul ăsta nenorocit şi zadarnic pe care mi l-ai dat !

în seara aceea *Judita* n-a fost jucată pînă la capăt pentru că Beda Folten a înnebunit ceea ce desigur nu doreau cei din sală care îl considerau de mult nebun. Sărmanul a fost transportat la Bohnice, aşa cum era, în fracul său închiriat, iar directorul azilului, penultimul martor după lista stabilită de autor, trebuia să depună mărturia finală. Nu- pot să spun decît ceea ce ştiu de la autor şi din depoziţia doamnei Foltynovă : Bed- rich Foltyn a murit acolo două zile mai tîrziu.

— Va avea o înmormîntare frumoasă, mi-a spus Karel Capek în ultimul amurg al vieţii noastre în doi. Multe din cunoştinţele lui vor veni la înmormîntare cu un fel de emoţie condescendentă. Ştiu, viaţa trebuie să-şi aibă la urma urmelor, sărmanii săi nebuni, iar moartea este aproape ultima instituţie divină care inspiră încă un pic de respect. Doamna Foltynovă era totuşi o femeie bună şi i-a făcut o înmormîntare frumoasă aşa cum se cuvine bunului renume al familiei ei. Şi în timpul incinerării, un cunoscut profesor de la conservator a cîntat la orgă *Largo* de Händel, iar la sfîrşit cel mai bun cvartet al nostru de coarde a cîntat Beethoven. Ştii, sînt lucruri care nu se întîmplă oricui !

Te gîndeşti desigur că îi voi întreba pe toţi cum şi de ce ştiu dinainte ce îmi vor răspunde : bineînţeles nu a fost un artist, dar la urma urmelor s-a mistuit pentru muzică. Aşa oricine dintre noi poate să-şi asume sarcini peste puterile lui şi asta se termină întotdeauna printr-o tragedie. Şi apoi — cineva desigur îmi va spune, — ştiţi cu Foltyn

s-a petrecut ceva ciudat. Era un nenorocit, un plagiator, un cabotin, dar avea totuşi o

sclipire. E adevărat, domnule, că pentru o viaţă întreagă e puţin, jalnic de puţin, dar în ziua judecăţii de apoi nu trebuie să se piardă nici un grăunte de aur. Şi ştiţi, Foltyn, nu se dezminte, ne-a lăsat două asemenea nestemate în această *Judita* inaptă şi haotică. Există în ea un pasaj pe un text foarte comic „Ce jale, Ce jale" şi pe urmă motivul tinerei fete — muzică pură şi limpede ca apa de izvor. Am reflectat mult, domnule, Dumnezeu ştie de unde a luat-o !

— Trebuie să fie acel Fatty care a compus-o Eentru el, ştii cel pe care l-ai lăsat să moară de oala lui Parkinson ? !

— Da, el. Vezi şi nimeni n-a vrut niciodată să admită că băiatul acesta avea talent, dar a rămas asta totuşi de la el şi acesta e lucrul cel mai important. Chiar dacă datorită lui nebunul de Foltyn a avut o înmormîntare de artist.

Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : ELENA POPESCU

Tiraj ***25120 ex. broşate. Bun de tipar 4.10.1'979. Coli tipar 4.***

Tiparul executat sub comanda nr. 344 întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918, str. Grigore Alexandrescu nr. 39—97 Bucureşti,**

Republica Socialistă România